

לאומי | דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2016

הדוח על הסיכונים ותאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחיים שהונפקו נכללים באתר האינטרנט של אודות >
מידע כספי ואסיפות > גילויים פיקוחיים נוספים > גילוי לפי נדבך 3 של: www.leumi.co.il הבנק
בכתובת www.magna.isa.gov.il באזל ומידע נוסף על סיכונים > דוח על הסיכונים ובאתר מגנ"א של רשות ניירות ערך

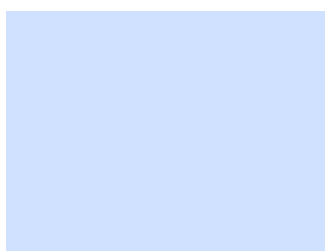
תוכן העניינים

עמוד	
4	הדוח על הסיכונים
5	מטרה ועקרון הגילוי הדוח על הסיכונים
5	מידע צופה פני עתיד
6	ריכוז טבלאות הגילוי
7	תחולת היישום (נדברך 3)
7	תיאור עסקי קבוצת לאומי והתפתחותם הכלכלית
8	ניהול סיכונים בלאומי ומדדים עיקריים
	הון
9	מבנה ההון הפיקוחי
21	הלימות ההון
26	יחס המינוף
	חשיפת הסיכון והערכתו
30	ניהול סיכונים בלאומי
33	מבנה ארגוני של ניהול הסיכונים בבנק
34	תרבות ניהול הסיכונים בבנק
	סיכוני אשראי
35	מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני אשראי
37	מדיניות הבנק בתחום האשראי
38	ריכוזיות האשראי
49	כלים לניהול סיכון האשראי
49	הפחתת סיכון האשראי
51	גילוי לגבי תיקים המטופלים בהתאם לגישה הסטנדרטית
57	גילוי כללי לגבי חשיפות שקשורות לסיכון צד נגדי
58	איגוח
	סיכוני שוק
62	מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני שוק
63	מדיניות ניהול סיכוני השוק
66	סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק
71	המתודולוגיות והכלים למדידת הסיכון
72	סיכון הנזילות
75	סיכון מימון
	סיכון תפעולי
76	מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכונים תפעוליים
77	מדיניות הבנק בתחום הסיכון התפעולי
77	תהליכים לניהול הסיכון התפעולי והפחתתו
77	מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים תפעוליים
79	סיכוני המשכיות עסקית
	סיכוני רגולציה וציות
79	ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור
80	אכיפה
80	FATCA - Foreign Account Tax Compliance Act
80	סיכונים משפטיים
82	הסיכונים המתפתחים
82	סיכונים אחרים
83	תגמול
84	

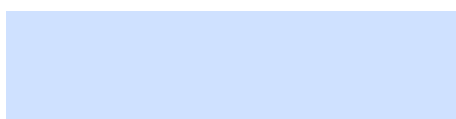
הדוח על הסיכונים

אנו מתכבדים להגיש דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2016 (להלן: "דוח על הסיכונים"). הדוח על הסיכונים, ערוך בהתאם להוראות המפקח על הבנקים והנחיותיו.

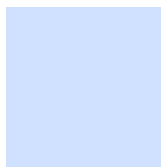
דוח זה כולל מידע משלים ונלווה לדוחות הכספיים המאוחדים של בנק לאומי לישראל בע"מ בנושא חשיפה לסיכונים, דרכי ניהולם והלימות ההון. יש לעיין בדוח זה יחד עם דוח הדירקטוריון וההנהלה והדוח הכספי ליום 31 בדצמבר 2016.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

רקפת רוסק-עמינח
מנהל כללי ראשי

הילה ערן-זיק
סגן מנהל כללי
מנהלת סיכונים ראשית

29 במרס 2017

מטרה ועקרון הגילוי

הדוח נועד לאפשר לקוראי הדוחות של הבנק להעריך מידע משמעותי שכלול בהם לגבי יישום מסגרת העבודה של ועדת באזל, ההון, חשיפות הסיכון, תהליכי הערכת הסיכון.

המידע שנכלל בדוח זה כולל:

- דרישות גילוי שפורסמו על ידי ועידת באזל (דרישות נדבך 3),
  - דרישות גילוי על סיכונים המבוססות על מקורות אחרים, לרבות דרישות גילוי שפורסמו על ידי ועדה ליציבות פיננסית (FSB) באמצעות צוות משימה (EDTF).
  - דרישות הגילוי מכוח הדרישות הנוספות בהתאם להוראות הדיווח של בנק ישראל והנחיותיו (מידע נוסף).
במטרה לסמן את מקור הגילויים השונים, בדוח זה נכלל אינדקס טבלאות הגילוי השונות תוך ציון מקור הגילוי כ-"EDTF" וכ-"נדבך 3" בהתאמה.
- הדוח כולל את דרישות הגילוי הבאות:
- גילויים כמותיים על דרישות ההון ועל נכסי הסיכון בגין חשיפות אשראי, שוק ותפעולי ומידע איכותי בדבר אופן ניהול חשיפות אלו;
  - גילוי על חשיפות לסיכונים האחרים אליהם חשוף הבנק מעצם טבען של הפעילויות העסקיות שלו, כגון: סיכון משפטי, סיכון ציות וסיכון רגולטורי וסיכון סביבתי;
  - פרקטיקות תגמול של אנשי המפתח בבנק, נושאי משרה וההנהלה הבכירה;
  - גילויים מכוח המלצות של EDTF ומקורות אחרים כפי שאומצו על ידי המפקח על הבנקים.

הדוח מיישם את דרישות הגילוי החדשות והוא נערך בהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו בהוראות המפקח. מידע רלוונטי נוסף ניתן למצוא בפרק "סקירת הסיכונים" בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

מידע צופה פני עתיד בדוח על הסיכונים

דוח על הסיכונים כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1969 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע", "תרחישים", "תרחישי קיצון", "הערכת סיכון", "קורלציה", "התפלגות" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח על הסיכונים ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

ריכוז טבלאות הגילוי

הלן טבלה המסכמת את דרישות הגילוי השונות:

נושא	טבלה מספר
ריכוז של יחסים רגולטורים ונתונים פיננסיים עיקריים	טבלה 1
יחס הלימות ההון לרכיבי סיכון	טבלה 2
הרכב ההון לצורך חישוב יחס ההון (נדבך 3)	טבלה 3
הרכב ההון הפיקוחי תוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (נדבך 3)	טבלה 4
הרכב המאזן הפיקוחי והפניות לרכיבי ההון הפיקוחי (נדבך 3)	טבלה 5
דוח תנועות בהרכב ההון הפיקוחי (EDTF)	טבלה 6
רכיבי הסיכון ודרישות ההון בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (נדבך 3)	טבלה 7
רכיבי נכסים משוקללים בסיכון לפי פעילות עסקית (EDTF)	טבלה 8
תנועות בנכסים משוקללים בסיכון (EDTF)	טבלה 9
יחס המינוף על בסיס מאוחד וחברות הבנות העיקריות לפי באזל (נדבך 3)	טבלה 10
השוואה בין הנכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף (נדבך 3)	טבלה 11
גילוי נוסף על יחס המינוף (נדבך 3)	טבלה 12
ממשל ניהול הסיכונים בבנק	טבלה 13
התפלגות החשיפה לפי ענפים עיקריים	טבלה 14
התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן	טבלה 15
התפתחות יתרת האשראי לדיוור נטו בישראל	טבלה 16
התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל	טבלה 17
יתרות האשראי המצרפיות ללוים ממונפים	טבלה 18
התפלגות סיכון אשראי כולל (א) לפי אזור גיאוגרפי	טבלה 19
חשיפות סיכון אשראי לפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי (נדבך 3)	טבלה 20
חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)	טבלה 21
פיצול התיק לפי תקופה לפרעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)	טבלה 22
סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולפני הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 23
סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולאחר הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 24
הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 25
יתרות סיכון אשראי של צד נגדי בנגזרים (נדבך 3)	טבלה 26
תיק בנקאי - השקעה בניירות ערך מגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)	טבלה 27
תיק בנקאי - השקעות בניירות ערך מגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)	טבלה 28
תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)	טבלה 29
תיק למסחר - השקעות בניירות ערך מגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)	טבלה 30
דרישות הון בגין סיכונים שוק (נדבך 3)	טבלה 31
החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה	טבלה 32
היתרה המאזנית של ההשקעה במניות בתיק הבנקאי (נדבך 3)	טבלה 33
תמצית החשיפות לשינויים כלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה	טבלה 34
חשיפות ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)	טבלה 35
תמצית החשיפות לשינויים כלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה	טבלה 36
השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים	טבלה 37
יחס כיסוי הנזילות (נדבך 3)	טבלה 38
הרכב הנכסים הנזילים באיכות גבוהה לפי יתרות ממוצעות ברבעון	טבלה 39
נכסים משועבדים לפי סעיפים מאזניים (EDTF)	טבלה 40
תגמול נושאי משרה בכירה (נדבך 3)	טבלה 41
תגמול עובדים מרכזיים אחרים (נדבך 3)	טבלה 42

מבוא

- א.** בנק לאומי לישראל בע"מ ("לאומי"), שמשרדו הראשי נמצא בתל-אביב, ישראל, הינו חברת האם של קבוצת לאומי אשר כוללת חברות מוחזקות עיקריות כמפורט בתרשים מבנה הקבוצה בדוח ממשל תאגידי.
- ב.** איחוד החברות המאוחדות ורישום השווי המאזני של החברות הכלולות הינו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות בנק ישראל. ליום 31 בדצמבר 2016 לא קיימים הבדלים בין בסיס האיחוד לפי כללי החשבונאות ובסיס האיחוד הפיקוחי למטרות הלימות הון.
- ההצגה בדוח זה הינה בהתאם לדרישות של ועדת באזל אשר מתבססת על המידע הפיננסי המוצג בדוחות הכספיים, אך בחלק מהמצבים שונה ממנו – כמו למשל בגין ניכויים מההון שנדרשים מהבנקים, טיפול מיוחד בהשפעה חשבונאית בתוכנית התייעלות על הון הבנק וחישוב מותאם ספציפי בגין התחייבויות אקטואריות מיוחדות.
- ג.** הקבוצה מפוקחת, על בסיס מאוחד, על ידי הפיקוח על הבנקים של בנק ישראל. כמו כן, שלוחות חו"ל של הקבוצה הבנקאית נתונות לפיקוח על ידי רשויות רגולטוריות במדינות פעילותן, אשר רובן אמצו מסגרת עבודה של ועדת באזל בשינויים מסוימים בכלל הקשור לסטנדרטים בנושא דרישות נזילות ומינוף.
- המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל הן:
1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל אולם הטיל מגבלות על השקעות הון וכתבי התחייבות על ידי הבנק בחברות בחו"ל. לכל השקעה מהותית נדרש אישור מראש של בנק ישראל.
  2. הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.
  3. הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. ניתן מחדש אישור מהרגולטור בבריטניה (waiver) להגדלת היקף החשיפה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ, כך שהשיעור המירבי של החשיפה כלפיו הינו כיום 100% מהון הבנק באנגליה.

תיאור עסקי קבוצת לאומי והתפתחותם הכללית

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח). וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

מדיניות הקבוצה בארץ ובעולם היא לתת ללקוחותיה פתרונות בנקאיים ופיננסיים כוללים, שירות מקצועי ברמה גבוהה, לאפשר להם לפעול בערוצי הפצה מגוונים ולהציע להם מגוון רחב של מוצרים, בהתאמה לצרכיהם.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מאורגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים

לפרוט נוסף ראה פרק סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה בדוח הדירקטוריון והנהלה.

ניהול סיכונים בלאומי ומדדים עיקריים

ניהול סיכונים הנו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. הקבוצה עוסקת במגוון רחב של פעילויות הכרוכות בנטילת סיכונים פיננסיים כדוגמת סיכוני אשראי, סיכוני שוק ונזילות לרבות סיכוני פנסיה וסיכונים נוספים שאינם סיכונים פיננסיים כגון סיכונים תפעוליים לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכוני רגולציה, סיכוני מוניטין, סיכון אסטרטגי סיכוני ציות וסיכוני conduct (התנהלות הוגנת מול לקוחות)

המטרות העיקריות של ניהול הסיכונים בלאומי הינן שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר ושמירה על קיומם של מנגנוני ניהול, בקרה ודיווח נאותים.

לאור זאת, בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

טבלה 1 - ריכוז של יחסים רגולטורים ונתונים פיננסיים עיקריים

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
29,001	32,586	הון עצמי רובד 1 ^(א)
41,594	44,436	הון כולל ^(א)
277,034	266,534	סיכון אשראי ^(א)
5,167	4,788	סיכון שוק
20,432	20,843	סיכון תפעולי
302,633	292,165	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
באחוזים		
9.58%	11.15%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון ^(ב)
13.74%	15.21%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(ב)
105%	132%	יחס כיסוי הנזילות ^(ג)
6.27%	6.77%	יחס המינוף ^(א)
105.90%	110.20%	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי פגום בגין הציבור
3.10%	2.90%	יחס חובות בעייתיים לכלל תיק האשראי בגין הציבור
1.60%	1.50%	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי מתוך האשראי לציבור נטו
10.27%	9.31%	תשואה על ההון

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן - התאמות בגין תוכנית ההתייעלות), אשר פוחדות בהדרגה עד יום 30 ביוני 2021. מסך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון הופחתו סך של 116 מיליון ש"ח בשל התאמות בגין תכנית ההתייעלות.

(ב) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש ויחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9% ו-12.5% בהתאמה והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10% ו-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה, החל מיום 1 בינואר 2015, מתווספת דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור למועד הדיווח. דרישה זו מיושמת בהדרגה בשיעורים רבעוניים שווים החל מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017.

בהתאם לכך, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי ויחס ההון הכולל המזערי שידרש על ידי המפקח על הבנקים ליום 1 בינואר 2017, לפי נתוני מועד הדיווח, הינו 10.27%-13.77% בהתאמה.

(ג) יחס כיסוי הנזילות של הבנק חושב על בסיס ממוצע תצפיות במהלך הרבעון הרביעי.

הון (נדבך 3)

מבנה ההון והלימות ההון (נדבך 3)

ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן: "הון") של הקבוצה הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-31,347 מיליון ש"ח, לעומת 28,767 מיליון ש"ח בסוף 2015, גידול של 9.0%. העלייה נובעת, בין היתר, מהרווח הנקי לתקופה ומהנפקת מניות לעובדים ונושאי משרה בסך 636 מיליון ש"ח בהתאם להסכם הקיבוצי המיוחד בנוגע להמרת זכויות עובדים למניות הבנק. הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הרגולטורי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים.

מבנה ההון הפיקוחי

לצורך מדידה וניהול הלימות ההון, הבנק מיישם את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, כפי שנקבעו במסגרת הוראות ניהול בנקאי תקין 201-211. הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

מדידת ההון מבוססת על חלוקת ההון להון רובד 1 (הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף) ולהון רובד 2. סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מהזכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו (זכויות מיעוט) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תוכנית התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתייבשות לעובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, המורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס עד לתקרה של 1.25% מסך נכסי סיכון האשראי.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, שחושבה ליום ה-1 בינואר 2014, על פי 80% מיתרת המכשירים ליום 31 בדצמבר 2013. בתחילת כל שנה עוקבת מופחתת תקרה זו ב-10% נוספים עד ליום 1 בינואר 2022. לשנת 2016 מכשירי ההון וכתבי ההתייבשות הנדחים מוכרים עד לתקרה של 60% מיתרתם בהון הפיקוחי ליום 31 בדצמבר 2013.

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת:
<http://leumi.co.il/home01/32587> / בפרק אודות > מידע כספי ואסיפות > גילויים פיקוחיים נוספים.

יצוין כי הסכום המוכר בפועל להון רובד 2 הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה בהם על פי הוראות המעבר. מתחילת 2014 מכשירי הון שהונפקו נדרשים לעמוד בכל הקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. לצורך הכללתם בהון הקריטריונים העיקריים הם: על המכשיר לכלול: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין 202) יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

על פי דוח הצעת מדף מיום 20 בינואר 2016, הנפיק הבנק, בתאריך 21 בינואר 2016 סך של 926 מיליון ש"ח כתבי התחייבות סדרה 400, הכשירים להכלל ברובד 2.

למידע נוסף בנוגע להנפקה ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתייבשות, ההון והלימות ההון, סעיף אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

ביום 26 בינואר 2017 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך יוני-יולי 2017 בפדיון מוקדם מלא 400,000,000 ש"ח ע.נ. פקדונות/שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הוצעו בשנת 2002. סכום הפידיון המשוער של שטרי הון (כולל הפרשי הצמדה) הינו כ-500 מיליון ש"ח. הפידיון המוקדם המלא ייעשה בהתאם לזכות שקיימת לבנק לבצע פידיון מוקדם מלא, לפי תנאי שטרי ההון.

מגבלות על מבנה ההון

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 נקבעו מגבלות על מבנה ההון:

- הון רובד 2 לא יעלה על 100% מהון רובד 1, לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה.
- מכשירי הון הכשירים להיכלל בהון רובד 2 לא יעלו על 50% מהון רובד 1 לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה. מגבלה זו אינה כוללת את מכשירי ההון שנכללו קודם לתחילת הוראה זו בהון רובד 2 עליון, וזאת בגובה יתרת אותם מכשירים ליום 31 בדצמבר 2013 ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 (ההון הפיקוחי - הוראות מעבר).

טבלה 2 - יחס הלימות ההון לרכיבי סיכון

31 בדצמבר	
2015	2016
במיליוני ש"ח	
נתונים	
הון לצורך חישוב יחס ההון	
29,001	32,586
הון עצמי רוברד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים ^(א)	
12,593	11,850
הון רוברד 2, לאחר ניכויים	
41,594	44,436
סך הכל הון כולל ^(א)	
יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
277,034	266,534
סיכון אשראי ^(א)	
5,167	4,788
סיכונים שוק	
20,432	20,843
סיכון תפעולי	
302,633	292,165
סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
יחס ההון לרכיבי סיכון	
9.58%	11.15%
יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון	
13.74%	15.21%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	
9.10%	9.24%
יחס הון עצמי רוברד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)	
12.60%	12.74%
יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)	
חברות בת משמעותיות:	
לאומי קארד:	
16.89%	16.81%
יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון	
17.82%	17.79%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	
בנק לאומי ארה"ב: ^(ג)	
12.33%	12.21%
יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון	
15.13%	14.75%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	

- (א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן - התאמות בגין תוכנית ההתייעלות), אשר פוחדות בהדרגה עד יום 30 ביוני 2021. מסך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון הופחתו סך של 116 מיליון ש"ח בשל התאמות בגין תכנית ההתייעלות.
- (ב) יחס הון עצמי רוברד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9%-12.5% בהתאמה והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10%-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה, החל מיום 1 בינואר 2015, מתווספת דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור למועד הדיווח. דרישה זו מיושמת בהדרגה בשיעורים רבעוניים שווים החל מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017.
- בהתאם לכך, יחס הון עצמי רוברד 1 המזערי יחס ההון הכולל המזערי שיידרש על ידי המפקח על הבנקים ליום 1 בינואר 2017, לפי נתוני מועד הדיווח, הינו 10.27%-13.77% בהתאמה.
- (ג) דרישות ההון הינם בהתאם לרגולציה המקומית.

השפעת הוראות המעבר על יחס הון עצמי רובד 1

31 בדצמבר		
2015	2016	
באחוזים		
יחס ההון לרכיבי סיכון		
8.93%	10.66%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון לפני יישום השפעת הוראות המעבר ולפני השפעת התאמות בגין תוכנית ההתייעלות.
0.65%	0.35%	השפעת הוראות המעבר ^(א)
9.58%	11.01%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון, לפני השפעת התאמות בגין תוכנית ההתייעלות.
-	0.14%	השפעות התאמות בגין תוכנית ההתייעלות ^(ב)
9.58%	11.15%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון

(א) על פי הוראות המעבר הבנק מחשיב ניכויים מההון והתאמות פיקוחיות אחרות בשיעור עולה באופן הדרגתי עד ליישום המלא החל מ-1 בינואר 2018. כך בשנת 2015 התאמות פיקוחיות כאמור הובאו בחשבון בשיעור של 40% ובשנת 2016 בשיעור של 60%.
 (ב) השפעת תוכנית התייעלות פוחתות בהדרגה עד יום 30 ביוני 2021.

טבלה 3 - הרכב ההון לצורך חישוב יחס ההון (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
ג. רכיבי ההון לצורך חישוב יחס ההון		
1. הון עצמי רובד 1		
28,767	31,347	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק
262	245	הבדלים בין הון המיוחס לבעלי מניות הבנק לבין הון עצמי רובד 1 - זכויות מיעוט
894	868	הבדלים בין הון המיוחס לבעלי מניות הבנק לבין הון עצמי רובד 1 - בגין הטבות לעובדים
-	137	התאמות בגין המעבר בין העקום החשבונאי לעקום ^(א)
29,923	32,597	סך הון עצמי רובד 1 לפני התאמות פיקוחיות וניכויים
		התאמות פיקוחיות וניכויים:
(273)	(265)	מוניטין ונכסים בלתי מוחשיים
(643)	(120)	מיסים נדחים לקבל
-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לציבור
(6)	(19)	התאמות פיקוחיות וניכויים אחרים - הון עצמי רובד 1
(922)	(404)	סך הכל התאמות פיקוחיות וניכויים - הון עצמי רובד 1
-	393	סך ההתאמות בגין תוכנית ההתייעלות
29,001	32,586	סך הכל הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
2. הון רובד 2		
9,450	8,662	הון רובד 2: מכשירים לפני ניכויים
3,143	3,188	הון רובד 2: הפרשות, לפני ניכויים
12,593	11,850	סך הון רובד 2 לפני ניכויים
		ניכויים:
-	-	סך הכל ניכויים - הון רובד 2
12,593	11,850	סך הכל הון רובד 2
41,594	44,436	סך הכל הון כולל

(א) בהתאם לאישור פרטני מהפיקוח על הבנקים.

טבלה 4 - הרכב ההון הפיקוחי תוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (נדבך 3)

	31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	ההון הפניה למאזן הפיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	ההון פיקוחי	
הון עצמי רובד 1: מכשירים ועודפים					
					הון מניות רגילות שהונפק ע"י התאגיד הבנקאי ופרמיה על מניות רגילות הכלולות בהון עצמי רובד 1
1	-	8,188	-	8,831	
2	-	21,984	-	24,792	עודפים, לרבות דיבידנד שהוצע או שהוכרז לאחר תאריך המאזן
3	(894)	(511)	(868)	(1,408)	רווח כולל אחר מצטבר ועודפים שניתן להם גילוי
-	-	-	-	-	מכשירי הון עצמי רובד 1 שהונפקו ע"י התאגיד הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר
-	-	-	-	-	הזרמות הון קיימות מהמגזר הצבורי שיוכרו עד ליום 1 בינואר 2018
4	117	262	81	245	מניות רגילות שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי שאוחדו והמוחזקות ע"י צד ג' (זכויות מיעוט)
-	-	29,923	-	32,460	הון עצמי רובד 1 לפני התאמות פיקוחיות וניכויים
הון עצמי רובד 1: התאמות פיקוחיות וניכויים					
-	-	-	-	-	התאמות יציבותיות להערכת שווי מוניטין
6	-	273	-	264	
7	-	-	-	-	נכסים לא מוחשיים אחרים למעט זכויות שרת למשכנתאות, בניכוי מסים נדחים לשלם
8	4	2	1	1	מסים נדחים לקבל שמימוש מתבוסס על רווחיות עתידית של התאגיד הבנקאי
-	-	-	-	-	סכום הרווח הכולל האחר המצטבר בגין גידורי תזרים מזומנים של פריטים שאינם מוצגים במאזן לפי שווי הוגן
-	-	-	-	-	פער שלילי בין הפרשות להפסדים צפויים
-	-	-	-	-	גידול בהון העצמי הנובע מעסקות איגוח רווחים והפסדים שטרם מומשו כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של התחייבויות שנבעו משינויים בסיכון האשראי העצמי של התאגיד הבנקאי
9	10	6	13	19	
-	-	-	-	-	עודף יעודה על עתודה, בניכוי מסים נדחים לשלם שיסולקו אם הנכס יהפוך לפגום או ייגרע בהתאם להוראות הדווח לציבור

31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הפניה למאזן הפיקוחי	הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי
				השקעה עצמית במניות רגילות, המוחזקות באופן ישיר או עקיף (כולל התחייבות לרכוש מניות בכפוף להסכמים חוזיים)
-	-	-	-	החזקות צולבות הדדיות במניות רגילות של תאגידים פיננסיים
-	-	-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי אינה עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי (בסכום העולה על 10% מהון עצמי רוברד 1)
-	-	-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
-	-	-	-	זכויות שרות למשכנתאות אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רוברד 1
10	960	640	696	1,044
				מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי, אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רוברד 1
-	-	-	-	סכום זכויות שרות למשכנתאות, מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי וההשקעות בשעור העולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י תאגידים פיננסיים, העולה על 15% מהון עצמי רוברד 1 של התאגיד הבנקאי
-	-	-	-	מזה: בגין השקעות בשעור העולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י תאגידים פיננסיים
-	-	-	-	מזה: בגין זכויות שרות למשכנתאות
-	-	-	-	מזה: מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי
-	-	-	-	התאמות פיקוחיות וניכויים נוספים שנקבעו ע"י המפקח על הבנקים
-	-	-	-	מזה: בגין השקעות בהון של תאגידים פיננסיים
-	-	-	-	מזה: בגין זכויות שרות למשכנתאות
-	-	-	-	מזה: בגין חישוב בסיס הון ע"ב שיעור היוון ממוצע 8 רבעונים מחויבות פנסיונית
-	-	-	-	מזה: בגין השפעת תוכנית ההתייעלות
-	-	-	(575)	(862)
				מזה: הפחתת מרכיב מס שכר מנכס מס נדחה

31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	
הפניה למאזן הפיקוחי				ניכויים החלים על הון עצמי רובד 1 מאחר ואין בהון רובד 1 נוסף והון רובד 2 די הון בכדי לכסות על הניכויים
-	-	-	-	
-	-	922	-	סך כל ההתאמות הפיקוחיות והניכויים בהון עצמי רובד 1
-	-	29,001	-	32,586
				הון עצמי רובד 1
				הון רובד 1 נוסף: מכשירים
				מכשירי הון מניות רובד 1 נוסף שהונפקו ע"י התאגיד הבנקאי ופרמיה על מכשירים אלו
-	-	-	-	
				מזה: מסווג כהון עצמי בהתאם להוראות הדווח לצבור
-	-	-	-	
				מזה: מסווג כהתחייבות בהתאם להוראות הדווח לצבור
-	-	-	-	
				מכשירי הון רובד 1 נוסף שהונפקו ע"י התאגיד הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר
-	-	-	-	
				מכשירי הון רובד 1 נוסף שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי והמוחזקים ע"י משקיעי צד ג'
-	-	-	-	
				מזה: מכשירי הון רובד 1 נוסף שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי והמוחזקים ע"י משקיעי צד ג', המופחתים בהדרגה מהון רובד 1 נוסף
-	-	-	-	
				הון רובד 1 נוסף לפני ניכויים
-	-	-	-	
				הון רובד 1 נוסף: ניכויים
				השקעה עצמית במכשירי הון הכלולים ברובד 1 נוסף, המוחזקת באופן ישיר או עקיף וכולל התחייבות לרכוש מכשירים בכפוף להסכמים חוזיים
-	-	-	-	
				החזקות צולבות הדדיות במכשירי הון הכלולים ברובד 1 נוסף
-	-	-	-	
				השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי אינה עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
-	-	-	-	

31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	
-	-	-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
-	-	-	-	ניכויים נוספים שנקבעו ע"י המפקח על הבנקים
-	-	-	-	מזה: בגין השקעות בהון של תאגידים פיננסיים
-	-	-	-	מזה: ניכויים נוספים להון רובד 1
-	-	-	-	ניכויים בהון רובד 1 נוסף הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבזל III
-	-	-	-	ניכויים החלים על הון רובד עצמי 1 נוסף מאחר ואין בהון רובד 2 די הון בכדי לכסות על הניכויים
-	-	-	-	סך כל הניכויים בהון רובד 1 נוסף
-	-	-	-	הון רובד 1 נוסף
-	29,001	-	32,586	הון רובד 1
הון רובד 2: מכשירים והפרשות				
11 א	-	-	926	מכשירים שהונפקו ע"י התאגיד הבנקאי (שאינם נכללים בהון רובד 1) ופרמיה על מכשירים אלו
11	-	9,438	7,715	מכשירי הון רובד 2 שהונפקו ע"י התאגיד הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר
5	-	12	21	מכשירי הון רובד 2 שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי למשקיעי צד ג'
-	-	12	21	מזה: מכשירי הון רובד 2 שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי והמוחזקים ע"י משקיעי צד ג', המופחתים בהדרגה מהון רובד 2
12	-	3,143	3,188	הפרשות קבוצתיות להפסדי אשראי לפי השפעת המס המתייחס
-	-	12,593	11,850	הון רובד 2 לפני ניכויים
הון רובד 2: ניכויים				
-	-	-	-	השקעה עצמית במכשירי הון רובד 2, המוחזקת באופן ישיר או עקיף (כולל התחייבות לרכוש מכשירים בכפוף להסכמים חוזיים)
-	-	-	-	החזקות צולבות הדדיות במכשירי הון רובד 2 של תאגידים פיננסיים

31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
סכומים שלא נוכחו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	סכומים שלא נוכחו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202	הון פיקוחי	
-	-	-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי אינה עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
-	-	-	-	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
-	-	-	-	ניכויים נוספים שנקבעו ע"י המפקח על הבנקים
-	-	-	-	מזה: בגין השקעות בהון של תאגידים פיננסיים
-	-	-	-	מזה: ניכויים נוספים להון רובד 2
התאמות פיקוחיות בהון רובד 2 הכפופות לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבזל III				
-	-	-	-	סך כל ההתאמות הפיקוחיות להון רובד 2
-	-	12,593	11,850	הון רובד 2
-	-	41,594	44,436	סך ההון
-	-	964	122	סך הכל נכסי סיכון משוקללים בהתאם לטפול שנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבזל III
13	-	964	122	מזה: נכסי מס נדחה אחרים
-	-	302,633	292,165	סך נכסי סיכון משוקללים
יחסי הון וכריות לשימור הון				
-	-	9.58%	11.15%	הון עצמי רובד 1
-	-	9.58%	11.15%	הון רובד 1
-	-	13.74%	15.21%	ההון הכולל
-	-	9.10%	9.24%	יחס הון עצמי רובד 1 מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים
-	-	-	-	יחס הון רובד 1 מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים
-	-	12.60%	12.74%	יחס הון כולל מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים

31 בדצמבר 2015		31 בדצמבר 2016		
סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבזל III	הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבזל III	הון פיקוחי	
סכומים שמתחת לסף ההפחתה (לפני שקול סיכון)				
השקעות בהון של תאגידים פיננסיים (למעט תאגידים בנקאיים וחברות בנות שלהם), שאינן עולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי והן מתחת לסף ההפחתה				
14	-	663	-	455
השקעות בהון עצמי רובד 1 של תאגידים פיננסיים (למעט תאגידים בנקאיים וחברות בנות שלהם), העולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי, והן מתחת לסף ההפחתה				
15	-	183	-	249
-	-	-	-	-
זכויות שרות למשכנתאות				
16	-	2,964	-	3,262
מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי שהן מתחת לסף ההפחתה				
תקרה להכללת הפרשות ברובד 2				
הפרשה כשירה להכללה במסגרת רובד 2 בהתייחס לחשיפות תחת הגישה הסטנדרטית, לפני יישום התקרה				
12	-	3,143	-	3,188
התקרה להכללת הפרשה במסגרת רובד 2 תחת הגישה הסטנדרטית				
-	-	3,463	-	3,332
הפרשה כשירה להכללה במסגרת רובד 2 בהתייחס לחשיפות לפי גישת הדירוגים הפנימיים, לפני יישום התקרה				
-	-	-	-	-
התקרה להכללת הפרשה במסגרת רובד 2 לפי גישת הדירוגים הפנימיים				
-	-	-	-	-
מכשירי הון שאינם כשירים כהון פיקוחי הכפופים להוראות המעבר				
סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון עצמי רובד 1 הכפופים להוראות המעבר				
-	-	-	-	-
סכום שנוכה מהון עצמי רובד 1 בשל התקרה				
-	-	-	-	-
סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 1 נוסף הכפופים להוראות המעבר				
-	-	-	-	-
סכום שנוכה מהון רובד 1 נוסף בשל התקרה				
-	-	-	-	-
סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 2 הכפופים להוראות המעבר				
-	-	10,181	-	8,726
סכום שנוכה מהון רובד 2 בשל התקרה				
-	-	-	-	-

טבלה 5 - הרכב המאזן הפיקוחי והפניות לרכיבי ההון הפיקוחי (נדבך 3)

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי	31 בדצמבר		
	2015	2016	
במיליוני ש"ח			
נכסים			
-	60,455	74,757	מזומנים ופיקדונות בבנקים
-	69,475	77,201	ניירות ערך ¹
14	663	455	¹ מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינן עולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
-	68,812	76,746	¹ מזה: ניירות ערך אחרים
-	265,070	265,450	אשראי לציבור
-	(3,671)	(3,537)	הפרשה להפסדי אשראי ¹
12	(2,805)	(2,854)	¹ מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת ברובד 2
-	(866)	(683)	¹ מזה: הפרשה להפסדי אשראי שלא נכללת בהון הפיקוחי
-	261,399	261,913	אשראי לציבור, נטו
-	453	642	אשראי לממשלות
-	924	901	השקעות בחברות כלולות ¹
-	-	-	¹ מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שעולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
15	183	249	¹ מזה: מוניטין
6	255	246	¹ מזה: נכס בלתי מוחשי
7	-	-	בניינים וציוד
-	3,095	3,147	נכסים אחרים ¹
-	7,666	8,087	¹ מזה: נכסי מס נדחה ²
8	2	1	² מזה: נכסי מס נדחה למעט אלו המיוחסים להפרשי עתוי
7	-	-	² מזה: התחייבות בגין מס נדחה בגין נכסים בלתי מוחשיים
10	640	34	² מזה: מסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתוי, אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רובד 1
16	2,964	3,262	² מזה: מסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתוי, אשר סכומם אינו עולה על 10% מהון עצמי רובד 1
13	964	1,662	² מזה: נכסי מס נדחה אחרים בהתאם להוראות המעבר
-	3,096	3,127	¹ מזה: נכסים אחרים נוספים
-	18	17	נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין*
6	18	17	¹ מזה: מוניטין
7	-	-	¹ מזה: נכס בלתי מוחשי
-	1,764	1,284	ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
-	11,250	10,654	נכסים בגין מכשירים נגזרים
-	416,499	438,603	סך כל הנכסים

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי		31 בדצמבר	
2015	2015	2016	
		במיליוני ש"ח	
התחייבויות והון			
-	328,693	346,854	
פיקדונות הציבור			
-	3,859	3,394	
פקדונות מכנקים			
-	750	900	
פקדונות מממשלות			
-	21,308	22,640	
אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים ¹			
-	11,870	21,885	
¹ מזה: כתבי התחייבות נדחים שאינם מוכרים כהון פיקוחי			
-	9,438	8,640	
¹ מזה: כתבי התחייבות נדחים המוכרים כהון פיקוחי ²			
11 א	-	926	
² מזה: כשירים כרכיבי הון פיקוחי			
11	9,438	7,715	
² מזה: אינם כשירים כרכיבי הון פיקוחי וכפופים להוראות מעבר			
-	20,746	21,885	
התחייבויות אחרות ¹			
12	338	334	
¹ מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת ברובד 2			
-	938	539	
ניירות ערך שהושאלו או נמכרו במסגרת הסכמי מכר חוזר			
-	11,098	10,677	
התחייבות בגין מכשירים נגזרים ¹			
9	6	-	
¹ מזה: בגין סיכון האשראי העצמי			
-	387,392	406,889	
סך כל ההתחייבויות			
-	340	367	
זכויות שאינן מקנות שליטה ¹			
4	262	245	
¹ מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שניתן לייחס להון עצמי רובד 1			
5	12	21	
¹ מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שניתן לייחס להון רובד 2			
-	28,767	31,347	
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי ¹			
1	7,059	7,109	
¹ מזה: הון מניות רגילות			
1	1,129	1,722	
¹ פרמיה על מניות רגילות			
2	21,984	24,792	
¹ מזה: עודפים			
3	69	(84)	
¹ מזה: רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות של ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן			
3	7	(53)	
¹ מזה: הפסדים נטו מהתאמות מתרגום דוחות כספיים			
3	9	30	
¹ מזה: קרנות אחרות			
3	(596)	(1,301)	
¹ מזה: רווחים (הפסדים) מהתאמות בגין הטבות לעובדים שנכללו בהון הפיקוחי			
-	(894)	(868)	
¹ מזה: רווחים (הפסדים) מהתאמות בגין הטבות לעובדים שלא נכללו בהון הפיקוחי בהתאם להוראות מעבר			
29,107		31,714	
סך כל ההון העצמי			
416,499		438,603	
סך כל ההתחייבויות וההון			

טבלה 6 - דוח תנועות בהרכב ההון הפיקוחי (EDTF)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
הון עצמי רובד 1		
27,723	29,001	יתרה לתחילת התקופה ^(א)
-	50	הנפקה שאינה במזומן
-	593	גידול בפרמיה
2,782	2,791	רווח נקי לתקופה
-	17	קרנות עודפים בגין כלולות
(327)	(153)	רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות ני"ע זמינים למכירה
42	-	קרן הון הלוואות לעובדים לרכישת מניות הבנק
10	(7)	קרן הון בשל עסקאות תשלום מבוסס מניות
(596)	(664)	קרנות הון בגין הטבות לעובדים
-	308	השפעת תכנית ההתייעלות
-	137	השפעת המעבר לשיעור ההיוון של מחוייבות פנסיונית לפי ממוצע נע של 8 רבעונים
13	(73)	קרן הון אחרות
(40)	(17)	זכויות מיעוט
התאמות פיקוחיות וניכויים		
(84)	9	מוניטין ונכסים בלתי מוחשיים
2	1	מיסים נדחים בגין רווחיות עתידית
-	63	השפעת מעבר בין העקומים
-	84	השפעת ההתייעלות
(520)	458	מיסים נדחים בגין הפרשי עיתוי
(4)	(13)	רווחים/הפסדים מצטברים כתוצאה משינויים בסיכון אשראי עצמי על התחייבויות פיננסיות לפי שווי הוגן
1,278	3,585	גידול נטו בהון עצמי רובד 1
29,001	32,586	יתרה לסוף התקופה
הון רובד 2		
14,684	12,593	יתרה לתחילת השנה
(2,198)	(1,723)	הפחתת כתבי התחייבות נדחים בהתאם להוראות המעבר
-	926	הנפקת כתב התחייבות כשירים
8	9	זכויות מיעוט
99	45	הוצאות בגין הפרשה הקבוצתית
(2,092)	(743)	קיטון נטו בהון רובד 2
12,593	11,850	יתרה לסוף התקופה
41,594	44,436	סך ההון הכולל לסוף התקופה

(א) כולל השפעת אימוץ כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא זכויות עובדים אשר נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2015.

הלימות ההון

יחסי הלימות ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי המשקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל:

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", כל התאגידים הבנקאיים נדרשים לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 9%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2015. בנוסף, תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. כמו כן, כל התאגידים הבנקאיים בישראל נדרשים לעמוד ביחס הון כולל מזערי בשיעור של 12.5%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2015. תאגיד בנקאי גדול נדרש לעמוד ביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. הוראות בנוגע לדרישות ההון הנוספות הנ"ל חלות על לאומי.

ביום 28 בספטמבר 2014 פרסם המפקח על הבנקים חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדירור". על פי ההוראה המתוקנת, התאגיד הבנקאי יידרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1, בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדירור. מועד התחולה לעמידה ביעד ההון שנקבע הוא 1 בינואר 2017, ועל התאגידים הבנקאיים להגדיל את יעד ההון בשיעורים רבעוניים קבועים מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017. הערכת השפעת התיקון להוראה על קבוצת לאומי במועד התחולה הסופי היא כ-0.27% ביחס הלימות ההון, כאשר השפעה זו נפרסת על פי ההוראה על פני שמונה רבעונים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק:

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון הסיכון ושל הלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדים שהקבוצה תרצה לעמוד בהם בעת אירוע תרחיש קיצוני.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה המפקח על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%. יעד זה אושרר ע"י הדירקטוריון בינואר 2017.

ניהול הלימות ההון:

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנדוטיות הרבה שמדידה מעין זו הביאה להון הפיקוחי של הבנק.

בהקשר זה, ביום 12 ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לענין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנדוטיות הנובעת משינויים בריבית להיוון. שינוי שיטת החישוב הגדיל את ההון הפיקוחי ליום 30 ביוני 2016, בסך של כ-380 מיליון ש"ח.

ביום 15 בנובמבר 2016 החליט דירקטוריון הבנק בהתבסס על המלצת וועדת הביקורת לחשב את ההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים, על בסיס מרווח קבוע של אגרות חוב בדירוג בינלאומי AA. השפעת השינוי על ההון הפיקוחי ליום 30 בספטמבר 2016 הסתכמה לסך של כ-296 מיליון ש"ח.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגיית ההיוון ראה פרק מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים בדוח הדירקטוריון והנהלה.

נכון לדצמבר 2016 יחס הון עצמי רובד 1 של הבנק הינה 11.15%. במהלך שנת 2016 הושלמו מספר מהלכים משמעותיים ששיפרו את יחס הלימות ההון. ביניהם:

המרת זכויות עובדים למניות הבנק: בתאריך 20 במרס 2016 אישר דירקטוריון הבנק את הנפקת המניות לעובדים ונושאי משרה. הסכום הכולל של זכויות עובדים ונושאי משרה שהומרו למניות הבנק מסתכם לכ-636 מיליון ש"ח. שווי מניות הבנק לצורך המרת הזכויות הינו 13.0 ש"ח (שער הנעילה של מניות הבנק ביום 6 במרס 2016). בהתאם לכך, אישר דירקטוריון הבנק הנפקה של 48,938,037 מניות, המהוות כ-3.21% מההון המונפק והנפרע של הבנק (לאחר ההקצאה). המניות הוקצו לנאמן, שיחזיק במניות בנאמנות עבור העובדים, בהתאם להוראות סעיף 102 לפקודת מס הכנסה. הגידול בהון שנבע מהמרת זכויות זו שיפר בכ-0.24% את יחס הון עצמי רובד 1 של הבנק, נכון ליום 31 במרס 2016.

ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר: ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבויות להוצאת ערבויות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת את הפחתת ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות, תוך שימוש בפוליסה כ"מפחיתת סיכון אשראי", בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מס' 203 ותרמה לשיפור של כ-0.23% ביחס הון עצמי רובד 1 של הבנק, נכון ליום 31 במרס 2016.

ניכוי מההון בגין נכס מס נדחה: ביום 4 באפריל 2016 פורסם עדכון לקובץ שאלות ותשובות של הפיקוח על הבנקים ליישום הוראות ניהול בנקאי תקין בנושא מדידה והלימות הון. מטרת העדכון להבהיר את אופן הטיפול במרכיב מס שטר ככלל הקשור לחישוב דרישות ההון ובניכוי מההון בגין נכס מס נדחה. על פי ההבהרה, כאשר תאגיד בנקאי מגיע למסקנה כי בנסיבות הקיימות במועד הדוח קיימת סבירות קרובה לוודאי (*virtually certain*) למימוש נכס המס הנדחה בגובה סכום מס השכר הכלול בספרי הבנק, ניתן שלא להחיל את ניכוי הסף הכלול בסעיף 13 להוראה על חלק זה של נכס המס הנדחה. לצורך כך, הבנק יהיה רשאי ליישם את הבחינה של ניכוי הסף על סכום המיסים הנדחים נטו, לאחר ניכוי מס השכר כאמור לעיל. נכס המס הנדחה כאמור, שלא נוכח מההון, ישוקלל כנכס סיכון בשיעור של 250%. הבנק מיישם את ההנחיות החל ממועד פרסומן באופן של מכאן ולהבא, ללא התאמות מספרי השוואה ובכפוף להוראות המעבר שנקבעו בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים. עדכון זה תרם לשיפור של כ-0.20% ביחס הון עצמי רובד 1 של הבנק נכון ליום 31 במרס 2016.

בתאריך 28 בפברואר 2016 חתם לאומי הסכם עם הראל להעמדה משותפת של הלוואות לדירור המובטחות, בין היתר, במשכנתאות ומשכונות על זכויות חוזיות בקשר למקרקעין. על פי ההסכם הראל תשתתף עם הבנק בהעמדה של הלוואות לדירור בהן היחס בין סכום ההלוואה לבין שווי הנכס שלה (ה-LTV) הינו עד 60% בלבד (כל עוד לא ינתן אישור רגולטורי להראל להשתתפות בהלוואות בשיעור מימון גבוה יותר). ב-13 ביוני 2016, לאחר התקיימות התנאים המתלים בהסכם, החלו הצדדים בהעמדה משותפת של הלוואות לדירור על פי ההסכם.

סך הלוואות שהועמד בשנת 2016 בשיתוף עם הראל עמד על כ-2.9 מיליארד ש"ח.

ב-27 בספטמבר 2016 חתם הבנק הסכם עם גופים מוסדיים מקבוצת מנורה מבטחים ("הסכם המכר" ו-"מנורה מבטחים", בהתאמה), במסגרתו מכר הבנק למנורה מבטחים, 80% מזכויותיו של הבנק ומנהטלים הנלווים להן בתיק הלוואות לדירור (כהגדרתן בנוהל בנקאי תקין מס' 451) המובטחות, בין היתר, במשכנתאות על זכויות במקרקעין ו/או במשכונות על זכויות חוזיות במקרקעין, לפי העניין, ואשר עומדות בקריטריונים שנקבעו בהסכם המכר, כאשר הבנק ימשיך להחזיק ב-20% הנותרים, שיהיו בדרגה שווה עם הלוואות שנמכרו למנורה מבטחים (ביחד "תיק הלוואות").

התייעלות תפעולית

ביום 12 בינואר 2016 פרסם המפקח על הבנקים חוזר בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי חוזר זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה לעניין חישוב יחסי הלימות ההון ויחס המינוף יוכל לפרוס את השפעת התוכנית על פני חמש שנים בקו ישר החל ממחצית שנת 2017. ביום 1 ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק את תוכנית ההתייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). ללא ההקלה כאמור, יישום תוכנית ההתייעלות נכון ל-31 בדצמבר 2016 היה מביא לקיטון של כ-0.14% ביחס הון עצמי רובד 1. ההקלה בהון הרגולטורי פוחתת בהדרגה עד יום 30 ביוני 2021.

שינויים רגולטוריים שעשויים להשפיע על דרישות ותכנון ההון:

דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים

ביום 22 באוקטובר 2015 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים" (להלן: "החוזר"). החוזר מפרט את ההנחיות החדשות, אשר יחולו על חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים הנגרמות מנגזרי OTC, עסקות נגזרים סחירים בבורסה ועסקות מימון ניירות ערך.

בחוזר שהוציא הפיקוח על הבנקים ביום 9 ביוני 2016, נקבע שהחוזר יחול מיום 1 בינואר 2017, וכן שעד ליום 30 ביוני 2017 ניתן להתייחס לבורסה בתל אביב כצד נגדי מרכזי כשיר גם אם טרם הוכרזה ככשירה. בנוסף, ביום 28 בדצמבר 2016, פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב המציין כי חישוב סכום החשיפה בגין לקוחות הפעילים בבורסת המעוף ימשיך להיות על פי גישת התרחישים.

ליישום החוזר, בהינתן בורסה כשירה, לא צפויה להיות השפעה מהותית על יחס הון העצמי רובד 1.

באם הבורסה לני"ע בישראל לא תוכר כצד נגדי מרכזי כשיר, אומדן הגידול בסך נכסי הסיכון לנתוני סוף שנת 2016, הינו כ-3.6 מיליארד ש"ח, ירידה של כ-0.13% ביחס הון עצמי רובד 1.

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2016 בכ-292.2 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רוברד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2016 מסתכם ב-32.6 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם ב-44.4 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.34%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.07% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, עליה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל, לרביע השותף.

תכנון ההון של הקבוצה

ניהול ההון הוא תהליך הבא לוודא שהקבוצה עומדת מעל דרישות ההון המינימליות (הנכללות בתיאבון הסיכון) תוך עמידה באסטרטגיה העסקית לשנים הקרובות.

תכנון ההון לוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון כגון רווחים שוטפים, שינויים הכלולים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות והשפעת הוראות המעבר, שיעור הגידול בהיקף הנכסים המאזניים ובנכסי הסיכון ועוד.

מבוצע מעקב רב שנתי אחר מצב הלימות ההון ובהתאם מגובשות המלצות לדרכי פעולה. מבוצעות סימולציות, ניתוחי רגישות ותרחישי קיצון שמטרתם לבחון את ההנחות השונות שעל בסיסן נבנו התחזיות, ואת השפעתן על תחזית יחסי ההון של הקבוצה. במסגרת ההנחות נכללים בין היתר שינוי במשתני מאקרו כגון שערי חליפין ותשואות, שינויים בפעילות העסקית שיבואו לידי ביטוי בשינוי בהיקף נכסי סיכון ובהיקף הרווח שייצבר וכן שינוי ברווח כולל אחר בעיקר כתוצאה מהשפעת התקינה החשבונאית בדבר זכויות עובדים.

ניתוח זה מבוצע יחד ובעקביות עם התכנון של יחס המינוף של הבנק ודרישות הנזילות, זאת במטרה לוודא עמידה במכלול הדרישות של מסגרת העבודה של ועדת באזל ומתוך ראייה כוללת של ניהול מאזן וחשיפות הבנק.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והיא בגדר "מידע צופה פני עתיד".

טבלה 7 - רכיבי הסיכון ודרישות ההון בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (נדבך 3)

באזל 3			
31 בדצמבר			
2015		2016	
נכסי סיכון	דרישת הון ^(א)	נכסי סיכון	דרישת הון ^(א)
במיליוני ש"ח			
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון אשראי הנובע מחשיפות של:			
116	923	133	1,038
חובות של ריבוניות			
344	2,734	432	3,381
חובות של ישויות סקטור ציבורי			
465	3,693	410	3,208
חובות של תאגידים בנקאיים			
22	173	22	173
חובות של ניירות ערך			
13,449	106,737	12,078	94,582
חובות של תאגידים			
6,489	51,497	6,414	50,228
חובות בבטחון נדל"ן מסחרי			
4,211	33,421	4,535	35,512
חשיפות קמעונאיות ליחידים			
1,457	11,567	1,542	12,074
הלוואות לעסקים קטנים			
5,685	45,119	5,615	43,972
משכנתאות לדירור			
73	578	63	490
איגוח			
2,388	18,952	2,614	20,469
נכסים אחרים			
207	1,640	180	1,407
סיכון CVA			
34,906	277,034	34,038	266,534
סך הכל בגין סיכון אשראי			
651	5,167	611	4,788
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון שוק			
2,574	20,432	2,662	20,843
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון תפעולי			
38,131	302,633	37,311	292,165
סך הכל נכסי הסיכון ודרישות ההון ^(א)			
	41,594		44,436
סך הכל הון כולל			
	9.58%		11.15%
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון			
	13.74%		15.21%
יחס הון כולל לרכיבי סיכון			
	9.10%		9.24%
יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)			
	12.60%		12.74%
יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)			

(א) בגין הנדבך השני מחושבות כריות הון נוספות.

(ב) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9%-12.5%, בהתאמה, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10%-13.5%, בהתאמה. ליחסים אלה, החל מיום 1 בינואר 2015, מתווספת דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדירור למועד הדיווח. דרישה זו מיושמת בהדרגה בשיעורים רבעוניים שווים החל מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017. בהתאם לכך, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ליום 1 בינואר 2017, לפי נתוני מועד הדיווח, הינו 10.27% ו-13.77% בהתאמה.

מדידת החשיפות לסיכונים השונים מבוססת על יתרות בספרי הבנק כפי שנערכו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים החלים על הבנק ובהתאם להנחיות החישוב הספציפיות שנקבעו בהוראות 209 – 203. המדידה עשויה להשתנות בהתאם לשינויים בכללים ובהוראות אלו וכן שינויים נוספים כגון: שינויים בגודל ותמהיל התיק, שינוי באיכות התיק ונתונים כלכליים, שינויים בשיטות החישוב לרבות שיטות להפחתת סיכון (CRM). החשיפות להלן מוצגות בהתאם להקצאתם לקווי פעילות עסקית כפי שבאים לידי ביטוי בדיווח על מגזרי הפעילות של הבנק.

טבלה 8 - רכיבי נכסים משוקללים בסיכון לפי פעילות עסקית (EDTF)

31 בדצמבר 2016											
מאחד	חול'ל		ישראל								
	סך הכל	סך הכל בחול'ל	סך הכל ישראל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית
במיליוני ש"ח											
1,038	227	811	-	811	-	-	-	-	-	-	חובות של ריבנויות
3,381	589	2,792	-	289	-	2,503	-	-	-	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
3,208	525	2,683	-	2,683	-	-	-	-	-	-	חובות של תאגידים בנקאיים
173	-	173	-	-	173	-	-	-	-	-	חובות של חברת ניירות ערך
94,583	23,061	71,522	-	2,350	455	29,516	13,155	26,046	-	-	חובות של תאגידים
50,228	3,001	47,227	-	-	-	20,019	9,191	18,017	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
35,512	116	35,396	-	20	-	-	-	-	172	35,204	חשיפות קמעונאיות ליחידים
12,073	48	12,025	-	-	-	-	-	12,025	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
43,972	122	43,850	-	-	-	-	-	-	248	43,602	משכנתאות לדירור
490	109	381	-	381	-	-	-	-	-	-	איגוח
20,469	1,247	19,222	16,681	2,541	-	-	-	-	-	-	נכסים אחרים
265,127	29,044	236,083	16,681	9,075	628	52,038	22,346	56,088	420	78,806	סך הכל סיכון אשראי
1,407	-	1,407	-	1,407	-	-	-	-	-	-	CVA
4,788	83	4,705	-	4,705	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
20,843	2,350	18,493	321	2,030	483	3,210	2,033	2,938	474	7,004	סיכון תפעולי
292,165	31,477	260,687	17,002	17,217	1,111	55,248	24,379	59,026	894	85,810	סך הכל נכסי סיכון

31 בדצמבר 2015

מאחד	ישראל											
	ח"ל	סך הכל	סך הכל ישראל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
במיליוני ש"ח												
	923	199	724	-	724	-	-	-	-	-	-	חובות של ריבנויות
	2,735	369	2,366	-	352	-	1,971	3	40	-	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
	3,692	311	3,381	-	3,381	-	-	-	-	-	-	חובות של תאגידים בנקאיים
	173	-	173	-	-	173	-	-	-	-	-	חובות של חברת ניהול ערך
	106,738	23,820	82,918	-	4,146	519	32,770	15,050	30,433	-	-	חובות של תאגידים
	51,496	2,449	49,047	-	-	-	20,778	9,546	18,723	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
	33,421	204	33,217	-	20	-	-	-	-	151	33,046	חשיפות קמעונאיות ליחידים
	11,568	64	11,504	-	1	-	-	-	11,503	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
	45,118	395	44,723	-	-	-	-	-	-	253	44,470	משכנתאות לדירור
	578	59	519	-	519	-	-	-	-	-	-	איגוח
	18,952	1,201	17,751	14,353	3,398	-	-	-	-	-	-	נכסים אחרים
	275,394	29,044	246,323	14,353	12,541	692	55,519	24,599	60,699	404	77,516	סך הכל סיכון אשראי
	1,640	-	1,640	-	1,640	-	-	-	-	-	-	CVA
	5,167	126	5,041	-	5,041	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
	20,432	2,262	18,170	270	1,845	507	3,138	2,163	2,464	480	7,303	סיכון תפעולי
	302,633	31,432	271,174	14,623	21,067	1,199	58,657	26,762	63,163	884	84,819	סך הכל נכסי סיכון

**טבלה 9 - תנועות בנכסים משוקללים בסיכון (EDTF)
תנועות בנכסי סיכון אשראי**

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2015	2016
	במיליוני ש"ח	
יתרת פתיחה	273,881	277,034
שינוי בעסקאות	6,030	(6,550)
ביטוח ערביות חוק מכר	-	(7,540)
שינויי דירוג	(658)	(362)
הפרשי שער	(801)	(2,482)
כניסה/יציאה מכשל	220	(210)
עסקאות נגזרים נטו	(2,227)	(1,200)
קיזוז מס שחר במיסים נדחים	-	1,979
אחר	589	5,866
יתרת סגירה	283,063	266,535

תנועות בנכסי סיכון שוק

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
10,839	5,167	יתרת פתיחה
(3,175)	(605)	סיכון ריבית - שינוי בפוזיציות הפתוחות
(1,154)	97	סיכון מט"ח - שינוי בפוזיציות השורט הפתוחות בדולר
(1,155)	101	סיכון מניות - קיטון בחוזים עתידיים ובאופציות על מדדי מניות
(187)	28	סיכון אופציות - שינוי בתרחישים אופציות מט"ח
5,167	4,788	יתרת סגירה

תנועות בנכסי סיכון תפעולי

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
20,317	20,432	יתרת פתיחה
115	411	תנועה
20,432	20,843	יתרת סגירה

יחס המינוף (נדבך 3)

"יחס מינוף", הנו יחס שאינו מבוסס סיכון, אשר פועל כמדד משלים לדרישות הון מבוססות סיכון ומגביל את הצטברות המינוף במגזר הבנקאי.

יחס המינוף מוגדר כמדידת ההון מחולק במדידת החשיפה, כאשר היחס מבוסס באחוזים. ההון לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, תוך התחשבות בהסדרי המעבר שנקבעו. סך מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. על פי ההוראה, כל התאגידים הבנקאיים יידרשו לעמוד ביחס מינוף מזערי בשיעור שלא יפחת מ-5% על בסיס מאוחד. בנוסף, תאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה 20% או יותר מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יידרש לעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-6%. הוראה נוספת זו חלה על לאומי.

תאגיד בנקאי אשר ביום פרסום ההוראה אינו עומד בדרישה ליחס מינוף כאמור, נדרש להגדיל את היחס בשיעורים רבעוניים קבועים עד ליום 1 בינואר 2018. תאגיד בנקאי אשר ביום פרסום ההוראה עומד בדרישה ליחס מינוף כאמור, לא ירד מהסף שנקבע בהוראה.

ביום פרסום ההוראה עמד לאומי בסף שנקבע. יחס המינוף ליום 31 בדצמבר 2016 הינו 6.77%.

טבלה 10 - יחס המינוף על בסיס מאוחד וחברות הבנות העיקריות לפי באזל (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
א. בנתוני המאוחד		
29,001	32,586	הון רוברד 1 ^(א)
462,680	481,384	סך החשיפות ^(א)
יחס המינוף		
6.27%	6.77%	יחס המינוף
6.00%	6.00%	יחס המינוף המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים
ב. חברות בת משמעותיות		
לאומי קארד בע"מ		
11.66%	11.73%	יחס המינוף
5.00%	5.00%	יחס המינוף המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים
בנק לאומי ארה"ב		
9.98%	8.94%	יחס המינוף הנדרש על ידי השלטונות המקומיים

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תוכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". השפעת עלויות תוכנית ההתייעלות על יחס המינוף תיזקף בשיעורים שווים על פני 5 שנים ותסתיים בשנת 2021. כמו כן, בחישוב יחס המינוף הובאו בחשבון התאמות מיישום ריבית ההיוון מחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

טבלה 11 - השוואה בין הנכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
416,499	438,603	סך הנכסים בהתאם לדוחות הכספיים המאוחדים
		התאמות בגין:
-	-	השקעות בישויות בתחום הבנקאות, הפיננסים, הביטוח או המסחר שאוחדו לצרכים חשבונאיים, אך אינם בתחולת האיחוד לצרכים פיקוחיים
-	-	נכסי נאמנות שהוכרו במאזן בהתאם להוראות הדיווח לציבור, אך לא נכללו במדידת החשיפה של יחס המינוף
(4,266)	(5,529)	מכשירים פיננסיים נגזרים
-	-	עסקאות מימון ניירות ערך
48,564	45,776	פריטים חוץ מאזניים
1,883	2,534	אחרות
462,680	481,384	חשיפה לצורך יחס המינוף

טבלה 12 - גילוי נוסף על יחס המינוף (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		פריט
חשיפות מאזניות		
404,044	426,996	נכסים מאזניים (למעט נגזרים ועסקאות מימון ניירות ערך, אך לרבות בטחונות)
(922)	(319)	סכומים בגין נכסים שנוכו לצורך קביעת הון רוברד 1
403,122	426,677	סך חשיפות מאזניות (למעט בגין נגזרים ועסקאות מימון ניירות ערך)
חשיפות בגין נגזרים		
1,671	1,084	עלות השחלוף הקשורה לכל העסקאות בגין נגזרים (לדוגמא: לאחר הפחתה של בטחון משתנה במזומן כשיר)
5,847	5,572	סכומי תוספות בגין חשיפה פוטנציאלית עתידית הקשורה לכל העסקאות בגין נגזרים
-	-	גילום (up-gross) ביטחונות שניתנו בגין נגזרים, שנוכו מהנכסים המאזניים בהתאם להוראות הדיווח לציבור
(533)	(1,532)	ניכויים של נכסי חייבים בגין בטחון משתנה במזומן שניתן בעסקאות בנגזרים
-	-	חשיפות עסקיות פטורות מרגל צד נגדי מרכזי שסולקו על ידי הלקוח
-	-	סכום רעיוני אפקטיבי מתואם של נגזרי אשראי שנכתבו
-	-	קיצוזים רעיוניים אפקטיביים מתואמים וניכויי תוספות בגין נגזרי אשראי שנכתבו
6,984	5,125	סך חשיפות בגין נגזרים
-	-	חשיפות בגין עסקאות מימון ניירות ערך
1,875	1,609	נכסים ברוטו בגין עסקאות מימון ניירות ערך (ללא הכרה בקיצוזים), לאחר התאמות בגין עסקאות שמתפלות כמכירה חשבונאית
-	-	סכומי מזומן לשלם ומזומן לקבל שקוזזו מנכסים ברוטו בגין עסקאות מימון ניירות ערך
-	-	חשיפת סיכון אשראי של צד נגדי מרכזי בגין נכסי מימון ניירות ערך
2,135	2,197	חשיפות בגין עסקאות כסוכן
4,010	3,806	סך חשיפות בגין עסקאות מימון ניירות ערך (שורות 12 עד 15)
חשיפות חוץ מאזניות אחרות		
130,384	124,386	סך חשיפה חוץ מאזנית בערך רעיוני ברוטו
4,763	3,411	מזה: מקדם המרה 0%
26,271	27,618	מקדם המרה 10%
22,697	21,362	מקדם המרה 20%
70,513	66,506	מקדם המרה 50%
6,141	5,489	מקדם המרה 100%
(81,821)	(78,610)	(התאמות בגין המרה לסכומים שווי ערך אשראי)
48,564	45,776	סך חשיפה חוץ מאזנית לאחר המרה לערך אשראי
הון וסך החשיפות		
29,001	32,586	הון רוברד 1 ^(א)
462,680	481,384	סך החשיפות^(א)
יחס מינוף		
6.27%	6.77%	יחס המינוף בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 218

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תוכנית ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". השפעת עלויות תוכנית ההתייעלות על יחס המינוף תיזקף בשיעורים שווים על פני 5 שנים ותסתיים בשנת 2021. כמו כן, בחישוב יחס המינוף הובאו בחשבון התאמות מיישום ריבית ההיוון מחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

חשיפת הסיכון והערכתו

ניהול סיכונים בלאומי

ניהול סיכונים הנו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. הקבוצה עוסקת במגוון רחב של פעילויות הכרוכות בנטילת סיכונים פיננסיים כדוגמת סיכונים אשראי, סיכונים שוק ונזילות וסיכונים נוספים שאינם סיכונים פיננסיים כגון סיכונים תפעוליים לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכונים רגולציה, סיכונים מוניטין, סיכונים אסטרטגיה, סיכונים ציות וסיכונים conduct (התנהלות הוגנת מול לקוחות).

תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים תואמים את אלה שמוגדרים בהוראת ניהול בנקאי תקין 310 - בנושא ניהול סיכונים. בכלל זאת, אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדיקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק, הובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) על רכיביו השונים.

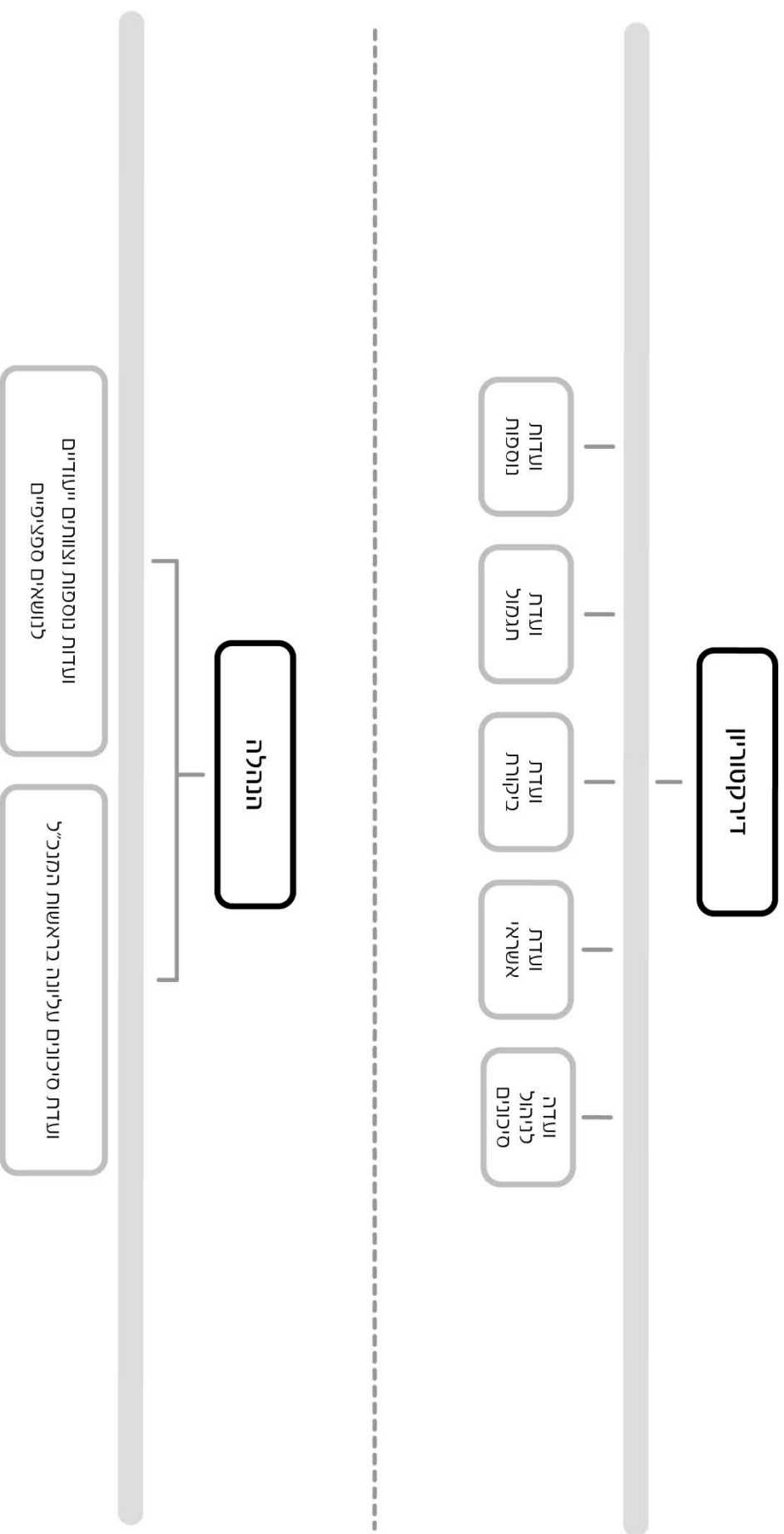
כמו כן, אחראית החטיבה על סמכויות בפעילויות האשראי והשוק, על מעקב ובקרה אחר מגבלות תיאבון הסיכון העיקריות, על קביעת מסגרת העבודה לניהול סיכון ה-conduct (התנהלות הוגנת מול הלקוחות), פיתוח ותיקוף מודלים, הערכת הסיכונים ותיקוף הדירוג הפנימי של הלווה בתיקים ספציפיים באשראי על פי ספים שנקבעו, אחריות כוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות באשראי וחישוב ההפרשה הקבוצתית. מעורבות בניהול סיכונים בפרויקטים מרכזיים ואסטרטגיים בזמן אמת, ביצוע ניתוחים בלתי תלויים בעת קבלת החלטות אסטרטגיות ובתהליכי אישור של מוצרים חדשים ויצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות.

השיטות ונהלי העבודה בתחום ניהול הסיכונים, בארץ ובעולם, נבחנים ומתעדכנים באופן שוטף, תוך התחשבות בשינויים החלים בסביבה העסקית ובדרישות בנק ישראל וגורמי רגולציה נוספים בארץ ובעולם.

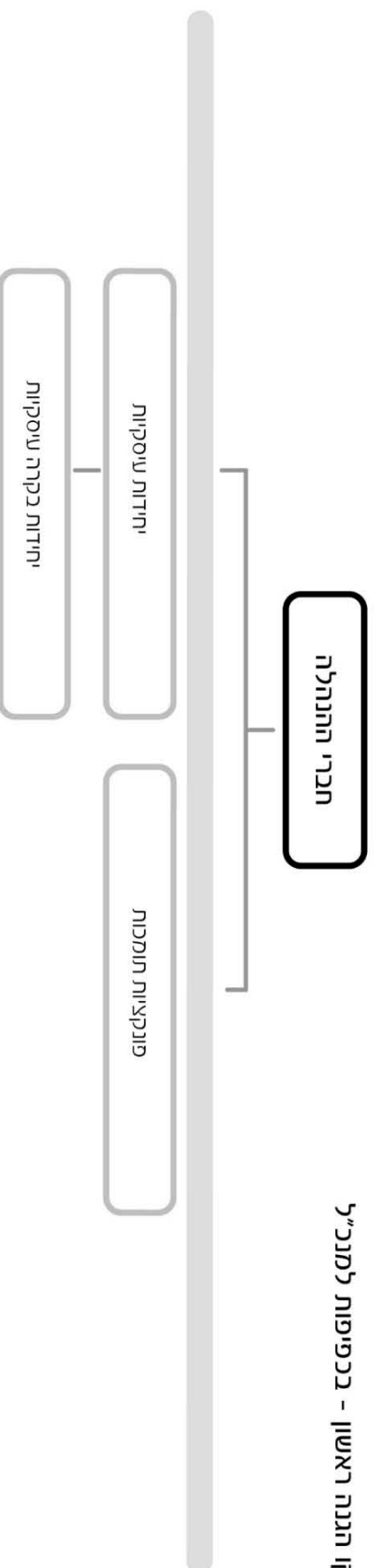
מסגרת העבודה המשמשת לצורך אמידת הסיכונים וניהולם וכבסיס לקבלת החלטות כוללת:

- א. תיאבון הסיכון אשר מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון ואשר מגדיר בין היתר את מדיניות ומגבלות הסיכון לכל סוג סיכון.
- ב. תהליכי העבודה מוגדרים לניתוח וניהול הסיכון ברמת העסקה הבודדת וברמת התיק הכולל.
- ג. דוחות תקופתיים להערכת הסיכון תוך התייחסות לשינויים בסביבה בה פועל הבנק. ביצוע תרחישים פוטנציאליים, ברמות חומרה שונות, להערכת ההפסדים שייכתנו וההשלכות על הבנק. הגדרת תוכניות פעולה כלליות וספציפיות להתמודדות/הפחתת הסיכונים.

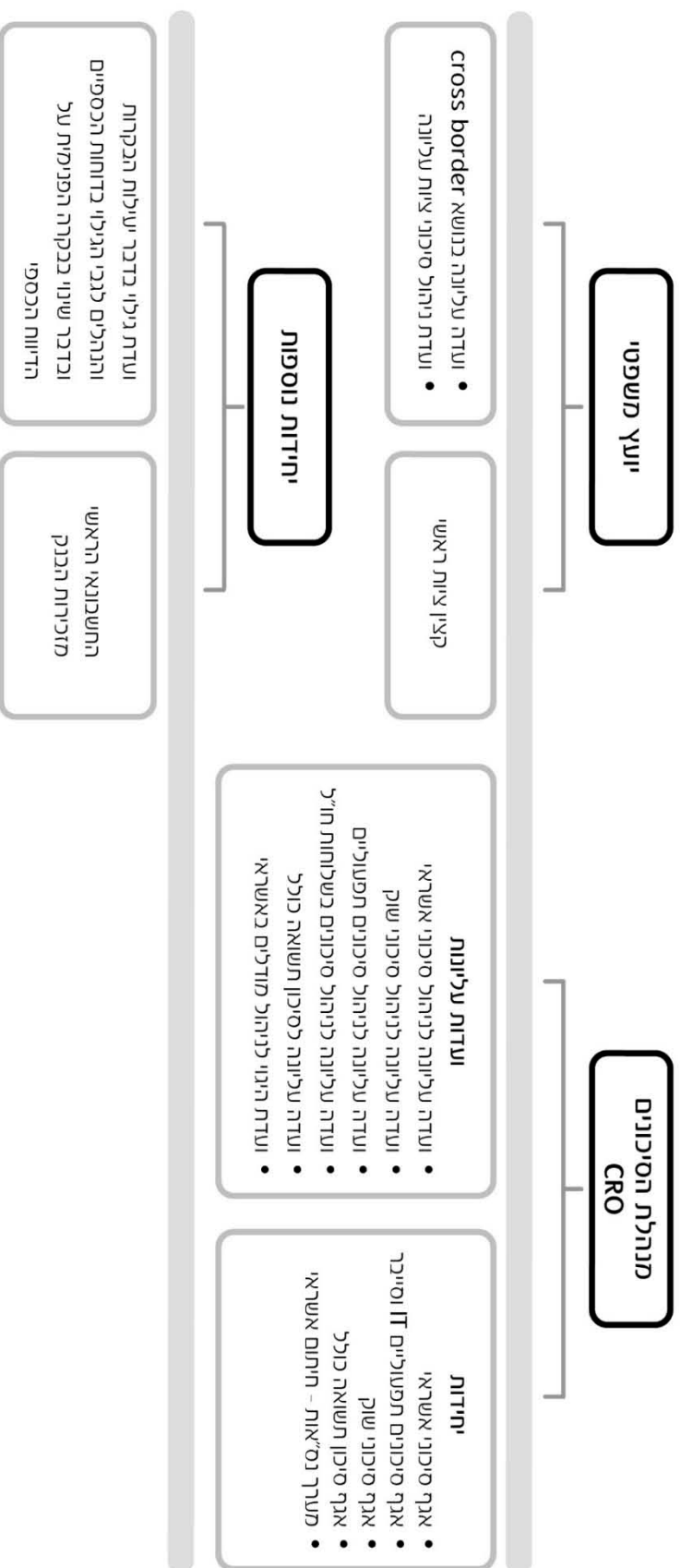
הערכת הסיכונים ברמה הכוללת של הקבוצה וברמת הפעילות והעסקה הבודדת מבוססת על מתודולוגיות רבות ומובנות. חלקן מבוסס על הערכות מומחים בכל תחום פעילות וחלקן האחר על מודלים סטטיסטיים מסוגים שונים. השינויים בסביבת הסיכון בארץ ובעולם והשינויים בתפיסת הסיכון מחייבים את הבנק לעדכן את הערכותיו ואת המתודולוגיות שבהן הוא משתמש, תוך אתגור מתמיד שמבוצע על ידי גורמים פנימיים ולעתים חיצוניים.

קו הגנה ראשון - בכפיפות למנכ"ל

קו הגנה שני - בכפיפות למנכ"ל

קו הגנה שלישי - בכפיפות לדירקטוריון

ועדת גילוי בדבר יעילות הבקורת והגילויים לגבי הגילוי בדוחות הכספיים ובדבר שינוי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי

החשבונאי הראשי
מזכירות הבנק

יחידות נוספות

ועדה עליונה בנושא cross border ועדת גילוי סיכויי צווא עליונה

קצוות ראשי

ועדת עליונה

- ועדה עליונה לניהול סיכויי ארצי
- ועדה עליונה לניהול סיכויי שוק
- ועדה עליונה לניהול סיכונים תפעוליים
- ועדה עליונה לניהול סיכונים בשלוחות חוץ
- ועדה עליונה לסיכון חשואה כולל
- ועדת הגיון לניהול מודלים באשראי

יחידות

- אגף סיכויי ארצי
- אגף סיכויי שוק
- אגף סיכונים תפעוליים
- אגף סיכונים חשואה כולל
- מערך ניהול - חתום אשראי

מבנה ארגוני של ניהול הסיכונים בבנק

ניהול הסיכונים בלאומי נסמך על שלושה "קווי הגנה":

1. קו ההגנה הראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות כגון ניהול טכנולוגית המידע נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה הפחתה ודיווח.
2. הקו השני - החטיבה לניהול סיכונים שהנה פונקציה בלתי תלויה, האחראית לתכנון ולפתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק כמתואר לעיל. בנוסף קו ההגנה כולל פונקציות נוספות כגון היועץ המשפטי הראשי של הבנק האחראי על ניהול הסיכונים המשפטיים וניהול סיכוני הציות וחטיבת החשבונאות אשר באחריותה הדיווח הכספי וה-SOX
3. הקו השלישי - הביקורת הפנימית הכפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע סקירה בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על הקו הראשון והשני תוך וידוא יישום ההנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוי הלימה לתיאבון הסיכון.

מבנה הארגוני של ניהול סיכונים בקבוצת לאומי:

מנהלת הסיכונים הראשית אשר הינה חברת הנהלת הבנק, וראש החטיבה לניהול סיכונים אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית, מכהנים ראשי אגפים לניהול סיכוני אשראי, סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים, מנהל אגף לסיכון - תשואה כולל וראש מערך נס"א העוסק בסיכוני אשראי ברמת העסקה הבודדת. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפופות עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

השליטה והבקרה על ניהול הסיכונים מתבצעות על ידי ועדות ההנהלה לניהול הסיכונים השונים וכן ועדת ניהול הסיכונים של הדירקטוריון, כפי המפורט להלן:

- ועדת ניהול סיכונים של הדירקטוריון.
- ועדת ניהול סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל הראשי ובה חברים כל חברי ההנהלה.
- ועדות ניהול סיכונים לפי נושאים שונים בראשות מנהלת הסיכונים הראשית ובהשתתפות הגורמים העסקיים:
  - ועדת עליונה לניהול סיכוני אשראי.
  - ועדת עליונה לניהול סיכוני שוק.
  - ועדה עליונה לניהול סיכונים תפעוליים.
  - ועדה עליונה לניהול סיכונים בשלוחות בחו"ל.
  - ועדת סיכון תשואה כולל.
  - ועדה היגוי לניהול מודלים באשראי.
- ועדת ניהול סיכוני ציות עליונה בראשות קצין הציות הראשי.
- ועדה עליונה בנושא Cross Border והסדרים מול הרשויות בארה"ב בראשות היועץ המשפטי הראשי.
- ועדת גילוי בדבר יעילות הבקורות והנהלים לגבי הגילוי בדוחות הכספיים ובדבר שינוי בבקרה הפנימית על דיווח כספי - SOX בראשות המנכ"ל הראשי ובה חברים כל חברי ההנהלה.

הוועדות המתוארות לעיל דנות בהיבטים של חשיפות הסיכון השונות, התוויית מסמכי מדיניות, בחינת פרופיל הסיכון וקובעות מגבלות פנימיות ותהליכי בקרה בהתאם לתנאי השוק ולתיאבון הסיכון של הבנק.

ניהול הסיכונים בחברות הבנות מבוצע בהתאם לעקרונות שנקבעו ברמת הקבוצה, כאשר מסמכי המדיניות של חברות הבנות נמצאים בהלימה למדיניות הקבוצתית תוך שהם משקפים שינויים רלבנטיים ככל שנדרש. בכל אחד מתחומי הסיכון, נקבע תיאבון הסיכון, מגבלות וסמכויות, וכן קיימות מערכות בקרה ודוחות ניהוליים תקופתיים הבודקים את המגבלות מול המצב בפועל ומבוצע פיקוח על ידי הדירקטוריון של כל חברת בת.

תיאבון הסיכון:

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראיה צופת פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיורי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות ברמת הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP.

בינואר 2017, אושר תיאבון הסיכון הכולל חידוד המגבלות בתחומי האשראי הקמעונאי והסיכון התפעולי לסוגיו.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים ביחס לכל סוג הסיכון ואשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים הן כמותיים והן איכותיים המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

בעת התווית תיאבון הסיכון מחושבת באופן שוטף קיבולת הסיכון - רמת הסיכון המקסימלית שהקבוצה יכולה לשאת, ללא הפרת מגבלות הון, מינוף, נזילות, התחייבויות ומגבלות רגולטוריות אחרות, לרבות מנקודת מבט של בעלי המניות והלקוחות. קיבולת הסיכון נבחנת, בין השאר, באמצעות ביצוע תרחישי קיצון.

בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים, המתעדכן באופן שוטף. זאת, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים, לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק, כמו שינויים בסביבה העסקית, דרישות רגולציה וכיוצא ב. סט התרחישים של לאומי כולל, בין השאר - תרחיש מערכתי גלובאלי, תרחיש מערכתי מקומי, ועוד.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת מול תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו תחת התרחיש.

פרופיל הסיכון:

פרופיל הסיכון של לאומי נבחן רבעוני, בין השאר באמצעות מתודולוגיה לסינון רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים. מתודולוגיה זו מבוססת על אמידה סובייקטיבית של כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה, כאשר נקודת המוצא מתבססת על תוצאות התממשות תרחישי קיצון פוטנציאליים, בהנחה שייקרו, ומציגה את גובה הסיכון כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה בהתממשות הסיכון. מעבר לנקודת מוצא זו מופעלת חוות דעת סובייקטיבית בסיכונים מורכבים לכימות. שיקולים נוספים כגון תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית יכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הנזק הכמותית להון.

לפרוט נוסף ראה פרק החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם בפרק הדירקטוריון והנהלה.

תרבות ניהול הסיכונים בבנק

בקבוצת לאומי קיימת תרבות ארגונית נאותה המבוססת על ניהול סיכונים איתן, שהינה המפתח לניהול סיכונים אפקטיבי.

להלן העקרונות המנחים את הבנק בהטמעת תרבות ניהול הסיכונים:

- ניהול סיכונים כאחד מהיעדים האסטרטגיים - לאומי מציב את ניהול הסיכונים בחשיבות גבוהה, רואה בקידומו יעד אסטרטגי ושם דגש על פיתוח יכולות מתקדמות בתחום, הטמעתן ויישומן בארגון.
- ניהול סיכונים בראיה כוללת - ניהול כלל הסיכונים המהותיים והמשק ביניהם, חיפוש מתאמים בין סיכונים שונים, מתן דגש גם למיקרו (רמת עסקה / פרויקט) וגם למאקרו.
- ניהול סיכונים בזמן אמת, בממשק הדוק עם הצד העסקי ומתוך ראיה צופת פני עתיד.
- ניתוח והבנת הסיכון כתנאי מקדים והכרחי לפעילות - מיקוד בפעילויות שבהן יש ברשות הארגון את המומחיות הנדרשת לאמידת הסיכונים וניהולם.
- ניהול הסיכונים יהווה חלק חשוב מקבלת החלטות - העובדים, הנהלה והדירקטוריון למדים, מבינים ומחויבים לעקרונות מדיניות הסיכון ומקבלים החלטות בהתאם לקווים מנחים אלה.
- ניהול סיכונים דיפרנציאלי - ניהול הסיכונים יהיה מחמיר בסיכונים המהותיים ומקל יותר בסיכונים הפחות מהותיים.
- ראייה רחבה וחוצת ארגון של מכלול הסיכונים - זאת באמצעות תהליכים רוחביים כמו ה-ICAAP (תהליך הערכת נאותות ההון), שיקוף הסיכון בתוכנית העבודה וביצוע תרחישי קיצון הוליסטיים.
- אי תלות והפרדת תפקידים - זאת באמצעות קיומם של גופי ניטור ובקרה בלתי תלויים מקווי העסקים.
- הקוד האתי - הפעילות בבנק תנוהל על פי עקרונות הקוד האתי אשר מבטאים את ערכי הליבה שלו.

- הדרכות שוטפות הן לצורך חיזוק המקצועיות של כל העוסקים בניהול הסיכון בקבוצה והן לצורך הטמעת תרבות ועקרונות ניהול הסיכון בקווי העסקים השונים.
  - קיומו של ממשל תאגידי נאות בארגון בהיבט ניהול הסיכונים.
  - קיום מסגרת אפקטיבית לניהול הסיכונים והבקורות - הפעילות העסקית וניהול הסיכונים והבקורות מאורגנים באופן אפקטיבי הממזער ניגודי עניינים בקרב העובדים והיחידות הארגוניות. מערכות המידע והרמה המקצועית של העובדים הולמות את מורכבות תפקידם והסיכון המנוהל על ידם.
  - מגבלות תיאכון לסיכון ומדיניות המאשרים ברמת הדירקטוריון ומתווים את גבולות הגזרה לפעילות העסקית השוטפת.
  - קיום שלושה קווי הגנה לניהול הסיכון - קווי העסקים, ניהול סיכונים בלתי תלוי והביקורת הפנימית.
  - הפקת לקחים - דיון באירועי כשל או כמעט כשל, ניתוח ההשלכות והמשמעויות של הממצאים באירוע וגיבוש המלצות לצורך שיפור תהליכי העבודה והגברת האפקטיביות העסקית.
  - תקשורת יעילה וביקורתית- המעודדת מגוון דעות תוך גישה חיובית וביקורתית בונה.
  - תגמול - מדידת הביצועים של האחראים על נטילת הסיכון ותגמולם תעשה במונחי תשואה מול סיכון.
- הבנק קבע מדיניות, לאישור מוצרים חדשים ובכלל זה ליווי של מוצרים חדשים, שינויים משמעותיים במוצרים או בפעילות קיימות וכניסה לשווקים חדשים. תהליך האישור כולל בחינה של הסיכונים הגלומים במוצר החדש והשפעתם על פרופיל הסיכון והאם קיימת בבנק מומחיות וכלים נדרשים על מנת לזהות, למדוד, לנטר, לבקר ולדווח על סיכוני המוצר החדש.

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים. סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב, אחזקות הוניות נגזרים, ערבויות, התחייבויות לא מנוצלות למתן אשראי ומסגרות לא מנוצלות.

מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני אשראי

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311 ובהוראת ניהול בנקאי תקין 314 ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה"

קו ההגנה הראשון - קווי העסקים

סיכון האשראי בבנק משויך למספר קווי עסקים עיקריים בהתאם להתמחותם. כאשר יחידות אלו אחראיות על נטילת הסיכון תוך כדי ניתוחו, הבנתו, וניטורו השוטף לאורך כל חיי העסקה. היחידות, פועלות בסביבת סיכון נאותה, במסגרתה הוגדרו תהליכים לחיתום האשראי, ניהול האשראי ותפעולו. תהליך אישור האשראי מתבצע בהתאם למדיניות האשראי של הבנק ובהתאם למדרג הסמכויות שנקבע, ובכלל זה המעורבות של יחידת נס"א (ראה הרחבה בהמשך).

פעילויות בקרה קו ראשון הינן חלק אינטגרלי מתהליך ניהול הסיכון. במסגרת הקו הראשון, פועלות בכל אחת מהחטיבות העסקיות, יחידות מתמחות הנותנות מענה מקצועי להיבטי פעילות ו/או בקרה, בהתאם ליעודן.

בנוסף, במסגרת הקו הראשון פועלות יחידות מתמחות הנותנות מענה להיבטים ייחודיים של תהליכי אישור וטיפול באשראי בהלימה למאפייני קו העסקים והלקוחות שבטיפולו. למשל, יחידות הנותנות מענה לסניפים הן באישורי אשראי שהם מעבר לסמכותם והן בהיבטי מעקב ובקרה, מרכזי ניהול אשראי בחטיבה הבנקאית ויחידות "נוא"מ" (ניהול ובקרת אשראי מרחבי) במערך המסחרי.

דוגמה נוספת ליחידות מתמחות בקו ההגנה הראשון הן היחידות המטפלות בלוויים בקשיים, תוך הפרדה בין אלה המטפלות בלקוחות קמעונאים (מרכזי חוב"ב הכפופים לחטיבה הבנקאית), לבין אלה המתמחות בחברות בינוניות וגדולות (מערך אשראים מיוחדים).

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול הסיכונים

בחטיבה לניהול הסיכונים פועלות שתי יחידות המרכזות את הטיפול בסיכוני אשראי בהתאם לתחום האחריות המוגדר לה:

א. מערך ניהול סיכוני אשראי (נס"א)

נס"א מרכזת את מכלול הפעילויות והאחריות של קו ההגנה השני בתחום ניהול סיכון האשראי ברמת העסקה והלקוח הפרטניים ובכלל זה: מתן חוות דעת מעמיקה ובלתי תלויה לבקשות אשראי המוגשות על ידי היחידות העסקיות, תיקוף דירוג הלוויים (הערכת הסיכון הפנימית) וביצוע סקירה תקופתית בשיתוף היחידות העסקיות לגבי הלוויים המוגדרים כבעלי רגישות

מיוחדת. זאת, תוך הצבעה על הסיכונים העיקריים המאפיינים את האשראי ומתן המלצות להמשך הטיפול בלקוח, ובכלל זה בהתייחס לקביעת סיווגים והפרשות.

יחידות הנס"א נותנות מענה ללווים בעלי היקף אשראי של 25 מיליון ש"ח ומעלה במערך המסחרי, העסקי והנדל"ן. כמו כן, בכפיפות לנס"א נדל"ן פועל "תחום שמאות" שתפקידו, בין היתר, לבחון ולתקף את הערכות שווי של נכסי הנדל"ן המשועבדים לבנק (מעבר לסף סכום שהוגדר) ולקבוע את שוויים המרבי של הנכסים לביטחון. לצד זאת, פועלות יחידות נס"א בשיתוף עם אגף סיכוני אשראי (ראה סעיף ב) ועם הנהלות החטיבות העסקיות, לפיתוח מתודולוגיות ו"תבניות" מימון בסגמנטים שונים.

ב. אגף סיכוני אשראי

בעוד שפעילות יחידות הנס"א מתמקדת בניית לווים ואשראים פרטניים, אגף סיכוני אשראי אחראי על ניהול, בקרה וניתוח סיכוני האשראי ברמה האגרטיבית של סגמנטים וכלל תיק האשראי.

תחומי האחריות והפעילות של האגף כוללים: הובלת גיבוש מסמך מדיניות האשראי וסיכוני האשראי לאישור ההנהלה והדירקטוריון, גיבוש המגבלות הפנימיות ברמת התיק ומעקב שוטף אחר העמידה בהן, הצגת תמונה הסיכון תוך ניתוח המגמות והשינויים לאורך זמן (הן ברמת כלל התיק והן בפירוט לפי סגמנטים וקווי עסקים), בחינה בלתי תלויה של תהליכי הניהול והבקרה ביחידות הקו הראשון, אחריות כוללת (פיתוח/תיקוף) לגבי המודלים לדירוג הפנימי של האשראי, אחריות על גיבוש המלצה לכתבי הסמכויות לאישור עסקות אשראי ועדכוןם, פיתוח מתודולוגיות, ביצוע וניתוח של תרחישי קיצון בתחום האשראי ועוד.

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית

הביקורת הפנימית מבצעת בדיעבד, סקירה בלתי תלויה ואתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי.

ממשל תאגידי

הבנק מקפיד על קיום ממשל תאגידי נאות בתהליכי ניהול הסיכון.

בנוסף לקיום היררכיה מוגדרת וברורה לגבי סמכויות לאישור האשראי ברמה הפרטנית, נדונים ההיבטים הרוחביים של ניהול סיכוני אשראי במספר ועדות עיקריות:

- ועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון - אחת לרביע מתקיים בוועדה דיון על מסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים הכולל את החשיפות לסיכוני אשראי ותמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה והבנק.
- בנוסף, המדיניות לניהול סיכוני האשראי ובכלל זה המגבלות הפנימיות העיקריות מובאות אחת לשנה לדיון ואישור הוועדה והמלצות וועדת הדירקטוריון לניהול סיכונים עולות לאישור מליאת הדירקטוריון.
- ועדת אשראי של הדירקטוריון - אחת לרביע מתקיים בוועדה דיון ייעודי על פרק האשראי במסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים, הכולל את החשיפות לסיכוני אשראי והמגמות במוקדי הסיכון העיקריים, דיווח על תמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה והבנק, וכן ניתנת התייחסות לשינויים מהותיים, ככל שהתרחשו, בסביבה העסקית ו/או הרגולטורית. בנוסף, הוועדה מקבלת ודנה בדיווחים תקופתיים בקשר עם סגמנטים מסוימים מתיק האשראי וכן באישור אשראים ספציפיים ומהותיים ביותר.
- ועדה סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל - הדנה בנושאים מהותיים הקשורים לסיכוני אשראי לאחר שנידונו בוועדת סיכוני אשראי עליונה.
- ועדה לניהול סיכוני אשראי עליונה בראשות מנהלת הסיכונים הראשית - דנה במכלול הנושאים הקשורים למדיניות האשראי, מגבלות פנימיות, מתודולוגיות מימון עיקריות ונהלים מרכזיים, ניטור הסיכון ומגמות בתיק האשראי, ומגבשת את ההמלצות בנושאים הנדרשים לאישור הדירקטוריון.
- ועדה היגוי לניהול מודלים באשראי בראשות מנהלת הסיכונים הראשית - נושאת באחריות הכוללת לתקינות המודלים בתחום סיכוני האשראי בקבוצת לאומי, תוך עמידה בהוראות הרגולטוריות הרלבנטיות. במסגרת אחריותה זאת, ממלאת הוועדה מספר תפקידים מרכזיים, ביניהם: אישור המודלים המהותיים טרום הכנסתם לשימוש, מעקב שוטף אחר איכות המודלים הנמצאים בשימוש שוטף, אישור תכניות העבודה של הגורמים העוסקים בנושא ומעקב אחר הביצוע בפועל.

כמו כן, מקפיד הבנק על דיווחים לפיקוח על הבנקים כולל דיווח בנושאי אשראי שונים לרבות סיכון האשראי על פי ענפי משק, מכשירים פיננסיים, מבנה ההון העצמי ויחס ההון המזער, לווים גדולים וקבוצות לווים, אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה, חובות בעיתיים והפרשה נוספת, חשיפות האשראי של השלוחות בחו"ל, אנשים קשורים וכו'.

מדיניות הבנק בתחום האשראי:

מסמך מדיניות אשראי וסיכוני אשראי ברמה קבוצתית מתווה את המסגרת ואת עקרונות העל למסמכי המדיניות של הבנק ושכל אחת מחברות הבנות בקבוצה, בארץ ובחו"ל. בנוסף, כולל מסמך זה את המגבלות בתחום האשראי שמוגדרות ומנוהלות ברמה הקבוצתית.

מסמך מדיניות האשראי וסיכוני האשראי של הבנק מהווה ביטוי מרכזי לאסטרטגיית סיכון האשראי של הבנק. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות האשראי והנהלים הקיימים מתייחסים לסיכוני האשראי בכל הפעילויות בבנק, הן לאשראי הבודד והן לתיק האשראי בכללותו.

העקרונות המנחים של מדיניות הבנק בתחום האשראי:

- מיקוד החשיפות בפעילויות לגביהן קיימת בבנק המומחיות הנדרשת לאמידה וניהול של הסיכונים הגלומים בהם. בעת כניסה לתחום פעילות חדש, הבנק פועל בהתאם למדיניות הכללית של "מוצר חדש" אשר אושרה על ידי הדירקטוריון.
- ייזום עסקי באשראי לסוגיו השונים, במטרה להשיג פיזור הסיכון.
- עיקרון הסגמנטציה: חלוקת הטיפול בלקוחות בין קווי עסקים מתבצעת בהתאם למחזור הפעילות של הלקוח וגודל מסגרת האובליגו העומדת לרשותו וכן בהתאם למורכבות/התמחות בסוג העסקה.
- ראייה כוללת וניתוח של צרכי הלקוח, הסביבה העסקית והפיננסית בה הוא פועל, תוך שמירה על כללי הוגנות, גילוי נאות ושקיפות הכרוכים בפעילות האשראי.
- כל גורם בבנק היוצר חשיפה לסיכון אשראי, מחויב להיות מודע לסיכונים בתחום פעילותו ואחראי לניהולם השוטף. בכלל זה, מודעות וניהול הסיכונים בתחום הציות העלולים להתלוות לעסקות (אשראי, פאסיב או פעילות שוטפת).
- ביצוע מעקב שוטף ותקופתי אחר חשיפות האשראי במטרה לזהות חולשות, מוקדם ככל שניתן, ולהיערך בהתאם.
- הערכת סיכון האשראי בצורה כמותית, תוך הגדרת דירוג סיכון פנימי לכל לקוח. ליישום מטרה זו, קיימים בבנק מודלים ומערכות ממוכנות לתמיכה בתהליך בחינת רמת הסיכון של הלווה והערכת ההפסד הצפוי.
- קביעת מתווה היוצר הבחנה בין שלושה סוגי פעילויות:
  - פעילויות וסגמנטים בעלי רמת סיכון נמוכה אותם הבנק ירצה לממן ובהם ירצה לגדול.
  - פעילויות/סגמנטים בעלי רמת סיכון בינונית, בהם הליווי הינו סלקטיבי.
  - פעילויות/סגמנטים בעלי סיכון גבוה, בהם הבנק נוטה להימנע מהגדלת החשיפה.
- קביעת מתווה לפי ענפי משק, במסגרתו מוגדרות קטגוריות של ענפי המשק על פי רמת הסיכון בכל ענף. מתווה זה מעודכן באופן שוטף בהתאם לניתוחים תקופתיים על ענפי המשק השונים ומגזריהם בהתאם לסיכונים ולסיכויים הגלומים בכל ענף. המתווה הענפי מהווה שיקול נוסף בהחלטות ספציפיות על מתן אשראי.
- קביעת מגבלות כמותיות פנימיות וניהול ומעקב אחריהן. כמו כן, מתקיים מעקב אחר התפלגות דירוגי הסיכון של הלווים בבנק בחתכים שונים.
- הבנק פועל, להגברת הערנות והמודעות הכללית בקרב מנהלי הלקוחות, להשלכות שליליות אפשריות של היבטים סביבתיים על פרויקטים אותם הוא מממן. הבנק פועל לזיהוי התעשיות הרגישות ולשילוב מרכיב חשיפה זה בעת קבלת החלטות אשראי.
- קביעת כללי החיתום כוללת בין היתר:
  - מאפיינים נדרשים מלווה לצורך אישור אשראי ובכלל זה: הערכת כושר החזר; דירוג אשראי; ניסיון עסקי; נתונים כספיים; תנאים שונים שעל בסיסם יסכים הבנק להעמיד אשראי (כגון: שיעור מימון; סכום חשיפה מריבי לחשיפה ובטחונות מקובלים).
  - מדרג סמכויות אשראי הכולל גם הגדרת סמכויות לאישורים חריגים. בנוסף, ישנם מדרגי סמכויות בהתייחס לתמחור.
  - הנחייה לקביעת לוחות סילוקין בהתאמה למטרת ומהות האשראי, ובהלימה לכושר החזר של הלווה, מקור התשלומים הצפוי, אורך החיים של הביטחון, ועוד.

נציין כי במהלך 2016 לא חלו שינויים מהותיים במדיניות הבנק בתחום האשראי העסקי מסחרי.

מדיניות האשראי בחברות הבנות

בכל אחת מחברות הבנות של הבנק, לרבות שלוחות הבנק בחו"ל, קיים מסמך מדיניות אשראי, המבוסס על עקרונות-העל במסמך המדיניות הקבוצתי ומאושר על ידי הדירקטוריון של חברת הבת. מסמכי המדיניות של חברות הבנות נסקרים גם על ידי חטיבה לניהול סיכונים בארץ, תוך בחינת התאמתן למדיניות הקבוצתית. תיאור תמציתי של האשראי והמאפיינים העיקריים של תיק האשראי בחברות הבנות מוצגים אחת לתקופה בפני הדירקטוריון של הבנק בארץ.

כמו בארץ, גם בשלוחות בחו"ל, מבוססת מדיניות האשראי על פיזור סיכונים תוך קביעת מגבלות לחשיפה לענפי משק שונים ולמגזרי פעילות שונים. עם זאת, רמת הריכוזיות הענפית בשלוחות גבוהה יותר בהשוואה לבנק בישראל, וזאת לאור קוטנן היחסי והצורך להתמקד בנישות ממוקדות ולהתמחות. בכל שלוחה נקבעו סמכויות למתן אשראי ברמות השונות ומתקיים תהליך של דרוג פנימי של הלווים. בנוסף, תחת מנהל הסיכונים בכל חברת בת פועלות פונקציות ניהול סיכון האשראי, המבצעות באופן שוטף בחינה ובקרה בלתי תלויות של רמת הסיכון של לקוחות הבנק.

תהליך הפקת לקחים

בבנק מתקיים תהליך הפקת לקחים באשראי, אשר במסגרתו הוקמו בחטיבות העסקיות ועדות הפקת לקחים. הוועדות מתכנסות אחת לתקופה במטרה לדון באירועי כשל, לנתח את ההשלכות והמשמעויות של הממצאים באירוע ולגבש המלצות לצורך שיפור תהליכי העבודה והגברת האפקטיביות העסקית. החטיבה לניהול סיכונים משתתפת בדיונים העיקריים בתחום זה, וכן מרכזת ברמת בנק את המלצות המתקבלות בוועדות, תוך יישום במידת הצורך של שינויים במדיניות האשראי והביטחונות, עדכון נהלי העבודה בבנק ובעדכון תוכניות ההדרכה.

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכוני הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן. היבט הריכוזיות בא לידי ביטוי גם בתמחור האשראי שמשקף את הסיכון.

נכון להיום, מקורות הריכוזיות הרלבנטיים לתיק האשראי של הבנק, הינם: קבוצות לווים, לווים גדולים בודדים, ענפי משק וביטחונות.

תיק האשראי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשראי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסביבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

הענף הגדול ביותר בתיק האשראי המסחרי של הבנק הוא ענף בינוי ונדל"ן.

בנוסף למגבלת הפיזור הענפי שהוטלה על ידי בנק ישראל לגבי 20 ענפי המשק הראשיים מגדיר הבנק כחלק ממדיניות הסיכון שלו מגבלות פנימיות לפיזור תיק האשראי על-בסיס ענפי משק ותת הענפים, כאחוז מסיכון האשראי (ובחלק מתתי הענפים גם בסכום אבסולוטי).

הלוואות בפיגור והלוואות פגומות

הבנק מיישם את הוראות הדיווח לציבור בנושא חובות פגומים, סיכון אשראי וההפרשה להפסדי אשראי.

הטיפול בהוראות אלו מוסדר בנהלים ובהנחיות פרטניים לגורמים הרלבנטיים, כאשר בסעיפים להלן מוצגים רק היבטים מרכזיים מסוימים בתחום זה בכל הקשור לסיווג החובות וקביעת ההפרשה להפסדי אשראי.

חוב פגום

חוב מאזני יסווג כחוב פגום, במצבים הבאים:

- ללקוח כושר שירות חוב שלילי מכלל המקורות באופן שאינו זמני.
- חוב נבחן פרטנית ונמצא בפיגור של 90 ימים ויותר, למעט אם הוא מובטח היטב וכן מצוי בהליכי גביה.
- הניתוח העסקי של האירועים העדכניים מצביע על הסתברות נמוכה שהחוב ישולם על פי התנאים כפי שסוכמו עם הלקוח.
- החוב עבר ארגון מחדש כחוב בעייתי ולאור זאת לא ייפרע בהתאם לתנאי החוב במקוריים.

חשיפת אשראי חוץ מאזנית תסווג בסיווג פגום, כאשר צפוי שההתייבות בגין חוב זה תתממש והחוב המאזני שיווצר ראוי להיות מסווג כפגום.

חוב בפיגור

מצב הפיגור של חוב נקבע בהתייחס לתנאי הפירעון החוזיים, להלן שלושה מצבי פיגור אפשריים:

1. פיגור בעקבות אי תשלום הלוואה כסדרה.
2. חריגה ממסגרת אשראי מאושרת ומדווחת בחשבון עו"ש.
3. מחזור נמוך - כל עוד לא נזקפו לזכות אותו חשבון סכומים לכיסוי החוב תוך תקופה שהוגדרה, גם אם החוב נמצא בתוך מסגרת האשראי.

כללים לסיווג חובות בהתאם למספר ימי הפיגור:

- חוב הנבחן פרטנית ונמצא בפיגור של 90 ימים ויותר יסווג כחוב פגום, למעט אם הוא מובטח היטב ובתהליכי גביה.
- חוב הנבחן קבוצתי יסווג בהתאם לכללים הבאים:
- חוב בהשגחה מיוחדת - חוב הנמצא בפיגור של 80-89 ימים.
- חוב נחות - חוב הנמצא בפיגור של 90-149 ימים.
- חוב פגום - חוב הנמצא בפיגור של 150 ימים או יותר. במקרה זה, החוב יופרש במלואו וימחק חשבונאית.

הפרשה להפסדי אשראי

האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים.

הפרשה פרטנית

הפרשה להפסדי אשראי מבוצעת על חוב שסווג כחוב פגום ונבחן פרטנית. ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח ומימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. הבדיקה באשר לנאותות ההפרשה מתבצעת אחת לרבעון, ובמסגרתה בוחנים, בין היתר, שינויים משמעותיים בסכומים או בעיתוי של תזרימי המזומנים הצפויים להתקבל בהתאם לאומדנים המעודכנים. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מותנים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

ככל שחוסר הוודאות בגין תזרימי המזומנים גדל, וככל שקטנה רמת הביטחון לגבי התממשות בפועל של התחזיות, נעשה שימוש במקדמי ביטחון המקטינים את תזרימי המזומנים, ובכך מספקים ביטחון סביר כי ההפרשה הינה נאותה.

הפרשה קבוצתית:

ההפרשה הקבוצתית משקפת אומדן להפסדי אשראי המבוסס על הפסדי העבר בגין חובות בעלי מאפיינים דומים, תוך ביצוע התאמות להערכות סיכון עדכניות. הפרשה זאת מיושמת בגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים. שיטת קביעת ההפרשה להפסדי אשראי המוערכת על בסיס קבוצתי הינה בהתאם לנדרש בהוראות הדיווח לציבור, ועיקריה:

- האשראי לציבור מפוצל לפי ענפי משק. בגין כל ענף משק נקבעים שני שיעורי הפרשה קבוצתית: האחד בגין חובות לא בעייתיים, והשני, גבוה יותר, בגין חובות בעייתיים (חובות המסווגים בסמל חוב "השגחה מיוחדת" או "נחות"). שיעורים אלה נקבעים על בסיס הפסדי העבר (ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל מ-2011).
  - על שיעור הפסדי העבר מתווסף "גורם התאמה איכותי" שמהווה מקדם נוסף של ההפרשה בגין גורמים סביבתיים רלוונטיים לסיכויי הגביה של האשראי ("התאמות איכותיות") כגון: מאפיינים ענפיים, מאפיינים כלכליים משקיים ומאפיינים של תמהיל תיק האשראי ואיכותו. לצורך קביעת "גורם ההתאמה האיכותי", הבנק מיישם תחשיב פנימי המשקלל מגוון רחב של אינדיקטורים.
- ההפרשה מחושבת ומבוצעת בגין כלל החובות, הן אשראי מאזני והן מכשירי אשראי חוץ מאזני, כאשר האשראי החוץ מאזני מוכפל במקדם המרה בהתאם לסוג המכשיר ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים.

טבלה 14 - התפלגות החשיפה לפי ענפים עיקריים

31 בדצמבר 2016								
חובות ^(ב)								
מחיקות חשבונאיות נטו ^(ד)	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי ^(ה)	יתרת הפרשה להפסדי אשראי ^(ו)	חובות בפיגור	פגום	בעייתי, לא פגום ^(ה)	לא בעייתי	סך הכל חובות ^(ב)	סיכון אשראי כולל ^(א)
במיליוני ש"ח								
"בגין פעילות לווים בישראל								
ציבור-מסחרי^(א)								
17	(7)	(328)	77	380	1,556	15,576	45,588	45,662
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(א)								
(79)	(303)	(433)	47	751	1,127	23,878	26,373	26,440
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן								
(23)	(82)	(222)	4	476	482	10,854	14,605	19,520
שירותים פיננסיים								
(282)	(151)	(1,309)	209	1,597	3,767	68,414	88,936	90,189
מסחרי-ציבורי אחר								
(367)	(543)	(2,292)	337	3,204	6,932	118,722	175,502	181,811
סך הכל מסחרי^(א)								
אנשים פרטיים - הלוואות לדיר								
25	(10)	(462)	1,249	-	719	78,645	80,570	80,570
אנשים פרטיים - אחר								
291	458	(820)	374	108	656	38,141	67,683	67,691
סך הכל ציבור-פעילות בישראל								
(51)	(95)	(3,574)	1,960	3,312	8,307	235,508	323,755	330,072
בנקים בישראל								
-	(2)	(1)	-	-	-	1,742	1,801	6,233
ממשלת ישראל								
-	-	-	-	-	-	206	206	41,992
סך הכל פעילות בישראל								
(51)	(97)	(3,575)	1,960	3,312	8,307	237,456	325,762	378,297
סך הכל מחוץ לישראל								
54	(28)	(451)	137	669	1,079	40,032	52,860	97,069
סך הכל								
3	(125)	(4,026)	2,097	3,981	9,386	277,488	378,622	475,366

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 237,456, 95,200, 3,298, 1,284, 41,059 מיליוני ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) לא בפיגור ו/או לא בסיווג השגחה מיוחדת, נחות או פגום.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) לרבות חובות בארגון מחדש של חוב בעייתי.
- (ז) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.
- (ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיר, בסך 909 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בניה.

לפירוט נוסף לגבי חשיפות לאשראי בעייתי ותנועה בהפרשה להפסדי אשראי, ראה דוח ההנהלה והדירקטוריון וכיאוים 13 ו-31 לדוחות הכספי. לפירוט נוסף על חשיפות אשראי לפי ענפי משק, ראה דוח ההנהלה והדירקטוריון.

31 בדצמבר 2015									
חובות ^(ב)									
מחיקות חשבונאיות נטו ^(ה)	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי ^(ט)	יתרת הפרשה להפסדי אשראי ^(ז)	חובות בפיגור	פגום	בעייתי, לא פגום ^(ח)	לא בעייתי	סך הכל חובות ^(ב)	סיכון אשראי כולל ^(א)	
במיליוני ש"ח									
בגין פעילות לווים בישראל ובח"ל									
(15)	65	(348)	44	639	1,815	15,688	47,155	47,249	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(א)
70	18	(630)	19	1,053	1,631	24,653	27,485	27,556	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(12)	(151)	(267)	3	62	75	9,570	14,709	20,758	שירותים פיננסיים
2	(61)	(1,188)	150	1,577	3,645	67,314	88,817	90,273	מסחרי-ציבורי אחר
45	(129)	(2,433)	216	3,331	7,166	117,225	178,166	185,836	סך הכל מסחרי^(א)
10	14	(497)	1,234	-	779	80,633	83,292	83,292	אנשים פרטיים - הלוואות לדיוור
245	309	(653)	292	63	452	36,991	65,807	65,815	אנשים פרטיים - אחר
300	194	(3,583)	1,742	3,394	8,397	234,849	327,265	334,943	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
-	2	(2)	-	-	-	2,146	3,347	7,048	בנקים בישראל
-	-	-	-	-	-	262	262	37,243	ממשלת ישראל
300	196	(3,585)	1,742	3,394	8,397	237,257	330,874	379,234	סך הכל פעילות בישראל
231	3	(571)	268	821	1,331	38,582	52,739	92,919	סך הכל מחוץ לישראל
531	199	(4,156)	2,010	4,215	9,728	275,839	383,613	472,153	סך הכל

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 237,258, 99,095,5081, 1,764, 36,036 מיליוני ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) לא בפיגור ו/או לא בסיווג השגחה מיוחדת, נחות או פגום.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיוור שבגין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) לרבות חובות בארגון מחדש של חוב בעייתי.
- (ז) כולל הלוואות לדיוור, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.
- (ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיוור, בסך 1,014 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- לפירוט נוסף לגבי חשיפות לאשראי בעייתי ותנועה בהפרשה להפסדי אשראי, ראה דוח ההנהלה והדירקטוריון וביאורים 13 ו-31 לדוחות הכספי. לפירוט נוסף על חשיפות אשראי לפי ענפי משק, ראה דוח ההנהלה והדירקטוריון. לפירוט נוסף על תנועה ביתרת חובות פגומים, ראה דוח ההנהלה והדירקטוריון.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק החשיפה הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנותן לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטי בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלבנטיים (כגון קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב, ועוד). זאת, תוך הסתמכות בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

לצורך טיפול בעסקאות מורכבות של מימון השקעות בפרויקטים של תשתית (תחנות כח, מתקני התפלה, כבישי אגרה, פרויקטים (BOT - Build Operate Transfer) וכו') פועלת בבנק יחידה ייעודית הבוחנת את הפרויקטים ובונה את חבילת המימון המתאימה, כולל שיתוף אפשרי של בנקים נוספים וגורמים משוק ההון במימון העסקה.

כחלק מאסטרטגיית הבנק לממן את לקוחותיו גם במדינות מסוימות בהן הם פועלים מחוץ לישראל ומתוך מגמה לפזר סיכונים, נוהג הבנק להשתתף גם במימון נדל"ן בחו"ל. הפרויקטים הממומנים בחו"ל נבחנו לעומק, תוך התחשבות גם בסיכון המדיני והכלכלי של המדינה. המימון מתבצע סלקטיבית, בדרך כלל באמצעות שלוחת הבנק הרלבנטית. זאת, באופן מבוקר ותוך ראייה כוללת של פעילות הלקוח.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק. בנוסף לבחינת העמידה במגבלות הפנימיות והרגולטורית (ראה להלן), נבחנות המגמות והתפתחות הסיכון ובכלל זה המאפיינים המאקרו-כלכליים של המשק, הענף וענפי המשנה לרבות התפלגות הדירוגים הפנימיים, החלוקה בין קווי העסקים השונים, פרמטרים מרכזיים, הערכה צופת פני עתיד לגבי רמת הסיכון הצפויה, ועוד.

במטרה להמשיך לשפר את המעקב והניתוח של תיק הנדל"ן, משקיע הבנק בהרחבת מאגר הנתונים הממוכן, המאפשר ניתוח אגרסיבי של התיק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון הוליסטי, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

טבלה 15 - התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן

		31 בדצמבר		
		2015	2016	
השינוי		במיליוני ש"ח		
באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח		
(2.1)%	(1,051)	50,419	49,368	סיכון אשראי מאזני
0.5%	42	8,379	8,421	ערבויות לרוכשי דירות ^(א)
(4.3)%	(1,263)	29,298	28,035	סיכון אשראי חוץ מאזני אחר
(2.6)%	(2,272)	88,096	85,824	סך הכל סיכון אשראי כולל

(א) משוקלל לשווה ערך מאזן.

סיכון האשראי לענף בינוי ונדל"ן בישראל מהווה כ-21.92% מסך כל סיכון האשראי בישראל.

לפי כללי החישוב שקבע בנק ישראל לצורך קביעת שיעור הריכוזיות הענפי בהתאם להוראות ניהול בנקאי תקין 315 בנושא הפרשה נוספת לחובות מסופקים, סך כל החבות בענף בבנק מגיע לכ-17.86% מסך כל החבויות בארץ.

ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולתיק ההתחייבות להוצאת ערבות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח אפשרה להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי".

ביום 29 בספטמבר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים תיקון להוראה 315. על פי התיקון, ישונה אופן המדידה של מגבלת חבות ענפית, כך שסיכון האשראי, הנובע מערבויות מכוח חוק מכר, שהבנקים ביצעו כנגדו ביטוח מול חברות ביטוח בחו"ל, יסווג לעניין הוראה זו בעיקרו בענף שירותים פיננסיים, במקום באשראי לענף הנדל"ן. בעקבות שינוי זה, יחס הריכוזיות לענף הבינוי והנדל"ן ירד.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

נכון ל-31 בדצמבר 2016 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

הלוואות לדיור

ההתפתחויות שחלו במשק בשנים האחרונות (בעיקר סביבת רבית נמוכה ועלייה חדה במחירי הדירות) הביאו לגידול משמעותי בהיקף האשראי לדיור בישראל. תיק ההלוואות לדיור, מנוטר באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון, ותוך השוואה לנתוני כלל המערכת. בכלל זה מבוצע מעקב אחר התפלגות האשראי לפי בסיסי הצמדה וריבית.

טבלה 16 - התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

שנת דיווח	יתרת תיק האשראי	
	שיעור גידול ב-%	במיליוני ש"ח
31 בדצמבר 2014	8.5	73,919
31 בדצמבר 2015	8.1	79,905
31 בדצמבר 2016	(2.1)	78,204

בשנת 2016 חלה ירידה בהיקף האשראי לדיור הנובעת מקיטון בכמות ההלוואות המועמדות, משיתוף בהעמדות אשראי עם גוף מוסדי וממכירת אשראי לגוף מוסדי.

במסגרת הניטור אחר מוקדי הסיכון בתיק ההלוואות לדיור, נערך מעקב גם על מאפייני האשראי החדש, ובכלל זה התפלגות האשראי החדש לפי שיעורי מימון (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי).

טבלה 17 - התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי):

שיעור מימון	2016				
	רביע רביעי	רביע שלישי	רביע שני	רביע ראשון	ממוצע שנתי
מעל 60 ועד 70 כולל	15.6	18.4	16.3	15.5	18.8
מעל 70 ועד 80 כולל	14.7	17.8	12.7	13.5	16.7
מעל 80	0.1	0.1	0.1	0.2	1.1

יצוין כי על מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, הוחלט בתחילת השנה על הידוק המגבלות הניהוליות הפנימיות, בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

לפרוט נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק סיכונים אשראי בדוח הדירקטוריון.

אשראי לאנשים פרטיים (ללא דיור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת החזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפזיזות רחב מאוד של לווים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית, אשר אליה התמזגו בתחילת שנת 2016 סניפי בנק ערבי-ישראלי לשעבר.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו מספר פונקציות, הן בקו הראשון בחטיבה הבנקאית, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך חשוב בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוננת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי, ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים והטמעה של הקפדה על התנהגות עסקית הוגנת (יושר, שקיפות ושמירה על טובת הלקוח), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו (תוך הבנה וניתוח של כלל המינף שלו), וערבות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע מהאשראי.

לפרוט נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק סיכוני אשראי בדוח הדירקטוריון.

קבוצות לווים

הבנק מנהל מעקב ייעודי אחר חשיפות האשראי של קבוצות הלווים הגדולות, לצורכי דיווח לבנק ישראל, בחינת עמידת היקף החבות במגבלות הרגולטוריות ולצרכי מעקב פנימי. בנוסף, מתקיים תהליך פנימי, אשר במסגרתו נקבע לכל אחת מהקבוצות הגדולות גורם מרכז בבנק ("ראש קבוצה"), ומתבצעים תיאום וזרימת מידע על מרכיבי הקבוצה, בין היחידות השונות בלאומי, במטרה להגביר את השליטה על חשיפות האשראי ועל סיכון הריכוזיות הנגרם מהן.

יתר על כן, ביחס למספר מצומצם של קבוצות הלווים הגדולות ביותר, נדרש ראש הקבוצה להביא בפני דירקטוריון הבנק, אחת לשנה, סקירה אודות הקבוצה.

במישור של ניהול תיק האשראי של הבנק כמכלול, מיושם בבנק תהליך פנימי של אמידת סיכון הריכוזיות הגלום בחשיפות לכלל קבוצות הלווים הגדולות והשפעתו של סיכון זה על רמת הסיכון הכוללת של התיק. התהליך האמור, מאפשר הן לכמת את הקצאת ההון ההולמת על פי הוראות ניהול בנקאי תקין, והן לקיים מעקב וניטור שוטף אחר המגמות של מרכיבי ריכוזיות זה כחלק ממגמות ההתפתחות של כלל התיק.

החל מ-1 בינואר 2016 נכנס לתוקף עדכון להוראות 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים. עיקר עדכון ההוראה הינו במעבר להון רוברד 1 (בהדרגה עד ל-31 בדצמבר 2018) אשר ביחס אליו מוגדרות המגבלות, דהיינו בהחמרת המגבלות על מתן אשראי ללווה בודד וקבוצת לווים. הבנק עומד בכל הדרישות של העדכון הנ"ל.

מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים:

1. ליום 31 בדצמבר 2016 אין לקבוצה חשיפת אשראי לקבוצת לווים אשר חבותם עולה על 15% מהון הבנק (כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין 313).
2. ליום 31 בדצמבר 2016 אין לקבוצה חשיפת אשראי ללווים גדולים, קבוצות לווים וקבוצות לווים בנקאיות שחבותם עולה על שיעור של 10% מהון הבנק. המגבלה הרגולטוריות המצרפית בגין חשיפות אלה הינה בשיעור 120% מהון הבנק.

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס בין היתר למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי, ועוד.

ב-1 בינואר 2016 נכנס לתוקף עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין 323 (מגבלות על מימון עסקאות הוניות) וכן הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה 327 (ניהול הלוואות ממונפות). הבנק עומד בדרישות הוראות חדשות אלה.

נכון ל-31 בדצמבר 2016 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות העדכניות, וכולל הלוואות/לווים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים:

1. אשראי למטרת עסקה הונית כהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה)
2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (ללא פעילות עצמאית משמעותית), כהגדרתן במדיניות הבנק.

מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופיין בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי, כגון: יכולת שרות חוב לא מספקת ביחס לנורמות שהבנק קבע, יחס נמוך של הון עצמי למאזן.

נכון ל-31 בדצמבר 2016 סך יתרות האשראי המצרפיות (במונחי חבות ברוטו) ללווים ממונפים כפי הגדרת הבנק, עומד על כ-4.6 מיליארד קיטון של 0.24 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת.

טבלה 18 - יתרות האשראי המצרפיות ללווים ממונפים *

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		ענף משק
258	601	אספקת חשמל
394	377	כרייה וחציבה
184	-	מידע ותקשורת
636	862	מסחר
1,434	699	נדל"ן
621	596	שירותים פיננסיים
705	434	תחבורה ואחסנה
606	1,029	תעשייה
4,838	4,598	סך הכל

* היתרה המוצגת לשנים 2016 ו-2015 הינה על פי ההגדרה המעודכנת בהלימה להוראת ניהול בנקאי תקין שנכנסה לתוקף ב-1 בינואר 2016.

פיזור גיאוגרפי

הפיזור הגיאוגרפי הוגדר כאחד מסיכוני ריכוזיות האשראי הפוטנציאליים בתיק (בנוסף לפיזור ענפי וחשיפה ללווים גדולים, לקבוצות לוויים ולריכוזיות בטחונות). סיכון גיאוגרפי משמעותו סיכון להידרדרות כלכלית/פוליטית/ביטחונית במדינות שהלווה חשוף אליהן, העלולה להביא לפגיעה במצבו הפיננסי וביכולתו לעמוד בהחייבויותיו.

במסגרת המידע המשמש לאמידת הדירוג הפנימי של לוויים עסקיים, נלקחות בחשבון שאלות המתייחסות לחשיפה הגיאוגרפית. נתונים אלה מאפשרים לבנק לערוך בחינה בראיית התיק כולו של החשיפה של הלוויים העסקיים למדינות השונות, לצורך מעקב וניהול הסיכונים. נכון להיום, אין בתיק האשראי של הבנק ריכוזיות מהותית בחשיפה של הלוויים העסקיים למדינה זרה כלשהי.

במסגרת ניהול הסיכון הפנימי נקבעת החשיפה הגיאוגרפית בהתאם למיקומם של מקורות התזרים ו/או הנכסים הפיזיים המשמשים את הלווה בפעילותו השוטפת

נתונים אלה מאפשרים לבנק לערוך בחינה בראיית התיק כולו של החשיפה של הלוויים למדינות השונות, לצורך מעקב וניהול הסיכונים.

טבלה 19 - התפלגות סיכון אשראי כולל (א) לפי אזור גיאוגרפי

31 בדצמבר 2016			
מדינות זרות			
אחרות	בריטניה	ארה"ב	ישראל
במיליוני ש"ח			
672	5,566	17,329	238,346
459	120	5,927	70,694
-	36	50	10,569
458	2,502	5,122	80,752
184	1,674	7,156	90,935
-	45	72	16,097

31 בדצמבר 2015			
מדינות זרות			
אחרות	בריטניה	ארה"ב	ישראל
במיליוני ש"ח			
979	6,836	15,530	238,055
516	584	4,097	64,279
1	38	41	11,170
1,146	1,692	4,015	67,521
273	2,508	6,460	95,095
1	45	58	16,972

טבלה 20 - חשיפות סיכון אשראי לפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי (נדבך 3) (א)

31 בדצמבר			
2015		2016	
חשיפות סיכון אשראי ברוטו ממוצעות	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ^(ב)	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ממוצעות	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ^(ב)
במיליוני ש"ח			
סוג חשיפת אשראי:			
311,348	322,511	325,367	336,655
49,471	56,013	66,379	67,611
17,101	17,119	16,767	16,653
133,589	130,531	128,233	124,542
10,864	8,653	8,524	8,465
522,373	534,827	545,270	553,926

- (א) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
- (ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על-ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
- (ד) לא כולל את אגרות-החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.
- (ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי כגון בניינים וציוד.
- (ו) שווי הוגן חייבי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

טבלה 21 - חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגי חשיפות אשראיים עיקריים (נדבך 3)^(א)

2016					
אשראי ^(א)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ב)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
67,437	48,146	-	743	24	116,350
4,679	9,007	-	764	140	14,590
5,981	4,687	-	4,927	3,652	19,247
-	462	-	-	659	1,121
86,160	2,274	-	43,343	3,961	135,738
33,001	-	-	35,551	-	68,552
44,455	-	-	30,074	28	74,557
16,473	-	-	4,857	1	21,331
78,469	-	-	4,283	-	82,752
-	3,035	-	-	-	3,035
-	-	16,653	-	-	16,653
336,655	67,611	16,653	124,542	8,465	553,926
2015					
אשראי ^(א)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ב)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
52,508	38,320	-	321	28	91,177
3,838	6,509	-	503	45	10,895
5,691	4,736	-	3,228	2,218	15,873
-	598	-	-	423	1,021
87,923	2,459	-	48,611	5,908	144,901
33,354	-	-	37,845	-	71,199
42,003	-	-	29,110	29	71,142
16,150	-	-	4,713	2	20,865
81,044	-	-	6,200	-	87,244
-	3,391	-	-	-	3,391
-	-	17,119	-	-	17,119
322,511	56,013	17,119	130,531	8,653	534,827

(א) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.

(ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמא, על-ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

(ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.

(ד) לא כולל את אגרות-החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.

(ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי כגון בניינים וציוד.

(ו) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

טבלה 22 - פיצול התיק לפי תקופה לפרעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2016						
אשראי ^(ג)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערבוביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)	
במיליוני ש"ח						
156,811	35,592	4,266	72,142	4,576	273,387	עד שנה
80,714	17,302	1,409	32,146	5,701	137,272	מעל שנה ועד חמש שנים
98,666	14,717	4,141	20,254	4,306	142,084	מעל חמש שנים
464	-	6,837	-	5,619	12,920	פריטים לא כספיים
-	-	-	-	(11,737)	(11,737)	הטבות לקיזוז
336,655	67,611	16,653	124,542	8,465	553,926	סך הכל

31 בדצמבר 2015						
אשראי ^(ג)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערבוביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)	
במיליוני ש"ח						
145,461	30,131	4,600	77,632	4,425	262,249	עד שנה
80,524	9,220	919	33,373	5,753	129,789	מעל שנה ועד חמש שנים
96,114	16,662	4,508	19,526	5,472	142,282	מעל חמש שנים
412	-	7,092	-	5,277	12,781	פריטים לא כספיים
-	-	-	-	(12,274)	(12,274)	הטבות לקיזוז
322,511	56,013	17,119	130,531	8,653	534,827	סך הכל

- (א) אחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי הפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
- (ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמא, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמא, על ידי שימוש בערבוביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
- (ד) לא כולל את אגרות-החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.
- (ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי כגון בניינים וציוד.
- (ו) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

כלים לניהול סיכון אשראי

בניהול סיכון האשראי נעשה שימוש גם במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלווים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק. כאשר הדירוג הפנימי של הלווים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות ותמחור האשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלווים: מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים, ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח לאורך זמן בחשבון. מערכת דירוג לווים המיועדת ללווים עסקיים-מסחריים, ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים.

המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות הנ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

בשילוב עם מערכת הדירוג, קיימת מערכת תשואה להון המאפשרת ביסוס הקשר בין רמת הסיכון לבין התשואה להון, הן ברמת הלקוח והן ברמת מרכזי הרווח השונים. המערכת מאפשרת לתמחר עסקאות ביחס לתשואה הנדרשת בסגמנטים השונים.

בנוסף, בנייתו הסיכון ברמת תיק האשראי כולו, הבנק נעזר במודל פנימי על מנת להעריך את סיכון האשראי ברמת המכלול של תיק האשראי ובחתיכים שונים מתוכו.

הפחתת סיכון האשראי

מדיניות ותהליכים לגבי שיעור (Valuation) וניהול ביטחונות (Collaterals):

כמדיניות, השיקול העיקרי במתן אשראי הינו יכולת ההחזר של הלווה מפעילותו השוטפת. בנוסף, שואף הבנק לקבל ביטחונות וזאת כגיבוי נוסף שמטרתו להקטין את ההפסד לבנק במקרה של כשל עסקי/פיננסי של הלווה. היקף הביטחונות הנדרשים מלווה הינו, בין השאר, פועל יוצא מרמת הסיכון שבאשראי.

במסגרת מדיניות הביטחונות לכלל ענפי המשק נקבעו עקרונות וכללים באשר לסוגי הביטחונות והיקפם. דרישת הביטחונות ושיעורם נגזרים מרמת הסיכון שהבנק מוכן לקבל על עצמו בעת העמדת האשראי.

בנוסף, נקבעים הקריטריונים העסקיים בקבלת הביטחונות, דרך קביעת שיעורי ההישענות על הביטחונות, דרכי הטיפול בעת קבלתם, דרכי עדכון השווי ועיתויו ואמצעי המעקב והבקרה.

הביטחונות מותאמים, ככל הניתן, לסוגי האשראי שהם מבטיחים, תוך התייחסות לטווח הזמן, לסוגי הצמדה, לאופי האשראי ולמטרתו וכן למהירות יכולת המימוש שלהם. הבנק נוהג לתקף את שווי הביטחונות העיקריים (בעיקר בתחום הנדל"ן והציוד) על ידי קבלת הערכות שמאי/הערכות שווי עדכניות, עצמאיות ובלתי תלויות.

סוגי הביטחונות השכיחים שהבנק מקבל להבטחת האשראי, כוללים בין היתר: נכסים פיננסיים, נכסי נדל"ן, כלי רכב, ציוד לסוגין, ועוד.

בבנק קיימת מערכת ממוחשבת המאפשרת הפקת מידע אודות סוגי הנכסים המשמשים כביטחונות.

ראו פרוט נוסף בהמשך של הפחתת סיכון האשראי (גילויים בגישה הסטנדרטית)

פעילות של הלווים במכשירים נגזרים לצורך הפחתת סיכונים אשראי

מדיניות גידור ו/או הפחתת סיכון ואסטרטגיות ותהליכים לצורך מעקב אחר האפקטיביות המתמשכת של גידורים מפחיתי סיכון

סיכון האשראי בעסקת נגזרים למועד מסוים מוגדר כסך ההפסד או הרווח הנוצר בעסקה לאותו מועד בתוספת סיכון פוטנציאלי להפסד עתידי נוסף. פוטנציאל זה מוערך על פי רמת התנודתיות הצפויה בנכס הבסיס ועל פי משך התקופה שנותרה עד הפירעון הסופי של העסקה. סיכון האשראי נמדד על פי סכום ההפסד המרבי, לפי תרחישים, שהבנק עלול לשאת בו אם הצד הנגדי לעסקה לא יעמוד בתנאי העסקה, וזאת לאחר ניכוי הסכמי קיזוז הניתנים לאכיפה.

ההתפתחויות בשוקי המט"ח הבינלאומיים והתנודתיות בשערי החליפין של המטבעות השונים והשלכותיהן על הלווים הפעילים במטבע חוץ, מחייבים הגברת מעקב, פיקוח ובקרה אחר חשיפות של לקוחות לתנודות במחירי שוק (שערי חליפין, אינפלציה וכו'). לצורך כך קיימות ההנחיות המתייחסות להתאמה הנדרשת בין בסיס מטבע האשראי לבין מטבע תזרים המזומנים המהווה את מקור הסילוק של האשראי וקיימת מודעות לנושא החשיפה לסיכונים מטבע ומוקדשת תשומת לב מיוחדת ללווים בעלי פוטנציאל חשיפה גבוה. במקרה הצורך נערך עדכון דירוג סיכון הלווה, תוך דרישה לחיזוק בסיס ההון העצמי והביטחונות.

במקרה שנמצא כי ללווה קיימת חשיפה/רגישות לשינויים בשערי חליפין ו/או במחירי סחורות, הגורם העסקי, נדרש לבחון את מידת רגישות הלווה בראיה כוללת, תוך התייחסות למכלול הקריטריונים המחייבים הכללת הלווה ברשימת הלקוחות הרגישים וסקולו וכימות רגישות לשינויים בשערי החליפין ו/או במחירי הסחורות הגלומה בפעילותו.

המעקב אחר פעילות הלקוחות בעסקות במכשירים נגזרים לסוגיהן מבוצע על ידי אגף ניהול סיכונים בחטיבת שוקי הון בבנק. יחידה זו מבצעת מעקב מקרוב אחר פעילות של לקוחות הפעילים בשוקי הכספים וההון וכן מעקב על אחר הפעילות המבוצעת על ידי יתר לקוחות הבנק. האגף אחראי על המודלים לחישוב דרישת הביטחונות, הפרמטרים המשמשים למודלים, מערכות המחשוב המודדות את העמידה במסגרות הפעילות ונהלי העבודה.

החלת חוק ההסכמים הפיננסיים (Netting), מאפשרת התייחסות לכלל העסקות העתידיות בין הבנק ללקוח כאל עסקה אחת. החוק מאפשר קיזוז תשלומים בגין העסקות העתידיות לידי קביעת סכום אחד במידה והלקוח ימצא בהליכי חדלות פירעון. על מנת להפחית סיכון אשראי בעסקאות נגזרים, הבנק מתקשר בהסכמי CSA (הסכמי קיזוז והתחשבות בנגזרים) והסכמי העברת בטחונות מול חלק מהלקוחות בעיקר ממגזר שוק ההון.

סיכון אשראי - גילוי לגבי תיקים המטופלים בהתאם לגישה הסטנדרטית

לצורך שקלול הסיכון של חשיפות המטופלות בגישה הסטנדרטית, הבנק משתמש בדירוגי אשראי של שלוש חברות דירוג אשראי חיצוניות:

- Standard & Poor's Ratings Services
- Moody's Investors Service
- Fitch Ratings

משקלי סיכון לחובות המבוססים על דירוג מדינה הכוללים חשיפות לממשלות, בנקים, חברות ני"ע וישויות סקטור ציבורי, נקבעים על בסיס דירוגי האשראי לטווח ארוך של Moody's.

משקלי סיכון לחובות תאגידיים מדורגים, נקבעים על בסיס דירוגי האשראי לטווח ארוך של שלושת החברות, באופן הבא: כאשר לחוב יש דירוג אחד, דירוג זה ישמש לקביעת משקל הסיכון של החוב.

כאשר יש שני דירוגים שניתנו על ידי שתי חברות שונות, שמופנו למשקלי סיכון שונים, ייבחר משקל הסיכון הגבוה יותר. כאשר יש שלושה דירוגים, יתייחסו לשני הדירוגים הטובים ביותר ומכביניהם יילקח משקל הסיכון המתאים לדירוג הנחות מבין השניים.

להלן טבלאות של דירוגי האשראי של חברות הדירוג ומשקלי הסיכון הנגזרים מהם בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים דירוגי טווח ארוך:

משקל הסיכון			דירוג של חברות הדירוג		
ריבנויות	בנקים*	תאגידיים	S&p	Moody's	Fitch
0%	20%	20%	AAA עד AA-	Aaa עד Aa3	AAA עד AA
20%	50%	50%	A+ עד A-	A1 עד A3	A+ עד A-
50%	100%	100%	BBB+ עד BBB-	Baa1 עד Baa3	BBB+ עד BBB-
100%	100%	100%	BB+ עד BB-	Ba1 עד Ba3	BB+ עד BB-
100%	100%	150%	B+ עד B-	B1 עד B3	B+ עד B-
150%	150%	150%	CCC+ או נמוך יותר	Caa1 או נמוך יותר	CCC+ או נמוך יותר

* משקל הסיכון של בנקים נקבע לפי הגישה המבוססת דירוג מדינה.

דירוגי טווח קצר:

משקל סיכון	דירוג של S&P	דירוג של Moody's	דירוג של Fitch
20%	A-1 + A-1	P-1	F1 + F2
50%	A-2	P-2	F2
100%	A-3	P-3	F3
150%	כל הדירוגים לטווח קצר, הנמוכים יותר	NP	נמוך מדירוג F3

סיכון אשראי בהתאם לגישה הסטנדרטית:

הטבלאות שלהלן מציגות את פירוט חשיפת האשראי על פי משקל הסיכון, תוך פילוח החשיפה בהתאם לצד הנגדי, לפני ואחרי הפרשות להפסדי אשראי ולפני ואחרי הפחתת סיכון אשראי בנין בטחונות מוכרים.

טבלה 23 - סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולפני הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)^(ב)

31 בדצמבר 2016						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	261	-	-	3,454	111,849	חובות של ריבוניות
-	5,736	-	-	8,810	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	2,334	-	-	13,550	2,847	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	1,121	-	חובות של חברת ניירות ערך
-	1,276	-	-	1,781	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
74,471	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
21,214	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
31,440	15,181	-	33,100	-	-	משכנתאות לדיוור
-	26	78	-	2,931	-	איגוח
-	-	-	-	-	2,876	נכסים אחרים
127,125	24,814	78	33,100	31,647	117,572	סך הכל

31 בדצמבר 2015						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	414	-	-	3,098	87,183	חובות של ריבוניות
-	4,596	-	-	6,298	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	5,238	-	-	8,312	1,808	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	1,021	-	חובות של חברת ניירות ערך
-	1,732	-	-	1,357	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
70,867	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
20,604	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
33,007	14,360	-	37,460	-	-	משכנתאות לדיוור
-	51	178	-	3,161	-	איגוח
-	-	-	-	-	3,131	נכסים אחרים
124,478	26,391	178	37,460	23,247	92,122	סך הכל

- (א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה על ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ב) הפחתה בסיכון האשראי מבטאת סיווג של משקל הסיכון הסופי בין השעורים השונים.

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
116,350	-	-	-	-	-	-	786
14,590	-	-	-	-	-	-	44
19,247	-	-	-	-	-	18	498
1,121	-	-	-	-	-	-	-
135,172	-	-	-	-	-	1,578	130,537
68,543	-	-	-	-	-	268	68,275
74,532	-	-	-	-	-	25	36
21,277	-	-	-	-	-	54	9
82,564	-	-	-	-	-	213	2,630
3,035	-	-	-	-	-	-	-
16,653	-	-	-	4,302	-	479	8,996
553,084	-	-	-	4,302	-	2,635	211,811

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
91,177	-	-	-	-	-	-	482
10,895	-	-	-	-	-	-	1
15,873	-	-	-	-	-	34	481
1,021	-	-	-	-	-	-	-
144,029	-	-	-	-	-	1,975	138,965
71,181	-	-	-	-	-	732	70,449
71,104	-	-	-	-	-	196	41
20,787	-	-	-	-	-	160	23
87,238	-	-	-	-	-	219	2,192
3,391	1	-	-	-	-	-	-
17,119	-	-	-	3,147	-	486	10,355
533,815	1	-	-	3,147	-	3,802	222,989

טבלה 24 - סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולאחר הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3):^(א)

31 בדצמבר 2016						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	261	-	-	3,423	119,244	חובות של ריבוניות
-	5,644	-	-	3,676	1,333	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	2,278	-	-	10,704	2,847	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	863	-	חובות של חברת ניירות ערך
-	5,207	-	-	20,135	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
73,170	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
19,384	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
31,400	15,181	-	33,099	-	-	משכנתאות לדיוור
-	26	78	-	2,203	-	איגוח
-	-	-	-	-	2,876	נכסים אחרים
123,954	28,597	78	33,099	41,004	126,300	סך הכל

31 בדצמבר 2015						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	414	-	-	3,098	93,594	חובות של ריבוניות
-	4,524	-	-	3,093	988	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	5,171	-	-	5,036	1,808	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	864	-	חובות של חברת ניירות ערך
-	1,732	-	-	1,357	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בבטחון נדל"ן מסחרי
69,156	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
18,381	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
32,973	14,360	-	37,458	-	-	משכנתאות לדיוור
-	48	178	-	2,374	-	איגוח
-	-	-	-	-	3,131	נכסים אחרים
120,510	26,249	178	37,458	15,822	99,521	סך הכל

- (א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמא שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמא על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ב) הפחתה בסיכון האשראי מבטאת סיווג של משקל הסיכון הסופי בין השעורים השונים

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
123,202	-	-	-	-	-	-	274
10,697	-	-	-	-	-	-	44
16,329	-	-	-	-	-	2	498
863	-	-	-	-	-	-	-
125,751	-	-	-	-	-	1,571	98,838
68,012	-	-	-	-	-	268	67,744
73,223	-	-	-	-	-	25	28
19,446	-	-	-	-	-	53	9
82,523	-	-	-	-	-	213	2,630
2,307	-	-	-	-	-	-	-
16,653	-	-	-	4,302	-	479	8,996
539,006	-	-	-	4,302	-	2,611	179,061

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
97,219	-	-	-	-	-	-	113
8,606	-	-	-	-	-	-	1
12,499	-	-	-	-	-	4	480
864	-	-	-	-	-	-	-
132,236	-	-	-	-	-	1,948	127,199
70,197	-	-	-	-	-	716	69,481
69,395	-	-	-	-	-	194	45
18,557	-	-	-	-	-	154	22
87,202	-	-	-	-	-	219	2,192
2,601	1	-	-	-	-	-	-
17,119	-	-	-	3,147	-	486	10,355
516,495	1	-	-	3,147	-	3,721	209,888

הפחתת סיכון אשראי - גילויים בגישה הסטנדרטית

לצורך הפחתת סיכון האשראי בגישה הסטנדרטית, הבנק משתמש בגישה המקיפה לטיפול בביטחונות. מכשירי הביטחון העיקריים המוכרים ככשירים בבנק בגישה הסטנדרטית הם: פקדונות שקליים, פקדונות מט"ח, תוכניות חיסכון ואג"ח ממשלת. ביטחון יוכר ככשיר כאשר עומד בכללים הנדרשים בניהול בנקאי תקין 203, לרבות, וודאות משפטית, הזכות למימוש בהקדם במקרה כשל ותקפות כלפי צד ג'. הבנק משתמש בכתבי קיזוז העומדים בתנאים הקבועים בניהול בנקאי תקין 203, על מנת להשתמש בחשיפה נטו של הלוואות ופקדונות כבסיס לחישוב הלימות ההון. כמו כן, הבנק משתמש במערך קיזוז (NETTING SET) בהתאם לנספח ג' להוראה 203 בעסקאות נגזרים, כאשר קיימים הסכמי התחשבות דו צדדיים תקפים. על מנת להפחית סיכון אשראי בעסקאות נגזרים, הבנק מתקשר בהסכמי CSA הסכמי קיזוז והתחשבות בנגזרים) והסכמי העברת בטחונות מול בנקים ולקוחות. לצורך החלפת משקל הסיכון של חובות המגובים בערבות למשקל הסיכון של ספק ההגנה בחישוב נכסי הסיכון בגישה הסטנדרטית, הבנק מכיר בעיקר בסוגי הערבויות הבאות ככשירות: ערבות מדינה, ערבות בנקים בארץ וערבות אשראי. כשירות הערבות נקבעת בהתאם לעמידה בתנאי הודאות המשפטית ובדרישות התפעוליות המפורטות בהוראה.

טבלה 25 - הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)

31 בדצמבר 2016						
חשיפת אשראי	חשיפת אשראי ברוטו לאחר	חשיפת אשראי ברוטו לפני הפרשה להפסדי אשראי ^(א)	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנגרעו	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנוספו	סך החשיפה שמכוסה בביטחון פיננסי כשיר ^(ב)	חשיפת אשראי נטו ^(ג)
במיליוני ש"ח						
116,350	116,350	116,350	(560)	7,412	-	123,202
14,590	14,590	14,590	(5,203)	1,333	(23)	10,697
19,247	19,247	19,247	(1,957)	414	(1,375)	16,329
1,121	1,121	1,121	-	-	(258)	863
135,172	135,738	135,172	(23,084)	22,457	(8,794)	125,751
68,543	68,552	68,543	(42)	-	(489)	68,012
74,532	74,557	74,532	(4)	-	(1,305)	73,223
21,277	21,331	21,277	(22)	-	(1,809)	19,446
82,564	82,752	82,564	(16)	-	(25)	82,523
3,035	3,035	3,035	(728)	-	-	2,307
16,653	16,653	16,653	-	-	-	16,653
553,084	553,926	553,084	(31,616)	31,616	(14,078)	539,006

31 בדצמבר 2015					
חשיפת אשראי נטו ^(ג)	סך החשיפה שמכוסה בביטחון פיננסי כשיר ^(ב)	סך הכל סכומים שנוספו	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנגרעו	חשיפת אשראי ברוטו לאחר הפרשה להפסדי אשראי ^(א)	חשיפת אשראי ברוטו לפני הפרשה להפסדי אשראי ^(א)
במיליוני ש"ח					
97,219	-	6,411	(369)	91,177	91,177
8,606	(5)	989	(3,273)	10,895	10,895
12,499	(895)	391	(2,870)	15,873	15,873
864	(157)	-	-	1,021	1,021
132,236	(11,389)	-	(404)	144,029	144,901
70,197	(924)	-	(60)	71,181	71,199
69,395	(1,705)	-	(4)	71,104	71,142
18,557	(2,213)	-	(17)	20,787	20,865
87,202	(32)	-	(4)	87,238	87,244
2,601	-	-	(790)	3,391	3,391
17,119	-	-	-	17,119	17,119
516,495	(17,320)	7,791	(7,791)	533,815	534,827

- (א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ב) לאחר התחשבות במקדמי ביטחון.
- (ג) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה שקלול מסגרות לא מנוצלות), לאחר הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

גילוי כללי לגבי חשיפות שקשורות לסיכון צד נגדי

סיכון האשראי בנגזרים שונה מסיכון האשראי בהלוואות בשל העובדה ששינויים במחירי השוק יכולים להגדיל את חוב הצד הנגדי באופן מהותי. ניצול המסגרות של צד נגדי לוקח בחשבון את השווי העדכני של העסקאות הפתוחות בתוספת של חשיפה פוטנציאלית. כאשר חשיפה פוטנציאלית מוגדרת על פי שינוי שווי העתידי של מלאי העסקות עד למועד בו ניתן לקבל ביטחונות נוספים במסגרת המדיניות להערכת שווי ולניהול בטחונות. בשנים האחרונות התפתחו בשוק הנגזרים מנגנונים להפחתת סיכונים אשראי במסחר בין צדדים נגדיים אשר מעוגנים בהסכמים משפטיים בינלאומיים (כדוגמת ISDA) ומלווים בתהליכי קיזוז בטחונות הדדים בין הצדדים הנגדיים לעסקה (הסכמי CSA) פעילות המסחר הבין-בנקאית מבוצעת רק אל מול צדדים נגדיים מולם הבנק חתום על הסכמים אלו. כמו כן, קיימת מגמה להתקשרות על בסיס דומה מול לקוחות עתירי פעילות. בהסכמי CSA מול בנקים, מבוצעת התחשבות יומית, בהתאם לנתוני השוק ולחשיפה. הביטחון הוא מסוג מזמן, הסכום נקוב במטבע הקבוע בהסכם. להורדת דירוג האשראי אין השפעה על הדרישה לביטחונות ועל סכום הביטחון, בהתאם להסכמי ISDA מול בנקים.

סיכון WRONG WAY עלה לתודעה לאחר משבר 2008 לו היו חשופים בעיקר גופים שהשקיעו בנגזרי אשראי (לדוגמה: CDS) שהיו קורלטיביים לסיכון האשראי של מנפיק נגזר האשראי (סיכון צד נגדי). סיכון זה בלאומי איננו מהותי.

טבלה 26 - יתרות סיכון אשראי של צד נגדי בנגזרים (נדבך 3)

31 בדצמבר			
2015		2016	
חשיפות אשראי נטו של נגזרים	יתרת ערך נקוב	חשיפות אשראי נטו של נגזרים	יתרת ערך נקוב
במיליוני ש"ח			
8,587	320,844	7,859	331,589
7,064	249,151	6,727	252,529
5,169	100,923	5,537	104,127
107	687	79	610
-	-	-	-
(12,274)	-	(11,737)	-
(3,450)	-	(3,682)	-
5,203	671,605	4,783	688,855

(א) ליום הדוח לא קיימות חשיפות סיכון אשראי בגין הגנה שנמכרה או נקנתה.

איגוח

בבנק לא קיימת פעילות הנובעת מפעילות איגוח של הבנק. עם זאת, הבנק משקיע בניירות ערך מגובי נכסים דרך פעילות הנוסטרו שלו. ניירות ערך מגובי נכסים, מאופיינים בפיזור רחב של לווים ולעיתים גם בפיזור ענפי ובין-ענפי. בנוסף, בחלק מהמכשירים קיימת חלוקה לשכבות ברמות סיכון שונות המאפשרות לבנק גמישות בהתאמת ההשקעה לתיאבון לסיכון. ההשקעה בסוגים שונים של ניירות ערך מגובי נכסים נבחנות מראש הן בהיבט של התשואה הצפויה והן בהיבט הסיכונים הגלומים.

תיק בנקאי

טבלה 27 - תיק בנקאי - השקעה בניירות ערך מגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
יתרת חשיפה כוללת		
במיליוני ש"ח		
ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS):		
ניירות ערך מסוג העבר באמצעות:		
11	273	ניירות ערך מסוג RMBS שקיימת לגביהם ערבות של ממשלת ארה"ב GNMA
1,224	1,986	ניירות ערך מסוג RMBS שהונפקו על ידי FNMA ועל ידי FHLMC
790	728	ניירות ערך אחרים
-	-	ניירות ערך מגובי משכנתאות אחרים:
4,940	4,455	ניירות ערך מסוג RMBS שהונפקו על ידי FHLMC, FNMA, GNMA או שקיימת לגביהם ערבות של גופים אלה
232	338	שאר ניירות הערך מגובי המשכנתאות מסוג RMBS
271	206	שאר ניירות הערך מגובי המשכנתאות מסוג CMBS
7,468	7,986	סך הכל ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)
ניירות ערך מגובי נכסים (ABS):		
92	-	חייבים בגין כרטיסי אשראי
-	-	קווי אשראי לכל מטרה בבטחון דירת מגורים
-	-	אשראי לרכישת רכב
4	338	אשראי אחר לאנשים פרטיים
1	1	אשראי שאינו לאנשים פרטיים
2,001	1,424	אגרות חוב מסוג CLO
-	-	אחרים
2,098	1,763	סך הכל מגובי נכסים (ABS)
9,566	9,749	סך הכל ניירות ערך מגובי נכסים

טבלה 28 - תיק בנקאי - השקעות בניירות ערך מגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבר 3):*

31 בדצמבר 2016				
הסכום המצטבר של החשיפה				
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	סך הכל	חשיפות איגוח מחדש	חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
73	2,931	-	2,931	20%
4	78	78	-	40%
2	26	-	26	50%
-	-	-	-	100%
-	-	-	-	225%
-	-	-	-	1250%
79	3,035	78	2,957	סך הכל

31 בדצמבר 2015				
הסכום המצטבר של החשיפה				
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	סך הכל	חשיפות איגוח מחדש	חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
79	3,164	-	3,164	20%
9	178	178	-	40%
3	48	-	48	50%
-	-	-	-	100%
-	-	-	-	225%
2	1	-	1	1250%
93	3,391	178	3,213	סך הכל

* לא כולל ניירות ערך FNMA, FHLMC אשר משקל הסיכון שלהן הינו 20%. לא כולל ניירות ערך GNMA אשר משקל הסיכון שלהן 0%.

תיק למסחר

טבלה 29 - תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר		
2015	2016	
יתרת חשיפה כוללת		
במיליוני ש"ח		
ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS):		
ניירות ערך מסוג העבר באמצעות:		
-	-	ניירות ערך מסוג RMBS שקיימת לגביהם ערבות של ממשלת ארה"ב GNMA
8	6	ניירות ערך מסוג RMBS שהונפקו על ידי FNMA ועל ידי FHLMC
-	-	ניירות ערך אחרים
-	-	ניירות ערך מגובי משכנתאות אחרים:
408	-	ניירות ערך מסוג RMBS שהונפקו על ידי FHLMC, FNMA, GNMA או שקיימת לגביהם ערבות של גופים אלה
5	2	שאר ניירות הערך מגובי המשכנתאות מסוג RMBS
88	84	שאר ניירות הערך מגובי המשכנתאות מסוג CMBS
509	92	סך הכל ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)
ניירות ערך מגובי נכסים (ABS):		
12	12	חייבים בגין כרטיסי אשראי
1	-	קווי אשראי לכל מטרה בבטחון דירת מגורים
67	51	אשראי לרכישת רכב
14	12	אשראי אחר לאנשים פרטיים
-	-	אשראי שאינו לאנשים פרטיים
-	-	אגרות חוב מסוג CLO
148	113	אחרים
242	188	סך הכל מגובי נכסים (ABS)
751	280	סך הכל ניירות ערך מגובי נכסים

(א) נכון ליום 31 בדצמבר 2016 לא קיימות פוזיציות איגוח מחדש בתיק למסחר.

טבלה 30 - תיק למסחר - השקעות בניירות ערך מגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3):*

31 בדצמבר				
2015		2016		
הסכום המצטבר של החשיפה	דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	הסכום המצטבר של החשיפה	דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
150	4	162	4	20%
121	8	168	11	50%
1	-	1	-	100%
3	1	2	1	350%
0	-	2	3	1250%
274	13	335	19	סך הכל

* לא כולל ניירות ערך FHLMC, FNMA אשר משקל הסיכון שלהן הינו 20%. לא כולל ניירות ערך GNMA אשר משקל הסיכון שלהן 0%.

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד בפוזיציות מאזניות וחוף מאזניות הנובע משינוי בשווי הוגן של מכשיר פיננסי עקב שינוי בתנאי שוק (שינוי ברמת מחירים בשווקים שונים, תנודתיות בשיעורי ריבית, שערי חליפין, אינפלציה, מחירי מניות וסחורות ומדדים כלכליים נוספים). החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך) -

- סיכון הריבית, שהינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים, בשל הפערים בין מועדי שינוי הריבית או הפירעון של הנכסים וההתחייבויות בכל אחד ממגזרי ההצמדה, כמוקדם מביניהם, הסיכון הנובע בתנודתיות בלתי צפויה בקשרים בין שיעורי הריבית לתקופות פרעון שונות, וכמו כן, קיים סיכון המרווח, ה-Basis Spread, אשר עשוי לנבוע ממתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש שלהם.
- סיכון הבסיס, אשר מתבטא בהפסד שעלול להתרחש כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב הפרש שבין שווי הנכסים להתחייבויות, כולל השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.
- סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנודתיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, אשר נובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים שהם מעבירים לקבוצה.
- סיכון אופציות, הסיכון להפסד הנובע משינויים בפרמטרים המשפיעים על שווי של אופציות, לרבות אופציות גלומות ומכשירים פיננסיים נגזרים, תוך לקיחה בחשבון של התנודתיות במחירי נכסי הבסיס.

מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני שוק

הבנק מיישם את הוראות המפקח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק והנזילות של הקבוצה, במסגרתן נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה" -

קו ההגנה הראשון - חטיבת שוקי הון

אחראית על נטילת הסיכון תוך כדי ניתוחו והבנתו לאורך חיי העסקה. החטיבה עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובהפעלת כלל חדרי העסקות בבנק לצורך מסחר ותיווך במטבעות, בריביות, בנגזרים ובניירות ערך. בנוסף, עוסקת החטיבה בניהול פיננסי הכולל פיתוח מוצרים פיננסיים ומוצרי השקעה וניהול הנכסים וההתחייבויות של הקבוצה. כמו כן, אחראית החטיבה על ניהול הקשר עם מוסדות פיננסיים בחו"ל, על מתן שירות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות ללקוחות מוסדיים ועל ניהול בקרת סיכונים שוטפת של כל הפעילויות דלעיל. בנוסף לתהליכי הבקרה בתוך חדרי העסקות, מבוצעת בקרה שוטפת אחר הפעילות - בהיבטי סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים וסיכונים מעילות והונאות, על ידי חדר תיכון באגף לניהול סיכונים בחטיבה. לצד החטיבה לשוקי הון כ"קו ראשון" פועלת זרוע ההשקעות של לאומי - "לאומי פרטנרס".

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול סיכונים

באחריות החטיבה לבחון את ניהול סיכוני השוק והנזילות בראייה כוללת תוך מעורבות בהערכת הסיכונים במוצרים ופעילויות חדשות, גיבוש מדיניות סיכון ומגבלות סיכון בראיית כלל תיק הנוסטרו, ההשקעות הריאליות של הבנק ותיק הפנסיה. כמו כן, באחריות לפתח ולאתגר את הערכת הסיכון בעסקאות ופעילויות מהותיות כגון אישור של מוצרים, השקעות, עסקאות חדשות, פיתוח מתודולוגיות וביצוע של תרחישי קיצון ועוד.

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית

תפקידה לבחון בדיעבד את תקינותם ויעילותם של תהליכי ניהול הסיכונים בקו הראשון והשני ולחשוף חולשות בבקורות הפנימיות. ניהול סיכוני שוק נדון בוועדות כלהלן:

- ועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון - אחת לרביע מתקיים בוועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון דיון על מסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים הכולל את החשיפות לסיכוני שוק והשינוי במוקדי הסיכון. מדווחת תמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה וכן הנזק שיכול להיווצר לבנק מתרחישי קיצון. כל פעילות חדשה במכשירים פיננסיים בעלת מהותיות גבוהה, מובאת לדיון ואישור הוועדה במסגרת נהל "מוצר חדש". בנוסף, מסמך המדיניות לניהול סיכוני שוק מובא לדיון ואישור הוועדה אחת לשנה והמלצות ועדת הדירקטוריון לניהול סיכונים מובאת לאישור מליאת הדירקטוריון.
- ועדת סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל - הדנה בנושאים מהותיים הקשורים לסיכוני שוק לאחר שנידונו בוועדת סיכוני שוק עליונה.
- הוועדה לניהול נכסים, התחייבויות והשקעות פיננסיות (ALCO) בראשות ראש חטיבת שוקי הון אחראית לניהול הנכסים וההתחייבויות וההשקעות הפיננסיות בהתאם להחלטות הדירקטוריון וההנהלה, תוך מתן דגש למבנה המאזן, מחירי המעבר, הנזילות הנדרשת והשקעת עתודות הנזילות, מבנה ההון ומדיניות גיוס המקורות ועמידה במגבלות ומדיניות הקבוצה.
- הוועדה לניהול סיכוני שוק עליונה בראשות מנהלת הסיכונים הראשית בוחנת אירועים ומגמות בשווקים אשר עשויים להשפיע על הבנק. באחריותה לדון ולאשר את מדיניות ומגבלות הסיכון - טרום הבאתם לדיון ואישור הדירקטוריון, לנטר את העמידה במגבלות האמורות וכן לאשר את המתודולוגיה למדידת החשיפות, לסיכוני שוק בקבוצת לאומי.

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגית סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה.

מדיניות ההשקעות וניהול סיכוני השוק המעודכנת כוללת, בין השאר, אימוץ ויישום התקינה האמריקאית לפי הנחיות בנק ישראל; מגבלות החשיפה לריבית שהותאמו לאור האישורים הפרטניים שהתקבלו במהלך 2016 מבנק ישראל לעניין שיערוך ההתחייבויות הפנסיוניות; התייחסות למדיניות השקעה בנדל"ן בחברת הבת לאומי פרטנרס והטמעת הוראת חוק וולקר האמריקאי, אשר הינו חלק מרפורמת Dodd-Frank שנועדה לשמור על יציבות המערכת הפיננסית האמריקאית.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות המשלימות למגבלות אלו. המגבלות נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים כגון שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים - התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרה מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבות הפנסיונית לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכוני השוק בני המחוויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול ניהול "נכסי תוכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה על בסיס עקום אג"ח ממשלת ישראל בתוספת מרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. השפעת שינויים אלה על הון הבנק גבוהה.

ביום 12 ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנודתיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התוכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות.

התיק למסחר

סיכוני השוק בתיק למסחר נובעים מפעילות הבנק כעושה שוק, כמתווך וכמנהל פוזיציות עבור הנוסטרן, וזאת במטרה להפיק רווחים ממסחר, תוך מתן מענה מהיר לשינויים בשווקים.

- פעילות המט"ח והנגזרים בלאומי הינה חלק משוק גלובלי, משוכלל, בעל נזילות ומחזורי מסחר גבוהים מאוד. לאומי סוחר במגוון רחב מאוד של נגזרים בנכסי בסיס שונים: מטבע, ריבית, מדד, סחורות וני"ע. עיקר הפעילות מבוצע במכשירים נפוצים ונזילים מאוד בשוק המקומי והעולמי. מתוך מסגרת המגבלות שקובע הדירקטוריון על שיעור החשיפה המקסימאלי לסיכוני שוק, מוקצות מסגרות לפעילות זו, אשר מהוות שיעור נמוך ביחס לסך חשיפות השוק של הבנק.
- חדר עסקות מט"ח ונגזרים פועל כעושה שוק במטבעות בריבית, במכשירים נגזרים שונים ובאג"ח ממשלת ישראל לטובת מתן שירותי מסחר מיידים ללקוחות הפעילים במכשירים אלו. פעילות זו חושפת את הבנק לסיכוני שוק (כגון סיכוני שע"ח, סיכוני אופציות וסיכוני ריבית) ולפיכך הפעילות מנוהלת ומנוטרת בהתאם למגבלות שאושרו על ידי ועדת ניהול סיכוני שוק. בשל אופי הפעילות הדינאמי, מגבלות אלו מנוטרות באופן שוטף לפחות אחת ליום על ידי החדר התיכון. החשיפות בדסק האופציות נמדדות ומנוהלות על בסיס מדדי רגישות מקובלים.
- הפעילות בנגזרים מבוצעת מול לקוחות עסקיים, מסחריים, מוסדיים (כדוגמת חברות בטוח, קופות גמל וקרנות) ולקוחות בנקאות פרטית ומול מוסדות פיננסיים. עיקר הפעילות של חדרי העסקות מול הלקוחות המוסדיים הינה בתחום הנגזרים. הפעילות מנוהלת ברובה למול בטחונות נזילים. המודלים המשמשים לחישוב דרישת הביטחונות זהים למדיניות הקיימת עבור כל לקוחות הבנק. יחד עם זאת, דרישת הביטחונות עבור נגזרים סחירים עשויה להיות נמוכה ביחס לכלל הלקוחות, מאחר וסיכון האשראי נמוך בגינם. לאור היותם כפופים להוראות רגולטוריות ופיקוח הדוק עם חלון צר ביותר בין מועד הדרישה לקבלת ביטחונות נוספים לבין מועד הקבלה בפועל, אולם לא תפחת מהמינימום הנדרש על ידי הבורסה הרלבנטית בארץ או בחו"ל.
- בחדרי עסקות נוסטרן למסחר מתקיימת פעילות יזומה במסגרתה נלקחות חשיפות יזומות לריבית, מט"ח וסיכוני אשראי סחיר. בנוסטרן שקלים עיקר החשיפה הינו לאגרות חוב של ממשלת ישראל ובנוסטרן מט"ח עיקר החשיפה הינו לאג"ח זרות של מדינות, בנקים, חברות ואגרות חוב מגובות נכסים. פעילות זו מנוהלת ומנוטרת בצורה שוטפת לפחות אחת לשבוע, בהתאם למגבלות שחלקן אושרו על ידי הדירקטוריון וחלקן על ידי מנהלת הסיכונים הראשית. כל המגבלות תוקפו על ידי החטיבה לניהול סיכונים.

סיכוני השוק בתיק למסחר מזוהים, מנוטרים, ומבוקרים אל מול המגבלות באופן שוטף על ידי חדר תיכון בתדירות שבועית מבוצעת לפחות אחת ליום.

התיק הבנקאי

סיכוני השוק בתיק הבנקאי נובעים מפעילות הבנק בעסקי הליבה (בעיקר אשראי, פיקדונות והשקעה בניירות ערך בתיק הזמין). סיכוני השוק המרכזיים בתיק הינם סיכון הריבית וחשיפות הבסיס. הכלים העיקריים לניהול החשיפות בתיק הבנקאי הינם מדיניות המחירים, ניהול תיק הנוסטרו הזמין, הנפקת מכשירי חוב וגידור באמצעות מכשירים פיננסיים נגזרים. מדיניות הגידורים מאפשרת לצמצם ו/או להרחיב, במידת הצורך, את הסיכונים על ידי שינוי הפוזיציה בה הבנק נמצא ובהתאם לתיאבון הסיכון שהוגדר על ידי הדירקטוריון.

מדיניות ההשקעה

פעילות הנוסטרו בלאומי מהווה כלי מרכזי לניהול הנכסים וההתחייבויות, מאזני ההצמדה, ניתוב ההון החשוף וליצירת רווח. הניהול מבוצע בראייה כוללת, לרבות התייחסות למכלול הסיכונים וההזדמנויות ובכלל זה תיקי הנוסטרו, ההחזקות הריאליות והנכסים וההתחייבויות בתיק הפנסיה. כמו כן, הניהול כפוף למגבלות תיאבון הסיכון שנקבעות על ידי הדירקטוריון ולהקצאת ההון הנדרשת על פי כללי באזל. הסיכונים המרכזיים הגלומים בפעילות ההשקעות הינם סיכונים ריבית, אשראי, נזילות ובסיס. במטרה לשמור על יציבות ורמת נזילות גבוהה, ניהול הנכסים נעשה תוך נטילת סיכון נמוך עד בינוני בחלק העיקרי של ההשקעות והפעילויות, ונטילת סיכון גבוה יותר בחלק מצומצם של ההשקעות והפעילויות. כחלק ממדיניות זו נשמרת רמת פיזור גבוהה בין מוצרים, מדינות, סוגי סיכון וחשיפה לצדדים נגדיים. לאומי חשוף בתיקי הנוסטרו לסיכונים אשראי ושוק של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים בארץ ובחו"ל. בנוסף הבנק משקיע באופן מוגבל גם במכשירים מגובי נכסים (כגון MBS, CLO, ABS ואחרים) וכן בקרנות ומניות בפיזור גבוה. מדיניות החשיפה הקבוצתית למוסדות פיננסיים זרים ולמדינות הינה חלק ממדיניות ניהול סיכונים השוק וסיכונים האשראי הסחיר. מדיניות זו מגדירה קווים מנחים, מגבלות סיכון (לימיטים) על חשיפות האשראי/צד נגדי וסמכויות. במדיניות נקבע כי עיקר החשיפות יהיה לבנקים גדולים בעלי חשיבות סיסטמית למדינתם ולבנקים בעלי איכות אשראי גבוהה יחסית בדגש על פיזור התיק. ניהול הסיכונים בחשיפה למוסדות פיננסיים ולמדינות מתבצע באמצעות ועדות אשראי בניהול החטיבה לשוקי הון ובהשתתפות החטיבה לניהול סיכונים. בחטיבה לניהול סיכונים מתבצע מעקב אחר איכות התיק, ונערכים ניתוחי סיכון ותרמישים לבחינת מוקדי הסיכון אשר נידונים בוועדת סיכונים שוק עליונה ובוועדת ניהול סיכונים של הדירקטוריון.

עבור השקעה בגופים שעיקר עיסוקם הינו במכשירים פיננסיים נגזרים ומכירות חסר (Hedge Funds) נקבעו מגבלות כמותיות להיקף ההשקעה בהתאם לפרופיל הסיכון. בנוסף, מבוצעות בדיקות נאותות רחבות ומתקיימים מעגלי בקרה וממשל תאגידי, המבוססים על מנגנוני דיווח ומדידה.

כחלק מבחינת פרופיל הסיכון הכולל הבנק מבצע מעקב וניטור שוטף של החשיפות לסיכונים שוק וההפסדים העשויים לקרות בתרחישים שונים ובכלל זה תרחישים קיצוניים, וזאת במטרה לשקף את כלל סיכונים השוק בראייה הוליסטית - ריבית, בסיס, מרווחי אשראי, מניות וקרנות.

לאומי הגדיר מנגנונים להתרעה בעקבות התפתחויות חריגות במצב החשיפות ו/או בשווקים, ביניהם -

- קביעת ספי דיווח בגין חריגה ממגבלות כמותיות, אופן הדיווח ומתן חלופות לטיפול בחריגה.
- מנגנוני מעקב (Watch List) ודגלים אדומים אשר עוקבים אחר התפתחויות בשווקים, עמידה במגבלות, שינויים בנכסים וכיו"ב. מנגנונים אלו מנוטרים בחלקם על ידי היחידות העסקיות (כקו הגנה ראשון) ובחלקם על ידי חטיבה לניהול סיכונים (כקו הגנה שני).

ללאומי תוכניות מגירה מפורטות הכוללות תוכניות פעולה בעת התממשות טריגרים שנקבעו מראש.

לאומי עוקב מקרוב אחר שווי הניירות שעלולים להיפגע מתנודות בשווקים או מהרעה באיכות הגוף המנפיק. באם יוחלט שירידת מחיר נייר ערך הינה ירידה פרמננטית, על פי הקריטריונים שנקבעו תבוצע הפרשה לרווח והפסד.

טבלה 31 - דרישות הון בגין סיכוני שוק (נדבך 3)

בטבלה להלן מוצגות דרישות ההון הרגולטוריות בגין החשיפה לסיכוני השוק על-פי הגישה הסטנדרטית המשקפת רק חלק מהחשיפות לסיכוני שוק.

הלימות ההון הרגולטורית מחושבת על:

- סיכוני ריבית, סיכוני אופציות וסיכון ספציפי בתיק למסחר, אשר במסגרתו מבוצעת פעילות חדרי העסקות, עשיית שוק וניהול פוזיציות בתיק הנוסטרו.
- סיכוני מטבע.
- סיכוני מניות.
- סיכון אשראי בתיק הנוסטרו הזמין, המנוהל במסגרת התיק הבנקאי ומהווה כלי מרכזי בניהול הנכסים וההתחייבויות, מאזני ההצמדה של הבנק וניתוב ההון החשוף.

31 בדצמבר	
2015	2016
במיליוני ש"ח	
דרישות ההון ^(א) בגין:	
546	479
סיכוני ריבית	
34	44
סיכון מחירי מניות	
56	70
סיכון שער חליפין	
15	19
אופציות	
651	612
סך דרישות ההון בגין סיכוני שוק	

(א) לפי 12.74%-12.60% בהתאם ליחס המזערי הנדרש ליום 31 בדצמבר 2016 וליום 31 בדצמבר 2015 בהתאמה.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק

סיכון בסיס/שער חליפין

על פי כללי החשבונאות, ההון מוגדר כמקור שקלי לא צמוד, כך שהשקעה של ההון במגזר שאינו המגזר השקלי הלא צמוד, מוגדרת כחשיפת בסיס. החשיפה לסיכוני הבסיס נמדדת כאחוז מההון החשוף של הקבוצה.

ההון החשוף ברמת הבנק כולל את ההון העצמי ועתודות מסוימות, בניכוי נכסים קבועים והשקעות בחברות מוחזקות, למעט ההשקעות בחברות בנות בחו"ל אשר ממומנות ממקורות במטבע חוץ ולכן אינן מנוכות מההון. ברמת הקבוצה, ההון החשוף כולל את ההון העצמי ועתודות מסוימות, בניכוי נכסים קבועים והשקעות בחברות כלולות.

מגבלות חשיפת הבסיס שמאשרות על ידי הדירקטוריון, נקבעות על פי שיקולי תשואה צפויה וסיכון, ומחולקות בין חדרי המסחר, ALM והחברות הבנות.

חברות הבנות בחו"ל ובארץ מנהלות חשיפות בסיס בהיקפים נמוכים, על בסיס המדיניות המעוגנת בהחלטות הדירקטוריונים, ובתאום עם הבנק בארץ.

לשינויים בשער החליפין השפעה על שער המס האפקטיבי, הואיל והפרשי השער בגין ההשקעות בחו"ל אינם מובאים בחשבון בבסיס ההכנסה לצורך חישוב הפרשה למס, שלא כמו הפרשי השער בגין מקורות המימון בגינם. כנגד חשיפת המס הנובעת מהפרשי השער בגין השקעות בחו"ל המוגדרות כיחידות שמטבע הפעילות שלהן זהה לשקל מבצע הבנק עסקאות חיסוי.

טבלה 32 - החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה

המצב בפועל		
31 בדצמבר		
2015	2016	
באחוזים		
(19.3)	(19.0)	לא צמוד
19.5	17.7	צמוד מדד*
(0.2)	1.3	מטבע חוץ

* החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2016 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-14.6%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 7% ל-22.9% מההון החשוף. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

בשנת 2016, עמדה הקבוצה ככל מגבלות החשיפה בבסיס שאושרו על ידי הדירקטוריון.

השקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות להיקף השקעה הכולל ובחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

פעילות ההשקעה במניות בנוסטרו מבוצעת באמצעות השקעה במדדים או במכשירי השקעה סחירים.

בנוסף, מנהל הבנק באמצעות חברת הבת "לאומי פרטנרס" גם תיק השקעות ריאליות. מטרת השקעות אלו הן:

- השגת תשואה עודפת בהשוואה להשקעה פיננסית של הנוסטרו.
- השאת ערך ההשקעה והשגת תנאי השקעה עודפים על ידי מינוף המוניטין והניסיון הצבור של קבוצת לאומי.
- הרחבת פיזור סיכונים וגיוון מקורות ההכנסה של הקבוצה.
- השטחת התנודתיות של תיק הנוסטרו (פערי זמן).

מבנה התיק מתחלק ל-3 קבוצות משנה:

- השקעות אסטרטגיות בהן הבנק מתכנן להחזיק לזמן ארוך.
- השקעות לטווח זמן בינוני.
- השקעות בחברות צמיחה (חברות בהתחלת דרכן).

הרישום החשבונאי

ההשקעות נרשמות בתיק ניירות ערך זמינים למכירה. כאשר ההשקעה הינה השקעה בחברה כלולה היא נרשמת בסעיף השקעות בחברות כלולות.

טבלה 33 - היתרה המאזנית של ההשקעה במניות בתיק הבנקאי (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
1,050	981	מניות לא סחירות בתיק הזמין
1,653	961	מניות סחירות בתיק הזמין
2,703	1,942	סך הכל

סיכון הריבית

סיכון הריבית הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון אשראי במטבעות השונים, בשל הפערים בין מועדי שינוי הריבית או הפירעון של הנכסים וההתחייבויות בכל אחד ממגזרי ההצמדה, כמוקדם מביניהם.

מדיניות החשיפות בריבית הנה להגביל את מידת ההשפעה של שינויים אפשריים בריבית על השחיקה הפוטנציאלית של השווי הכלכלי ושל הרווח המימוני לשנה הקרובה. החשיפה של הרווח לריבית מושפעת מהפעילות בעסקות נגזרים ותיק ני"ע למסחר.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפרענות המוקדמים במשכנתאות. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, גם בשל הגידול המשמעותי ביתרות בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות. במידה והריבית תהיה שלילית באופן מובהק, המבנה של הנכסים וההתחייבויות ישתנה בהכרח.

בהתאם להוראות הדיווח לציבור של בנק ישראל מוצג גם הניתוח של רגישות השווי ההוגן לשינויים בריבית. ההבדלים העיקריים בין חישוב החשיפה הכלכלית לבין חישוב החשיפה לפי שווי הוגן חשבונאי הינם כלהלן -

1. בחישוב השווי ההוגן החשבונאי נעשה שימוש בעקומים אשר מביאים בחשבון את מרווח האשראי ואילו בחישוב החשיפה הכלכלית נעשה שימוש בעקומים חסרי סיכון.
2. בחישוב החשיפה הכלכלית הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך.
3. בחישוב הכלכלי כלולות התחייבויות לזכויות עובדים אשר אין כנגדן נכסי תוכנית לעומת השווי ההוגן הכולל את כל ההתחייבויות לזכויות עובדים.

טבלה 34 - תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה (לפני מס ובמיליוני ש"ח)*, השינוי הפוטנציאלי בשווי הכלכלי כתוצאה מתרחיש:

תרחיש	31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2015		
	עליה ב-1%	ירידה ב-1%	שינוי של 0.1%	עליה ב-1%	ירידה ב-1%	שינוי של 0.1%
במט"ו						
תיק בנקאי	(12)	(227)	10	(641)	708	(66)
תיק למסחר	37	(45)	4	(87)	111	(7)
במט"ח						
תיק בנקאי	(42)	(143)	0	(32)	(74)	(3)
תיק למסחר	52	(49)	5	7	(33)	2
	השינוי הפוטנציאלי ברווח השנתי מעליית ריבית של 1% **					
	31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2015		
	מט"ו	מט"ח	סה"כ			
סך הכל	523	215				379

* היקף החשיפה מתעלם מקיומה של רצפת ריבית בשיעור של 0% על הפיקדונות. ככל שהריבית ממשיכה לרדת ומתקרבת לאפס, הפגיעה ברווח הפיננסי גבוהה יותר שכן כל הורדת ריבית על ידי בנק ישראל מתבטאת רק בהורדת הריבית על האשראי ולכן בהקטנת מרווחים ושחיקת רווחיות הבנק.

** בירידת ריבית צפוי הפסד בסכום דומה.

טבלה 35 - חשיפות ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"ל		
ליום 31 בדצמבר 2016					
שינוי של	לירידה	לעליה	שינוי של	לירידה	לעליה
0.1%	של 1%	של 1%	0.1%	של 1%	של 1%
(40)	268	(435)	176	(1,978)	1,537
ליום 31 בדצמבר 2015					
שינוי של	לירידה	לעליה	שינוי של	לירידה	לעליה
0.1%	של 1%	של 1%	0.1%	של 1%	של 1%
(25)	182	(292)	145	(1,895)	1,472

* מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2016 בירידה בשווי הנכסים של כ-117 מיליון ש"ח בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

במהלך 2016 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

רגישות השווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות לריבית

להלן השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו, למעט פריטים לא כספיים, על פי כללים חשבונאיים:

טבלה 36 - תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה:

31 בדצמבר 2016					
מטבע חוץ לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח			מטבע ישראלי		
לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	אחרים	סך הכל
במיליוני ש"ח					
נכסים פיננסיים	278,940	48,232	69,263	8,061	413,057
סכומים לקבל בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים	252,169	6,790	214,767	55,373	557,321
התחייבויות פיננסיות ^(א)	231,563	55,451	91,577	15,107	400,736
סכומים לשלם בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים	276,575	8,526	193,704	48,587	557,865
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים	22,971	(8,955)	(1,251)	(260)	11,777
				(728)	

(א) כולל שווי הוגן של ההתחייבויות האקטואריות לעובדים ואינו כולל את שווי נכסי התוכנית.

31 בדצמבר 2015						
מטבע חוץ לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח				מטבע ישראלי		
סך הכל	אחרים	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד	במיליוני ש"ח
391,115	9,709	7,598	64,294	52,070	257,444	נכסים פיננסיים
541,458	24,915	57,823	193,030	7,256	258,434	סכומים לקבל בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוזי מאזניים
381,563	9,199	13,889	87,666	59,362	211,447	התחייבויות פיננסיות
541,093	26,125	52,076	170,470	8,796	283,626	סכומים לשלם בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוזי מאזניים
9,917	(700)	(544)	(812)	(8,832)	20,805	שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים

טבלה 37 - השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים

31 בדצמבר 2016						
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א) שינוי בשווי ההוגן				מטבע ישראלי		
סך הכל	סך הכל	אחרים	אירו	דולר ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
5.21	613	(720)	(281)	(1,820)	(7,363)	22,574
0.81	95	(728)	(262)	(1,304)	(8,771)	22,937
(11.81)	(1,391)	(736)	(239)	(849)	(11,050)	23,260

31 בדצמבר 2015						
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א) שינוי בשווי ההוגן				מטבע ישראלי		
סך הכל	סך הכל	אחרים	אירו	דולר ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
6.44	639	(692)	(550)	(1,079)	(7,086)	19,963
0.65	64	(699)	(545)	(839)	(8,657)	20,721
(12.66)	(1,255)	(708)	(537)	(675)	(11,061)	21,643

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מיידית בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2016 בירידה בשווי הנכסים של כ-117 מיליון ש"ח בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

להלן המגבלות המרכזיות על החשיפות לסיכוני שוק ליום 31 בדצמבר 2016:

המגבלה	במליוני ש"ח	מההון החשוף
רגישות השווי הכלכלי לשינויים מקבילים של 1% בריבית		
התיק הבנקאי בשקלים	900	
התיק הבנקאי במט"ח	300	
התיק למסחר בשקלים	300	
התיק למסחר במט"ח	200	
החשיפה לבסיס		
שקל לא צמוד		-/+ 65%
שקל צמוד למדד		-/+ 50%
מטבע חוץ		-/+ 15%
נורות אזהרה על הערך הנתון לסיכון (VaR - Value at Risk)		
תיק בנקאי	700	
תיק למסחר	250	

המתודולוגיות והכלים למדידת הסיכון

סיכוני השוק מוערכים במגוון רב של כלים, המשלמים זה את זה ותואמים את סוגי החשיפות השונות של הבנק. המדדים המשמשים את הבנק בניהול הכולל של סיכוני השוק משמשים גם לביצוע הערכה לגבי פוטנציאל הנזק הכספי מכלל חשיפות השוק והאשראי הסחיר או מתיק מסוים בעל חשיפות מסוג זה, תחת הנחות אשר לוקחות בחשבון את קשרי הגומלין בין גורמי הסיכון השונים הקיימים בכל אחד מהתיקים ובכל התיקים יחד.

המתודולוגיה להערכת סיכוני שוק אשר בשימוש הבנק אושרה על ידי הדירקטוריון וההנהלה.

ניתוחי רגישות ותרשי קיצון - השווקים העולמיים והמקומיים נתונים מעת לעת לזעזועים המתבטאים בתנודתיות גדולה במיוחד של הפרמטרים, החורגת מהתנהגות היסטורית נורמלית. מודלים כמותיים כדוגמת ה-VaR, אינם מספקים מידע על הפסדים שעלולים להתרחש בתנאי שוק קיצוניים, או מעבר לרמת המובהקות שנקבעה, לכן מבוצעת מדידת הסיכון בתרחישי שוק קיצוניים מגוונים וכן ניתוחי רגישות לשינוי באחד מגורמי הסיכון. אלה כוללים את כלל גורמי הסיכון להם חשוף הבנק ומהווים חלק מתהליך קבלת ההחלטות בקביעת אסטרטגיית ההשקעות הכוללת והרכב התיק הרצוי תחת מגבלות תיאבון הסיכון שנקבעו. בחישוב תרחישי הקיצון, הנחות מומחה מתוקפות, ככל שניתן, אל מול נתונים היסטוריים ואל מול נתוני שוק עדכניים.

מודל הערך הנתון לסיכון (VaR - Value at Risk) הינו מודל סטטיסטי האומד את ההפסד הצפוי לבנק, בהסתמך על סימולציה הסטורית, במהלך אופק השקעה מסוים וברמת ביטחון סטטיסטית הנקבעת מראש. ערך ה-VaR יכול לגדול כתוצאה מעליה בתנודתיות של גורמי הסיכון, או כתוצאה מהעלאת רמת הסיכון הגלומה בפעילות הבנקאית. יחד עם זאת, ה-VaR מוגבל ביכולתו לחזות תרחישים קיצוניים ולכן משמש ככרומטר בעיקר בניהול השוטף, אך גם יהווה נורת אזהרה בתרחישי קיצון בשווקים.

אומדן הסיכון באמצעות ערך ה-VaR, מותאם לאופי הפעילות בתיק ולהרכבו - בפעילות המסחר, מחושב באופק אחזקה של עשרה ימי עסקים ובתיק הבנקאי, באופק אחזקה של חודש, ושניהם ברמת מובהקות של 99%. בנוסף, מבוצע באופן שוטף תהליך בחינה בדיעבד (Backtest), במטרה לבחון את תקפות המודל.

מאחר וערך ה-VaR יכול לעלות כתוצאה מתנודתיות בשווקים ולא בהכרח כתוצאה משינוי בפרופיל הסיכון, הבנק קבע מגבלות אזהרה (Attention Limits) ברמת דירקטוריון על הערך בסיכון בהתייחס לתיק הבנקאי ולתיק למסחר. מגבלות אלו נועדו להיות מעין תמרוך אזהרה לרמת הסיכון והגעה אליהן תחייב בחינה של פרופיל הסיכון וקבלת החלטות על הפחתת הסיכון או על התאמה זמנית של המגבלה.

להלן אומדן ה-VaR ברמת הקבוצה במיליוני ש"ח בהתאם לסימולציה ההיסטורית:

VaR תיק למסחר		VaR תיק בנקאי		
31 בדצמבר		31 בדצמבר		
2015	2016	2015	2016	
45	53	376	161	בפועל

מודלים התנהגותיים מרכזיים בניהול חשיפת הריבית -

- אומדן החשיפה לריבית מחושב על בסיס הנחות התנהגותיות של הלקוחות באשר לזמני פירעון של נכסים והתחייבויות שהמרכזיות הן;
- מודל פריסת העו"ש - מטרת המודל היא הערכה של היקף העו"ש היציב והתפתחותו לאורך זמן על בסיס תצפיות הסטוריות, תוך ניסיון להעריך את החלק היציב שאינו רגיש לריבית.
- מודל סטטיסטי לחיזוי פירעונות מוקדמים של משכנתאות - מטרת המודל היא חיזוי הפרעונות המוקדמים על ידי בחינת הכדאיות הכלכלית בפירעון מוקדם כתלות בריבית.

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי.

יחס כיסוי הנזילות (נדבך 3)

בהוראת ניהול בנקאי תקין 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות" נקבע כי באופק של 30 ימים בתרחיש קיצון לתאגיד בנקאי יהיה מלאי מספק של נכסים נזילים באיכות גבוהה שיכול לתת מענה לצרכי הנזילות של התאגיד באופק זמן זה בהתאם לתרחיש משולב הגלום בהוראה.

במסגרת ההוראה נקבע אופן החישוב של יחס כיסוי הנזילות לרבות הגדרת המאפיינים ודרישות תפעוליות ל"מלאי נכסים נזילים באיכות גבוהה" ומקדמי הביטחון בגינם (המונה), וכן הוגדר תזרים המזומנים היוצא נטו הצפוי בתרחיש הקיצון המוגדר בהוראה עבור 30 הימים הקלנדריים הבאים (המכנה). תזרים זה כולל, בין היתר, משיכה של פיקדונות מסוגים שונים בהתאם למקדמים שנקבעו בהוראה, ניצול של מסגרות אשראי שהועמדו על ידי הבנק ועוד, בניכוי פירעונות במהלך החודש של אשראי שהבנק העמיד במקדמי תזרים נכנס שנקבעו בהוראה. בהתאם לכך, שינויים בהיקף הנכסים הנזילים או בהרכבם, שינויים בהיקף הפיקדונות בכל אחד מסוגי הפיקדונות המוגדרים בהוראה, שינויים בהיקף מסגרות האשראי והערבויות מולן יש לשמור נזילות וכיוצא בזה יכולים להביא לשינוי יחס כיסוי הנזילות של הבנק.

בהתאם להוראות המעבר, החל מיום 1 בינואר 2016 הדרישה המזערית נקבעה על 80% ותגדל ל-100% ביום 1 בינואר 2017 ואילך.

לשלושה חודשים שנסתיימו ביום 31 בדצמבר			
2015		2016	
סך ערך משוקלל (ממוצע)	סך ערך לא משוקלל (ממוצע) ^(א)	סך ערך משוקלל (ממוצע)	סך ערך לא משוקלל (ממוצע) ^(א)
84,279	-	109,432	-
סך הנכסים הנזילים באיכות גבוהה			
תזרימי מזומנים יוצאים			
פקדונות קימעונאיים מיחידים ומעסקים קטנים מזה:			
11,239	161,800	11,670	175,501
פיקדונות יציבים			
2,191	43,817	2,340	46,805
פיקדונות פחות יציבים			
7,384	62,524	7,353	62,805
פיקדונות לתקופה העולה על 30 יום (סעיף 84)			
1,664	55,459	1,977	65,891
מימון סיטונאי בלתי מובטח, מזה:			
80,797	126,260	82,065	129,542
פקדונות לצרכים תיפעוליים וברשות של תאגידים בנקאיים שיתופיים			
-	-	-	-
פקדונות לא תיפעוליים (כל הצדדים הנגדיים)			
80,425	125,888	81,631	129,108
חובות לא מובטחים			
372	372	434	434
מימון סיטונאי מובטח			
-	-	-	-
דרישות נזילות נוספות, מזה:			
19,413	85,968	20,017	82,043
תזרים מזומנים יוצא בגין נגזרים ודרישות בטחון אחרות			
13,427	13,427	14,694	14,694
תזרימים יוצאים בגין אובדן מימון מוצרי חוב			
-	-	-	-
קווי אשראי ונזילות			
5,986	72,541	5,323	67,349
מחויבויות מימון חוזיות אחרות			
5,444	5,444	6,317	6,317
מחויבויות מימון מותנות אחרות			
1,460	43,300	1,474	43,060
סך כל תזרימי מזומנים יוצאים			
118,353	-	121,543	-
תזרימי מזומנים נכנסים			
הלוואות מובטחות (למשל עסקאות מכר חוזר)			
-	1,570	-	1,358
תזרימים נכנסים מחשיפות הנפרעות כסדרן			
28,361	41,981	26,853	40,960
תזרימי מזומנים נכנסים אחרים			
9,446	15,296	11,992	17,532
סך כל תזרימי מזומנים נכנסים			
37,807	58,847	38,845	59,850
סך ערך מתואם ^(ג)			
-	-	-	-
סך הנכסים הנזילים באיכות גבוהה			
84,279	-	109,432	-
סך כל תזרימי מזומנים יוצאים נטו			
80,546	-	82,698	-
יחס כיסוי הנזילות			
105%	-	132%	-

- (א) ערכים לא משוקללים יחושבו כיתרות בלתי מסולקות העומדות לפירעון או ניתנות לפירעון על ידי המחזיק תוך 30 ימים (לגבי תזרימים נכנסים ותזרימים יוצאים).
- (ב) ערכים משוקללים יחושבו לאחר הפעלת מקדמי ביטחון מתאימים או שיעורי תזרים נכנס ויוצא (לגבי תזרימים נכנסים ויוצאים).
- (ג) ערכים מתואמים יחושבו לאחר הפעלת (1) מקדמי ביטחון ושיעורי תזרים נכנס ויוצא ו-(2) כל המגבלות הרלוונטיות (כלומר מגבלה על נכסים נזילים באיכות גבוהה ברמה 2 וברמה 2 ומגבלה על תזרימים נכנסים).
- (ד) הערכים מחושבים על בסיס ממוצע משוקלל של 70 תצפיות במהלך הרבעון הרביעי.

מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא הותאמה לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין 342 לניהול סיכון הנזילות ודרישות הוראה 221 "יחס כיסוי הנזילות".

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

בשנה האחרונה יחס כיסוי הנזילות עלה בעיקר בשל גידול בהיקף הפיקדונות הקמעונאים אשר הביאו לגידול בנכסים הנזילים של לאומי.

ניהול החשיפה לסיכונים נזילות נבחן, מבוקר ונדון באופן שוטף וייעודי על ידי הפורומים והוועדות ברמת דירקטוריון, הנהלה ודרגי ביניים. במסגרת זו, מבוצע מעקב שוטף אחר תחזיות של תזרימי המזומנים, מגמות בסגמנטים שונים של פיקדונות, ריכוזיות מפקידים ועלויות הגיוס. החשיפה לסיכון הנזילות מנוהלת באופן שוטף ברמת הקבוצה ונבנה תהליך ניטור קבוצתי. חברות הבנות קובעות מדיניות לניהול סיכונים נזילות ומנהלות את הנזילות באופן עצמאי בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ובכפוף להוראות הרגולציה המקומית בכלל חברה. כמו כן, נקבעו קווי אשראי לחברות הבנות, אשר אושרו בדירקטוריון לאומי, במקרה של תרחיש קיצון בו ייוצר צורך בהזרמת כספים לחברות הבנות, בכפוף למגבלות רגולטוריות על העברת כספים.

התקשרות הבנק בהסכמי CSA (הסכמי התחשבות בנגזרים והעברת בטחונות) מול חלק מלקוחות מגזר שוק ההון, מאפשרת ניהול יעיל יותר של כרית הנזילות, בעיקר במט"ח.

מיום 1 באפריל 2015 הבנק מודד ומנהל את סיכון הנזילות הן באמצעות מודל פנימי והן באמצעות יחס כיסוי הנזילות (LCR).

- מודל פנימי לאמידת סיכון הנזילות תחת מגוון תרחישים המתייחסים למצבי שוק שונים הנוגעים לכלל המערכת הבנקאית וללאומי באופן ספציפי. התרחישים בוחנים כי האמצעים הנזילים העומדים לרשות הבנק בכלל המטבעות ובמט"ח בנפרד, מספקים בכדי לענות על כל צורכי הנזילות בתרחישי קיצון של נזילות הנמשכים עד חודש ימים. המודל מבוסס על הערכת איכות ופיזור תיק הנכסים ומשתמש במקדמי בטחון הולמים שנבחנו על בסיס היסטורי בהתאם לרמות הסיכון, לסיפור התרחיש ובהתבסס על חוות הדעת של הגורמים המקצועיים. בנוסף, המודל מעריך את היציבות של פיקדונות הציבור בהתאם למאפייני הלקוחות. המגבלות עבור המודל הפנימי נקבעו במספר רמות ניהול ובראשן הדירקטוריון. במהלך התקופה הנסקרת הבנק עמד ביחס נזילות גבוה מ-1.
- מדידת יחס כיסוי מזערי (LCR) מבוצעת בהתאם להוראה 221 בכלל המטבעות ובמט"ח בנפרד. ברביעי הרביעי של השנה עמד יחס כיסוי הנזילות המאוחד על 132% בממוצע, וזאת בהשוואה ליחס ממוצע של 130% ברביעי השלישי של השנה. יחס הכיסוי הגבוה נשען כאמור על אחזקת תיק נכסים ("כרית נזילות") מפוזר ואיכותי אשר מושקע במטבע ישראלי בעיקר בפיקדונות בבנק ישראל ובאגרות חוב של ממשלת ישראל, ובמט"ח בעיקר באגרות חוב של ממשלות או בערבות, ועל מגוון מקורות מימון יציבים, ולטווחי זמן שונים. סיווג הנכסים, הפיקדונות, המסגרות והביטחונות השונים וכן השימוש במקדמים, מבוצע כפי שנקבע בהוראה 221.

טבלה 39 - להלן הרכב הנכסים הנזילים באיכות גבוהה לפי יתרות ממוצעות ברבעון באלפי ש"ח

לשלושה חודשים שנסתיימו ביום 31 בדצמבר						
2015			2016			
מטבע ישראלי	מטבע ישראלי	מטבע ישראלי ובמט"ח	מטבע ישראלי ובמט"ח	מטבע ישראלי	מטבע ישראלי	
סך ערך משוקלל			סך ערך משוקלל			
80,625	15,842	64,783	106,975	25,330	81,645	סך הכל נכסי רמה 1
3,363	3,363	-	2,224	2,224	-	סך הכל נכסי רמה 2 א
291	162	129	233	140	93	סך הכל נכסי רמה 2 ב
84,279	19,367	64,912	109,432	27,694	81,738	סך הכל הנכסים הנזילים באיכות גבוהה

ניהול הנזילות במט"ח מושפע גם מהפעילות בנגזרי שקל-מט"ח, אשר עשויה ליצור תנודתיות בין מטבעית במדדי הנזילות, ולכן מנוטרת ומנוהלת באופן הדוק.

המודלים משמשים ככלי ניהול דינמי, מאפשרים שליטה פיקוח ובקרה ברמת יומית שוטפת על מצב הנזילות ותוצאותיהם מדווחות לכל גורמי הניהול והבקרה הרלבנטיים. כמו כן, דיווח על החשיפות מתבצע בדוח מנכ"ל ובמסמך הסיכונים הרבעוני הנדון בהנהלה, בוועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון ובמליאת הדירקטוריון.

הבנק הכין תוכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימן אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התוכנית בהתאם לרמת החומרה. התוכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

סיכון מימון

סיכון מימון הוא הסיכון לכניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד בשקלים ובמט"ח. כ-31.6% מהפיקדונות מגויסים במט"ח. המקורות מחו"ל מושקעים על ידי השלוחות באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים וכן פיקדונות פיזיים. בשנים האחרונות, למרות יציאה מוגברת של פיקדונות במט"ח, עקב יישום שינויים רגולטורים בארץ ובעולם ומדיניות של כסף מוצהר נשמרה יציבות בהיקף הפיקדונות במגזר זה בבנק. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים.

כאמור, בהיקף הפיקדונות השקליים חלה עליה, שנובעת, בין היתר, מגידול ביתרות העו"ש של הלקוחות בשל סביבת הריבית הנמוכה. על מנת לקיים תשתית מקורות מימון יציבה ומגוונת, הבנק שיווק במהלך השנה מגוון פיקדונות אטרקטיביים לטווח ארוך כולל פיקדונות עם נקודות יציאה.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה, התנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי, מעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

טבלה 40 - נכסים משועבדים לפי סעיפים מאזניים (EDTF)

31 בדצמבר 2016				
נכסים משועבדים בקשר עם				
פעילות במכשירים נגזרים	הסכמי CSA	פעילויות במסלקות וקרן הבטחת פיקדונות הסיכונים	במיליוני ש"ח	
346	484	-	-	מזומנים ופיקדונות בבנקים
2,514	-	911	2,698	ניירות ערך
-	1,190	69	-	אשראי לציבור
31 בדצמבר 2015				
נכסים משועבדים בקשר עם				
פעילות במכשירים נגזרים	הסכמי CSA	פעילויות במסלקות וקרן הבטחת פיקדונות הסיכונים	במיליוני ש"ח	
400	450	-	-	מזומנים ופיקדונות בבנקים
1,333	-	998	796	ניירות ערך
-	3	97	-	אשראי לציבור

סיכון תפעולי

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים. הגדרת סיכון זו אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים בין היתר סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים המידע, סיכונים מעילות והונאות וסיכונים המשכיות עסקית.

ניהול הסיכון התפעולי בקבוצת לאומי מתבצע בראייה מערכתית על ידי שלושה קווי ההגנה. ניהול הסיכונים התפעוליים מושתת על תהליך פרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח של הסיכונים המהותיים שמבוצע בכל החטיבות בבנק.

מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכונים תפעוליים

פונקציות ניהול הסיכון

ניהול הסיכון התפעולי בקבוצת לאומי מתבצע בראייה מערכתית על ידי שלושה קווי הגנה, בדומה לשאר הסיכונים.

קו ההגנה הראשון - קווי העסקים

הנהלות קווי העסקים, יחידות התמך ולאומי טכנולוגיות הנוטלות את הסיכון (RISK OWNERS), נושאות באחריות לניהול הסיכונים התפעוליים שבתחומי אחריותם בהתאם לעקרונות מדיניות ניהול הסיכון התפעולי ובאחריות ליישום סביבת בקרה נאותה ולקבלת החלטות באשר לקבלת הסיכון/ שינוי בקרות/ שינוי היקפי פעילות או העברת הסיכון. על מנת לסייע להנהלת היחידה בניהול אפקטיבי של הסיכון התפעולי, בכל אחת מהיחידות הוגדר והוטמע מבנה ארגוני תומך הכולל (בכפוף לגודל היחידה): "מנהל סיכונים חטיבתי", "ברק" ו"אחראי תהליך".

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול הסיכונים ויחידות משיקות

אגף סיכונים תפעוליים בחטיבה לניהול סיכונים אחראי ומוביל את תהליך ניהול הסיכונים התפעוליים. האגף מסייע להנהלה ולדירקטוריון בהבנת הסיכון התפעולי ובניהולו ואחראי על תכנון, פיתוח ותחזוקה של המסגרת לניהול הסיכון התפעולי.

עיקרי תחומי האחריות של האגף: גיבוש מדיניות לרבות המלצה על סובלנות סיכון, פיתוח ויישום כלים, פיתוח מתודולוגיות ונהלי עבודה, הטמעת תרבות ניהול הסיכון התפעולי והנגשת מידע ניהולי תומך החלטה.

כמו כן, לאגף אחריות מקצועית, להנחיה ואיתגור (בכפוף למהותיות) של קו ההגנה הראשון בתהליך ניהול הסיכונים בפעילות השוטפת וכן בפרויקטים ובמוצרים חדשים מהותיים.

במהלך 2016 שונה מבנה אגף סיכונים תפעוליים, IT וסייבר בחטיבה לניהול סיכונים במטרה להתאימו לשינויים המואצים בסביבה הבנקאית עסקית ובסביבה התפעולית טכנולוגית לרבות ניהול סיכונים סייבר וטכנולוגיה.

בנוסף, נכללים במסגרת הקו השני של הסיכונים התפעוליים חטיבת הייעוץ משפטי לרבות מערך הציות והאכיפה בהתייחס לסיכונים משפטיים, ציות וסיכונים רגולציה וחטיבת החשבונאות הכוללת את הבקרה על דיווח (SOX) בכל הקשור לדיווח דוחות כספיים.

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית

הביקורת הפנימית מבצעת בדיעבד סקירה בלתי תלויה ואתגור של הבקרות, התהליכים והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי.

ניהול סיכונים תפעוליים נדון בוועדות למיניהן:

- ועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים דיון על החשיפות המהותיות לסיכונים תפעוליים. כמו כן, מדיניות ניהול סיכונים תפעוליים מובאת לדיון ואישור הועדה אחת לשנה. בנוסף, כל מוצר חדש מהותי, מובא לדיון ואישור הוועדה. המלצות וועדת הדירקטוריון לניהול סיכונים עולות לאישור מליאת הדירקטוריון.
- ועדת סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל - דנה בנושאים מהותיים הקשורים לסיכונים תפעוליים לאחר שנידונו בוועדה עליונה לניהול סיכונים תפעוליים.
- וועדה עליונה לניהול סיכונים תפעוליים - בראשות מנהלת הסיכונים הראשית. אחראית על גיבוש המסגרת לניהול הסיכון התפעולי, ובכלל זה, מדיניות ומגבלות הסיכון טרום הבאתם לאישור ההנהלה והדירקטוריון, דיון על החשיפות המהותיות וההיערכות הנדרשת להפחתתן.
- הועדה מייחדת, לכל הפחות, דיון שנתי לנושא סיכונים מעילות והונאות, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים אבטחת מידע וסייבר.

מדיניות הבנק בתחום הסיכון התפעולי:

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מאושרת מידי שנה בדירקטוריון. המדיניות מעגנת עקרונות, קווים מנחים ואת תפיסת ניהול הסיכון התפעולי בלאומי ובכלל זה: ניהול סיכון מותאם לפעילות בקווי העסקים השונים, חידוד אחריות נוטלי הסיכון בקו הראשון, ראייה אינטגרטיבית והנגשת המידע הניהולי, מיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית ומעורבות בזמן אמת בניהול סיכונים במוצרים ובפרויקטים מהותיים.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם - נקבעה סובלנות לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי בצורת מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות. מגבלות אלו מגדירות גבולות לפעילויות והתנהגויות עסקיות, ומהוות כלי תומך להנהלת היחידות בעת קבלת החלטות תעדוף בהקצאת משאבים.

מסגרת ניהול הסיכון התפעולי

השיטות והכלים לניהול סיכון תפעולי בלאומי נבחנו ומתעדכנים מעת לעת תוך מינוף ידע מקצועי מהארץ והעולם ובהתאם להנחיות הרגולטוריות של בנק ישראל.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון, במסגרת דוח סיכונים להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות. בנוסף, קיימת מערכת מיכונית התומכת בתיעוד הסיכונים, הבקורות ותכניות הפחתה, ואירועי הפסד וכמעט הפסד.

הבנק מעדכן את הערכת הסיכונים התפעוליים במסגרת סקר סיכונים הנמשך לאורך תקופה של שלוש שנים. העדכון מתבצע על ידי יחידות הקו הראשון תוך מתן הכוונה, אתגור וסיוע של החטיבה לניהול סיכונים. התהליך כולל זיהוי הסיכונים, הערכת הסיכונים והבקורות הקיימות והמלצות למזעור הסיכונים (תכניות הפחתה). הסיכונים מוערכים הן איכותית והן כמותית. נושאים בנקאיים שהוערכו ברמת סיכון גבוהה מאתגרים במסגרת תכנית העבודה של החטיבה לניהול סיכונים.

הבנק מנהל סיכונים בפרויקטים ומוצרים חדשים מהותיים על בסיס מתודולוגיה הכוללת זיהוי סיכונים והיערכות למזעורם וזאת במטרה לעמוד ביעדים העסקיים והתפעוליים של לאומי.

הבנק מיישם תכנית לשינוי מבנים ארגוניים, מיזוג וריכוז פעילויות וייעול תהליכי עבודה ובקרה. זאת, במקביל לפרישה מואצת של עובדים בעלי ידע, מקצועיות וניסיון. הבנק משקיע תשומת לב ניהולית גבוהה ונערך להתמודד עם השינויים, בין השאר, ע"י השקעת מאמצים בהתאמת המבניים הארגוניים, השלמת פערים במקצועות קריטיים, ביצוע הדרכות ושימור הידע באמצעות מתודולוגיה ותוכנית שגובה בנושא.

בתקופת המעבר עד להתייצבות, עולה הסיכון לתקלות וטעויות.

מאחר והסיכונים התפעוליים הינם חוצי ארגון ופעילויות, הבנק פועל להטמעת תרבות ניהול סיכונים מתקדמת ובכלל זה דיווח אירועים וביצוע הפקות לקחים.

ביטוחים

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רכשה מערך ביטוחים המכסה מגוון סיכונים תפעוליים. מערך הביטוחים כולל:

1. ביטוח בנקאי, הכולל כיסוי מפני נזקים הנובעים ממעילות של עובדים, התרשלות שגרמה לנזק מהותי, הסתמכות על מסמכים מזויפים, הונאות, ועוד.
2. ביטוח פשעי מחשב עקב חדירה ו/או פריצה למערכות המידע של הבנק.
3. ביטוח אחריות מקצועית, המבטח את חבות הבנק במסגרת השירותים הפיננסיים המסופקים על ידו ועל ידי מי מחברות הבנות בקבוצה עקב מעשים או מחדלים של מי מעובדי הקבוצה.
4. ביטוח דירקטורים ונושאי משרה.
5. ביטוח סייבר.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים

סיכונים אבטחת מידע וסייבר

ההתפתחויות במרחב הסייבר, הביאו לעלייה בהיקף ובעוצמת האיומים, יכולות התוקפים ורמת מורכבות המתקפות, ובהתאם לעלייה משמעותית בחשיפה לסיכון הסייבר.

סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

העלייה בחשיפה לסיכון נובעת בין השאר מתוקף:

- הרחבת השירותים העסקיים המקוונים ללקוחות (מחשבים ביתיים, מכשירים חכמים)
- שימוש גובר בספקים ובספקי משנה המקושרים לרשת לאומי

לאור השינויים המתמידים בסביבה העסקית הפיננסית ובמתאר האיזונים במרחב הסייבר עודכנה אסטרטגיית ומדיניות הגנת הסייבר והביטחון. תפיסת הגנת הסייבר מצביעה על מיקוד משאבי ההגנה באופן דיפרנציאלי בהתאם לרמת הסיכון הגלום, ובהתייחס לפן הטכנולוגי, העסקי, האנושי והפיזי.

בהקשר זה, בהתאם לעיקרון המהותיות, בוצע מהלך להגדרת המידע הרגיש ביותר ונקבעו תפיסות בהקשר של הגורם האנושי (הרשאות, תפקידים ועובדים).

ההגנה על המידע הרגיש מתבצעת במספר מישורים: במאגרי המידע, מערכות המידע, במתן הרשאות גישה למערכות וניהולן השוטף, באמצעי אבטחה פיזיים והעלאת המודעות בקרב כלל העובדים.

בשנת 2016 לא נתגלו אירועים או מעילות בתחום הסייבר אשר השפיעו על ספרי הבנק.

הסיכון הטכנולוגי

בנק לאומי הינו בנק מתקדם ומוביל בחדשנות טכנולוגית וזאת במטרה ליצור שירותים מתקדמים ללקוחותיו. בכדי לאפשר את שירותים אלו נדרש הבנק לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, עולה רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בתהליכים העסקיים והתפעוליים.

לסיכון הטכנולוגי מימדים רבים: סיכונים אשר קשורים בניהול פרויקטים ובניהול המעבר לסיביבת IT מורכבת, סיכונים הקשורים ביכולת לנהל את המידע הרב באופן איכותי ויעיל, סיכונים אשר קשורים לחשיפה הגדלה לפשיעת סייבר וסיכונים הקשורים ליכולת לשמור על עמידות והמשכיות עסקית רציפה.

סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה. לפיכך יש חשיבות גבוהה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה.

לאומי מקפיד על שמירת איכותן ותפקודן התקין של מערכות המידע לרבות תהליכי העבודה הנדרשים ומשקיע משאבים רבים בתשתיות הטכנולוגיות.

במהלך 2016 יושמו הנחיות בנק ישראל בנושא בנקאות בתקשורת שכוללות תהליכי אימות וזיהוי לקוחות, אפשרויות ביצוע מגוון פעולות בערוצים שונים וחיזוק בקרות על פעולות שהוגדרו בסיכון גבוה.

בנוסף, בשנים האחרונות גובר השימוש בשירותי ענן בתחום המחשוב, תשתיות תקשורת ומערכות.

טכנולוגיות אלו מאפשרות ניצול יעיל ונוח של משאבי מחשוב, שטחים, ציוד ועוד.

לצד היתרונות, מימוש תפישת הענן טומן בחובו סיכונים שונים ובכלל זה סיכונים תפעוליים ורגולטורים הנובעים מהעברת המידע והאפליקציות למרכזים הנמצאים מחוץ לארגון, סיכון מוניטין עקב כשל תפעולי/עסקי או חדלות פירעון של הספק, פתח להונאות, לזליגת מידע ועוד.

לנושא זה נקבעו מדיניות ייעודית ונקבעו תהליכים ובקורות לניהול ומזעור הסיכונים הגלומים בפעילות זו.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע.

כתאגיד פיננסי, המחזיק את כספם ונכסיהם הפיננסיים של לקוחות, אמון הלקוחות הוא התנאי הבסיסי לניהול העסקים. אי לכך סיכוני מעילות והונאות בלאומי מנוהלים תוך השקעת משאבים הולמים לזיהויים ולהפחתתם ובכלל זה פיתוח כלים לניטור ומניעה הן בפעילותן השוטפת והן בפעילויות ניטור ממוקדות.

בבנק פועלים מוקדי ניטור ייעודיים למניעת וגילוי מעילות והונאות, המנטרים ובודקים פעילויות חריגות של עובדי הבנק וגורמים חיצוניים. כחלק מהתמודדות עם הנושא, מתוכנן בנוסף מרכז הגנה אחוד אשר יאגד את גורמי הניטור השונים בבנק בנושא מעילות והונאות.

סיכון ה-Conduct - התנהלות הוגנת מול לקוחות

סיכון ה-Conduct הינו הסיכון שהתנהלות מול הלקוחות אשר אינה הוגנת, שקופה ומתאמת לצרכיו תוביל להפסדים כתוצאה מנזקים משפטיים, קנסות או נזקי מוניטין.

בנק לאומי מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם. תוכנית העבודה לניהול סיכון זה מתייחסת להיבטי ייזום עסקי, תהליכים בממשק השוטף מול הלקוח, תוכניות תגמול ועוד.

סיכוני המשכיות עסקית

הבנק מנהל ומיישם תהליכים להמשכיות עסקית במסגרתם מכין עצמו להתאוששות ממקרה אסון ולהמשכיות לפעילותו העסקית, התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות, התהליכים העיקריים בחירום.
- מסגרת העבודה אשר כוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- תשתיות טכנולוגיות - מערך המחשוב של הבנק מושתת על שני מרכזי מחשוב ואתר גיבוי נוסף.
- מערכת לניהול משברים.
- ביצוע תרגולים על פי תוכנית תלת שנתית תוך הרחבת תחולת ואופי התרגולים המתבצעים בבנק, במטרה לשפר את רמת המוכנות של הבנק ולאפשר תהליך של הפקת לקחים לזיהוי פערים וצמצומם.

סיכוני רגולציה וציות

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של הנושא, הוקם בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומד קצין הציות הראשי.

קצין ציות ראשי (Chief Compliance Officer) אחראי למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור.

קצין הציות הראשי משמש גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA, כפי שיפורט להלן.

פעילות מערך הציות מבוצעות באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות, ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועץ המשפטי הראשי.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל.

הוראת ניהול בנקאי תקין 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" נכנסה לתוקף ביום 1 בינואר 2016 והוראה מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות, ולמצוא אמצעים למדידתו. כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

בהוראה נקבע כי פונקציית הציות תהיה אחראית לפחות על ניהול סיכון הציות הנגזר מהוראות הליבה (כגון: הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, הלבנת הון ומימון טרור, ייעוץ ללקוח, ניגוד עניינים, הגנה על הפרטיות, היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות ועוד). כאשר הסיכון הנגזר מיתר הוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל להיות מנוהל על ידי פונקציות אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאושר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, ההנהלה וקצין הציות הראשי וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות. נקבעה מתודולוגיה חדשה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה).

בהתאם להוראה עורך מערך הציות תוכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוני הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים בין השאר על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת פנימית וחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלבנטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובח"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום הציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור ובהיבטי מיסוי ודיווח לרשויות המס הרלבנטיות ללקוח.

ב. אכיפה

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, אשר פורטה בדפי ההסבר, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה. בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה. קצין הציות הראשי של הקבוצה משמש גם כממונה על האכיפה ומרכז בידי סמכויות ואמצעים ליישום הוראות החקיקה הרלוונטיות לתחומים אלו. הדירקטוריון אישר את תכנית האכיפה הפנימית, לאחר שהתכנית תוקפה על ידי מומחה חיצוני ולאחר שנהלי האכיפה המרכזיים נסקרו על ידו.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act

במרס 2010 תוקן בארה"ב ה-Internal Revenue Code באופן שמחיל משטר דיווח שמטרתו לחייב מוסדות פיננסיים זרים (FFI) להעביר מידע אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאיים.

הבנק מיישם נוהל FATCA המשקף יישום הנחיות - FATCA כפי שמשמע מהסכם ה-IGA והתקנות המקומיות שנקבעו בהתאם (תיקון פקודת מס הכנסה 227).

על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי יחידים בה, להוראות החקיקה פועל הבנק במספר נדבכים שעיקרם: מינוי קצין הציות כממונה לנושא (Responsible Officer), אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

ד. OECD – Standards for Automatic Exchange of Financial Account Information

בשנת 2013 ארגון ה-OECD פרסם תקן אחיד ליישום חילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים בין מדינות (להלן: "התקן"). התקן נבנה ברוח ה-FATCA האמריקאי ונועד להגביר את השקיפות והפיקוח על דיווחי המס של תושבי המדינות המחזיקים חשבונות פיננסיים מחוץ למדינת התושבות שלהם. ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 227) בנושא יישום ה-FATCA ויישם התקן. תקנות ליישום התקן טרם פורסמו.

לאומי נערך לעמידה בדרישות התקן ובכלל זה אימוץ מדיניות, גיבוש נהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים לתמיכה בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, תפעול ובקרה. שלוחות בנק לאומי באנגליה וברומניה החלו ביישום התקן ביום 1 בינואר 2016 בהתאם להוראות הרגולציה המקומית החלות עליהן.

סיכונים משפטיים

היועץ המשפטי אשר הינו חבר הנהלה בבנק, וראש החטיבה לייעוץ משפטי, אחראי להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים.

תחומי הסיכונים המשפטיים והטיפול בהם

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלוא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה.
- סיכוני פסיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה

הטיפול בסיכונים המשפטיים:

בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות עודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2016.

לגבי חברות הבנות של הבנק ושלוחות בחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הכינו החברות והשלוחות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות והשלוחות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות והשלוחות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות והשלוחות למנהל הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים חצי שנתיים בסוף הרביעי השני והרביעי בכל שנה, וכן דוחות מידיים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי.

בשנת 2016 עודכנו מסמכי המדיניות לניהול סיכונים משפטיים בשלוחות חו"ל ומסמך המדיניות לניהול הסיכונים המשפטיים בחברות הבנות בארץ. כמו כן, גובש ונערך תרחיש קיצון משפטי.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- מניעת ומזעור סיכונים משפטיים.
- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
- הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
- בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
- הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלבנטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי בראשות היועץ המשפטי הראשי, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם. אגף רגולציה שהוקם בתקופת הדוח, עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשויות) כבר בשלב הצעת החוק או הרגולציה הרלבנטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מן הגורמים הנ"ל לבין הנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

כללי

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאוחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאוחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאוחדות פועלים באמצעות מערכות מיכניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאוחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

הסיכונים העיקריים והמתפתחים הגלומים בפעילות הבנק (EDTF)

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייביותו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה תואם את עסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטרן. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי.

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדירקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי הכלכלי, הרווח החשבונאי, קרן ההון ומצב הנזילות.

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים, הכוללים בין היתר אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים מידע, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים משפטיים, סיכונים ציות והמשכיות עסקית. סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים. ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים (Best Practice) בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה.

הסיכונים המתפתחים

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו במהלך השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיומים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים. המערכת הבנקאית בעולם ובארץ, ובכלל זה לאומי, מושפעת עמוקות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים על המודל העסקי ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות. מתוך מכלול הסיכונים על המערכת הבנקאית, נציין את הסיכון המקרו כלכלי ואת הסיכון התפעולי ובכלל זה סיכון הסייבר והטכנולוגיה כאיומים משמעותיים:

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי - גם לאור תוצאות הבחירות בארה"ב, ההתפתחויות בסין ובשווקים המתעוררים, חשש ליציבות גוש האירו ואי היציבות הגיאופוליטית במוקדי סכסוך בעולם בין השאר לאור התגברות איומי הטרור. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, כאשר נדרש.

התגברות דרישות הרגולציה

להתגברות דרישות הרגולציה בארץ ובעולם השפעה על המודל העסקי, על הרווחיות ועל דרישות הלימות ההון של הקבוצה. בשנים האחרונות הורחבו מאוד הדרישות מבנקים בעולם ובישראל בנוגע להון ונזילות, זאת על רקע הפקת הלקחים מהמשבר הפיננסי (הוראות באזל 3). בנוסף, התפרסמו לאחרונה טיוטות בינלאומיות בנוגע לסטנדרטים חדשים העלולים להשפיע על הון הבנק. מגמות אלו משפיעות על אופן הקצאת ההון לפעילויות העסקיות השונות בקבוצה.

בנוסף, פורסמו לאחרונה חוקים ורגולציות בדגש על סביבת הצרכן אשר מטרתם בין השאר הגברת התחרותיות כדוגמת חוק נתוני אשראי וחוק להגברת התחרות במערכת הבנקאית (ועדת שטרם).

הבנק עוקב אחר התפתחויות אלו, לומד אותן ונערך בהתאם.

סיכונים אבטחת מידע וסייבר - ראו פירוט בפרק הסיכונים התפעוליים

סיכונים טכנולוגיים - ראו פירוט בפרק הסיכונים התפעוליים

סיכון ה-Conduct - ראו פירוט בפרק הסיכונים התפעוליים

סיכונים אחרים

סיכון מוניטין

הסיכון שפרסום או גילוי ציבורי של עסקה או נוהג הקשור ללקוחות, כמו גם תוצאות עסקיות ואירועים הקשורים לקבוצה, ישפיע באופן שלילי על אמון הציבור בקבוצה או יגרמו לירידה בבסיס הלקוחות או יגררו עלויות משפטיות גבוהות או ירידה בהכנסות. ה-**tone from the top** מדירקטוריון והנהלת בנק לאומי מתווה עקרונות אתיים במטרה למזער את סיכון המוניטין של הקבוצה. עקרונות אלו כוללים בין השאר הקפדה על עמידה בהוראות הרגולטורים השונים, שמירה על רמות בקרה גבוהות, ממשל תאגידי המבוסס על שקיפות ותומך ביכולת לעקוב אחר הפעילות השוטפת ולהציף אירועים של התנהלות חריגה. ללאומי קוד אתי להתנהגות מול עובדים, ספקים וסביבה. קבוצת לאומי מקפידה על כך שהמוצרים והשירותים הניתנים על ידה יהיו בעלי איכות גבוהה ושואפת למזער את היקף התלונות. בנוסף, קיימות תוכניות מגירה להתמודדות עם אירועי מוניטין. סיכון המוניטין עשוי להשפיע על החלטת הבנק אם להתקשר בעסקאות מסוימות תוך העדפת השמירה על מוניטין הבנק על פני הכנסות בטווח הקצר. לבנק קיימות פונקציות העוסקות בניהול סיכון המוניטין ואשר תפקידם לזהות לנהל ולצמצם את הסיכונים התדמיתיים.

סיכון מודלים

הפסד אשר נגרם במידה ונפגמת יכולת הניבוי של מודלים עליהם מסתמך הבנק לפעילותו העסקית ובמידה והם אינם מלאים ואינם שומרים על עדכניות וגמישות לאירועים חיצוניים (כגון שינוי בתנאי השוק או הוראות רגולציה חדשות). לבנק מדיניות תיקוף מודלים ופונקציות אשר בודקות תקופתית את כושר הניבוי של המודלים אשר תומכים בפעילות העסקית. המודלים העיקריים נסקרים בוועדות הרלבנטיות.

סיכון תחרות

הקבוצה פועלת בסביבה תחרותית מאוד הן מצד המערכת הבנקאית בארץ והן מגופים פיננסיים שונים כגון חברות ביטוח, בנקים מחו"ל ועוד. תחרות זו עלולה לפגוע בנתח השוק ובהכנסות של הקבוצה בקווי העסקים השונים. הקבוצה מגדירה דרכי פעולה להתמודדות עם תחרות זו.

למידע נוסף בנוגע לחומרת גורמי הסיכון ראה פרק החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם בדוח הדירקטוריון והנהלה.

תגמול

להלן יובא גילוי הבנק בהתאם לדרישות הגילוי לפי נדבך 3 של באזל בגין תגמול, כאמור בהוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים.

לפרטים נוספים, ראו גם תאור מדיניות התגמול ותכנית המענקים בביאור 23, לדוחות הכספיים של הבנק לשנת 2016. לפירוט בעניין התגמולים שניתנו לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה בקבוצה, ראו פרק שכר נושאי משרה בכירה בדוח ממשל תאגידי של הבנק לשנת 2016.

גילוי איכותי

א. מידע המתייחס לגופים המפקחים על התגמול

שם, ההרכב והסמכות של הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול.	ועדת התגמול של הדירקטוריון היא הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול בבנק. הועדה דנה, מאשרת וממליצה לדירקטוריון על מדיניות תגמול בבנק ועל תנאי העסקה של נושאי משרה.
פרטי היועצים החיצוניים שהופנתה אליהם בקשה לקבלת ייעוץ, הגוף ממנו קיבלו את הבקשה לייעוץ, ובאילו תחומים של תהליכי התגמול.	קוגנום ייעוץ כלכלי בתחום הכלכלי ועו"ד אייל דותן ממשרד מיתר מסייע בנושאים משפטיים.
תיאור התחולה של מדיניות התגמול של הבנק.	מדיניות התגמול לנושאי משרה והמדיניות לבעלי תפקיד מרכזי חלה על כלל נושאי המשרה ובעלי התפקיד המרכזי. המדיניות לכלל העובדים יוצרת מסגרת של מדיניות. המדיניות מהווה עקרונות על מומלצים לחברות הבנות. בשלהי 2016 אושרה מדיניות תגמול חדשה, שתהיה בתוקף עד לסוף שנת 2019.
תיאור של סוגי העובדים שנחשבים כנושאי משרה בכירה ועובדים מרכזיים אחרים, לרבות מספר העובדים בכל קבוצה.	נושאי המשרה הבכירה בבנק; חמישה עשר הדירקטורים, המנכ"ל הראשי ועוד אחד עשר חברי הנהלה (ובכלל זה המבקר הפנימי הראשי) וכן ארבעה נושאי משרה שאינם חברי הנהלה. העובדים המרכזיים: בעלי חוזה אישי ניהולי בבנק, כ-100 עובדים.

ב. מידע המתייחס לתכנון ולמבנה של תהליכי התגמול

סקירה של המאפיינים העיקריים והיעדים של מדיניות התגמול.	מדיניות התגמול מושתתת על הוראות תיקון 20 לחוק החברות, על הקבוע בהוראה 301A להוראות ניהול בנקאי תקין בדבר מדיניות תגמול בתאגיד בנקאי ועל חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי - התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 (להלן: "חוק מגבלת התגמול").
סקירה של שינויים שנעשו בשנת הדיווח במדיניות התגמול של הבנק.	המדיניות כוללת הוראות לעניין תגמול קבוע, תגמול משתנה והתנאים לקבלתו, תנאי סיום כהונה, תנאים בהתקיימם רשאי הבנק לדרוש השבה חלקית של מענקים שניתנו והוראות שונות, דוגמת דחייה של חלק מהמענק המשתנה, לשם מניעת נטילת סיכונים שחורגים מתיאבון הסיכון של הבנק.
דיון בדרך שבה הבנק מבטיח כי עובדים העוסקים בסיכונים ובציות מתוגמלים ללא תלות בעסקים עליהם הם	בנובמבר ודצמבר 2016 אושרה מדיניות תגמול חדשה שתהיה בתוקף עד סוף 2019.
מדיניות התגמול הקודמת, היחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע עבור העובדים הנמנים על גורמים אלה נוטה יותר לטובת התגמול הקבוע,	במדיניות התגמול הקודמת, היחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע עבור העובדים הנמנים על גורמים אלה נוטה יותר לטובת התגמול הקבוע,

<p>בהשוואה ליחס זה אצל העובדים המרכזיים האחרים. במדיניות התגמול החדשה, לאור הקיטון המהותי בהיקף התגמול המשתנה בוטל הפער וההיקף המקסימאלי של התגמול המשתנה הינו עד 7 משכורות חודשיות בשנה.</p>	<p>מפקחים.</p>
<p>ג. תיאור הדרכים שבהן סיכונים קיימים ועתידיים מובאים בחשבון בתהליך התגמול</p>	
<p>אופן חישוב המענק המשתנה נועד למנוע נטילת סיכונים קצרי טווח ולכן נקבעו הוראות לעניין מדידת התוצאות על פני שלוש שנים, דחייה של חלק מהמענק המשתנה והוראות לעניין אפשרות להשבה של חלק מהמענקים ועוד. היקף המענק המשתנה הינו נמוך מבעבר באופן שמפחית את המוטיבציה לנטילת סיכונים שחורגים מתיאבון הסיכון של הבנק.</p>	<p>סקירה של הסיכונים העיקריים אותם הבנק מביא בחשבון בעת יישום מדדי תגמול.</p>
<p>נקבעה מגבלה על גובה התגמול המשתנה ביחס לתגמול הקבוע. במדיניות החדשה מדידת הביצועים הינה על פי תוצאות שלוש שנים. נקבע מנגנון דחייה של חלק מהמענק המשתנה. נקבע תנאי סף של שיעור תשואה על ההון לקבל מענק משתה, ונקבע גם רף עליון של תשואה על ההון שהתקיימו מקבלים תגמול מקסימאלי, וזאת בהתאם לתיאבון הסיכון של הבנק. נקבע רכיב של המענק המשתנה שהינו בשיקול דעת, שכולל פרמטרים של ציות. נקבעה סמכות של הדירקטוריון להפחית את המענק המשתנה.</p>	<p>סקירת המהות והסוג של מדדים עיקריים, ששימשו כדי להביא בחשבון סיכונים אלו, לרבות סיכונים שקשים למדידה ודיון בדרכים בהן מדדים אלו משפיעים על התגמול.</p>
<p>המענק המשתנה הוגבל ל-7 משכורות באופן שמפחית את הסיכון. חצי מהמענק המשתנה הינו תלוי שיקול דעת, באופן שמגדיל את האפשרות להתחשב בפרמטרים של ציות, ניהול סיכונים וכיוצ"ב. דחיית מענק משתנה הינה רק במקרה של מענק שעולה על 40% מהתגמול הקבוע, וזאת לאור הירידה המהותית בהיקף המענק המשתנה. נקבעו הוראות מפורטות לעניין אפשרות דרישת השבה של חלק מהמענק המשתנה.</p>	<p>דיון באופן שבו השתנו המהות והסוג של מדדים אלו במהלך השנה האחרונה והסיבות לשינוי, וכן השפעת השינויים על התגמול.</p>

ד. תאור הדרכים שבהן הבנק יוצר קשר בין ביצועים במהלך תקופת מדידת הביצועים לבין רמות התגמול

- סקירה של מדדי ביצוע עיקריים עבור הבנק, עבור הרמה העליונה של קווי עסקים ומדדי ביצוע אישיים.
- המדדים העיקריים הינם תשואה על ההון, תשואת מניית הבנק ביחס לבנקים האחרים ומדדים עסקיים שנקבעים מדי שנה לגבי כל נושא משרה. בכך מובטח קשר הדוק בין היעדים העסקיים לבין התגמול.
- בנוסף, במקרה של מדיניות התגמול הקודמת, מדד ביצוע נוסף הינו גיליון מדידת הביצועים הרלבנטי לכל אחד מהעובדים המרכזיים בבנק המשלב, כאמור, מדידה כמותית של נושאים שונים ובכלל זה מדדים פיננסיים וכן מדדים לא כמותיים (כגון תשואה להון, הלימות ההון, יחס יעילות, איכות תיק האשראי, ריכוזיות אשראי, עמידה בתיאבון הסיכון של הבנק, שיפור ניהול הסיכונים של הבנק, וציות לחוקים, הוראות רגולטוריות ונהלי הבנק).
- במדיניות התגמול החדשה, מדדי הביצוע נוספים הם הפער שבין התשואה השנתית של מניית הבנק הנסחרת בבורסה לניירות ערך בתל אביב בשנת המענק (כולל דיבידנד), לבין התשואה השנתית של מדד ת"א-בנקים בנטרול מניית הבנק (כולל דיבידנד), בשנת המענק, וכן מדידה אישית וקריטריונים איכותיים לרבות כאלו שאינם ניתנים למדידה כמותית, בהתאם לתחומי אחריותו של העובד המרכזי הרלבנטי.

דיון בדרך שבה סכומים בגין תגמול אישי קשורים לביצועים של הבנק בכללותו ולביצועים אישיים.

חלק מהותי מהתגמול המשתנה תלוי בתשואה על ההון שהשיג הבנק ובתשואת מניית הבנק. במדיניות הקודמת תשואה בשיעור מינימאלי שנקבע היוותה תנאי סף למענק. במדיניות החדשה התשואה המינימאלית מהווה תנאי סף למחצית מהמענק.

חלק אחר של המענק תלוי ביעדים עסקיים אישיים של כל נושא משרה.

דיון באמצעים בהם הבנק ישתמש בדרך כלל כדי להתאים את התגמול במקרה שבו מדדי הביצוע יהיו חלשים (כולל הקריטריונים לקביעת מדדי ביצוע חלשים).

מדיניות התגמול הקודמת

זכאות העובדים המרכזיים בבנק למענק שנתי מותנית בעמידה בשלושת תנאי הסף המצטברים: (א) זכאות של כלל עובדי הבנק למענק שנתי בגין שנת המענק; (ב) השגת מינימום של 7.5% תשואה להון בשנת המענק; ו-(ג) עמידת הבנק ביחסי הלימות ההון הנדרשים על פי הוראות הפיקוח על הבנקים בשנת המענק.

חלק מהמענק נדחה ומשולם על פני שלוש שנים באמצעות יחידות PSU, דבר שקושר את התגמול להשגת תוצאות נאותות גם בשנים הבאות.

מדיניות התגמול החדשה

זכאות העובדים המרכזיים בבנק למחצית מהמענק המשתנה מותנית בעמידה בשלושת תנאי הסף המצטברים: (א) עמידת הבנק ביחסי הלימות ההון הנדרשים על פי הוראות הפיקוח על הבנקים בשנת המענק; (ב) השגת מינימום של 6% תשואה להון משוקללת בשנת המענק; ו.

במקרה שהמענק גבוה מ-40% מהתגמול הקבוע מופעל מנגנון הדחייה באמצעות הנפקת יחידות PSU שקושרות את גובה המענק לתוצאות העסקיות גם בשנים הבאות. מענק שנדחה ישתחרר רק אם במועד השחרור הבנק עומד ביעדי הלימות ההון. במקרה שלא, השחרור יידחה עד לעמידה ביעד.

ה. תאור הדרכים שבהן הבנק מתאים את התגמול כדי להתחשב בביצועים לטווח ארוך יותר

<p>תשלום המענק השנתי בגין שנה מסוימת נדחה ונפרס על פני שלוש שנים, והוא ישולם באמצעות יחידות PSU, וזאת כאשר המענק השנתי בגין השנה הנמדדת עלה על 40% מהתגמול הקבוע של העובד המרכזי באותה שנה. שחרור רכיב משתנה שנדחה הותנה בעמידה ביעדים שונים במועד השחרור. במדיניות החדשה נקבע שאם במועד השחרור אין עמידה באותם עדין יידחה השחרור עד לעמידה באותם יעדים.</p>	<p>דיון במדיניות הבנק בהתייחס לדחייה והבשלה של תגמול משתנה, ואם החלק מהתגמול המשתנה שנדחה שונה בין עובדים שונים או בין קבוצות שונות של עובדים, תיאור הגורמים שקובעים את החלק האמור והחשיבות היחסית שלהם.</p>
<p>במדיניות נקבעו פרמטרים שבהתקייםם רשאי הדירקטוריון לדרוש השבה של חלק ממענק משתנה.</p>	<p>דיון במדיניות ובקריטריונים של הבנק להתאמת תגמול נדחה לפני ההבשלה וכן לאחר ההבשלה באמצעות הסדר החזר תגמול (clawback)</p>
<p>ו. תאור צורות שונות של תגמול משתנה בהן משתמש הבנק והשיקולים לשימוש בצורות שונות כאמור</p>	
<p>מדיניות התגמול הקודמת קבעה שהתגמול המשתנה לא יעלה על התגמול הקבוע, למעט מקרים חריגים. במדיניות החדשה הוגבל המענק המשתנה ל-7 משכורות חודשיות בלבד.</p>	<p>דיון ביחסים הנחשבים להולמים בין התגמול המשתנה המירבי לבין התגמול הקבוע, שנקבעו על ידי הבנק בהתאם לסעיף 13 להוראה 301A.</p>
<p>במדיניות הקודמת נקבע שהדירקטוריון רשאי במקרים חריגים, על פי פרמטרים שנקבעו מראש לאשר תגמול משתנה שהינו עד פעמיים התגמול הקבוע. בפועל, הבנק לא העניק מענקים משתנים שעולם על התגמול הקבוע. כאמור לעיל, במדיניות החדשה קיימת תקרה של 7 משכורות חודשיות.</p>	<p>במצבים חריגים בהם הבנק קבע שהתגמול המשתנה המירבי יכול להגיע עד ליותר מ-100% מהתגמול הקבוע - פירוט היחסים שנקבעו, הסיבות לקביעת יחסים כאמור, העובדים המושפעים, תפקידם וההשפעה על הבנק.</p>
<p>ראו לעיל פירוט לגבי אופן תשלום מענק משתנה שנדחה.</p>	<p>סקירת הצורות השונות של התגמול המשתנה (לדוגמא מזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורות אחרות).</p>
<p>תגמול משתנה שנדחה ומשולם באמצעות יחידות PSU רלבנטי לגבי נושאי משרה ובעלי תפקידים מרכזיים בלבד. לפירוט - ראו לעיל.</p>	<p>דיון על השימוש בצורות שונות של תגמול משתנה, וכן, אם התמהיל של הצורות השונות של תגמול משתנה שונה בין עובדים שונים או בין קבוצות שונות של עובדים, תיאור הגורמים שקובעים את התמהיל והחשיבות היחסית שלהם.</p>

גילוי כמותי

מספר הפגישות שנערכו על ידי הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול במהלך שנת הדיווח והתגמול ששולם לחבריו בגין שנת הדיווח.	ועדת התגמול של הדירקטוריון קיימה 14 ישיבות במהלך שנת 2016. סך התגמול ששולם לחברי ועדת התגמול בגין ישיבות ועדת התגמול בשנת 2016 הינו 444,320 ש"ח.
מספר העובדים שקיבלו תגמול משתנה במהלך שנת הדיווח.	נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח שולם מענק שנתי משתנה ל-17 נושאי משרה בבנק (בגין שנת 2015). עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח שולם מענק שנתי משתנה ל-104 עובדים המרכזיים בבנק (בגין שנת 2015).
מספר וסך הכל הבונוסים המובטחים שהוענקו במהלך שנת הדיווח.	נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח הוענק תגמול משתנה בצורה של בונוס מובטח במניות חסומות לנושאי המשרה בבנק בסך 25.7 מיליון ש"ח, מתוכם לחמישה נושאי משרה הוענק מענק שנתי קבוע בסך כולל של כ-0.71 מיליון ש"ח, המהווה חלק מהתגמול הקבוע של נושאי המשרה הנ"ל. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח הוענק תגמול משתנה בצורה של בונוס מובטח במניות חסומות לעובדים מרכזיים (שאינם נושאי משרה) בסך 44.4 מיליון ש"ח, מתוכם ל-22 עובדים מרכזיים (שאינם נושאי משרה) הוענק מענק שנתי קבוע בסך כולל של כ-1 מיליון ש"ח, המהווה חלק מהתגמול הקבוע של העובדים המרכזיים הנ"ל.
מספר וסך הכל המענקים בעת החתימה שהוענקו במהלך שנת הדיווח.	נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח הוענק תשלום בגין מענק חתימה לנושא משרה אחד בבנק, בסך כולל של כ-0.9 מיליון ש"ח. תשלום מענק חתימה זה ניתן בגין שנת העבודה הראשונה של נושא המשרה הנ"ל. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח לא הוענקו מענקי חתימה לעובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה.
מספר וסך הכל תשלומי הפיצויים ששולמו במהלך שנת הדיווח.	נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח שולמו פיצויי פיטורין (השלמה) לנושא משרה אחד בסך כולל של כ-1.7 מיליון ש"ח. האמור לעיל אינו כולל נושאי משרה אחרים אשר בחרו לקבל פנסיה תקציבית ו/או פנסיית ביניים מהבנק בהתאם לקבוע בהסכם העבודה האישי בינם לבין הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח שולמו פיצויי פיטורין ל-4 עובדים מרכזיים (שאינם נושאי משרה) בסך כולל של כ-3.7 מיליון ש"ח. האמור לעיל אינו כולל עובדים מרכזיים אחרים אשר בחרו לקבל פנסיה תקציבית ו/או פנסיית ביניים מהבנק בהתאם לקבוע בהסכם העבודה האישי בינם לבין הבנק.

<p>נושאי משרה: התגמול השנתי הנדחה שטרם שולם לנושאי המשרה במהלך שנת 2016, הינו 1,149,036 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק, ו-27,138 יחידות מניה חסומות (Restricted Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת 2016 קיימת יתרת תגמול נדחה בסך 1.6 מיליון ש"ח שטרם שולם.</p>	<p>סך הכל יתרת התגמול הנדחה שטרם שולם (outstanding) תוך גילוי נפרד למזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורות אחרות.</p>
<p>נושאי משרה: התגמול השנתי הנדחה שניתן לנושאי המשרה במהלך שנת 2016, הינו 210,379 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק, ו-27,138 יחידות מניה חסומות (Restricted Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: במהלך שנת הדיווח שולם תגמול נדחה בסך 0.14 מיליון ש"ח לחמישה עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה.</p>	<p>סך הכל תגמול נדחה ששולם בשנת הדיווח.</p>
<p>ראו טבלה.</p>	<p>פירוט נוסף של סכום התגמול בגין שנת הדיווח, תוך הבחנה בין קבוע ומשתנה, נדחה ולא נדחה, צורות שונות שנעשה בהן שימוש (מזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורת אחרות).</p>
<p>נושאי משרה: 1,149,036 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק, ו-27,138 יחידות מניה חסומות (Restricted Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: לא רלבנטי.</p>	<p>הסכום הכולל שטרם שולם של יתרת התגמול נדחה והתגמול המוחזק, שחשוף להתאמות בדיעבד, מפורשות ו/או משתמעות.</p>
<p>לא רלבנטי.</p>	<p>הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות מפורשות בלבד.</p>
<p>לא רלבנטי.</p>	<p>הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות משתמעות בדיעבד.</p>

טבלה 41 - תגמול נושאי משרה בכירה (נדבך 3)⁽¹⁾⁽²⁾⁽³⁾

2015		2016	
נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה
במיליוני ש"ח			
תגמול קבוע			
-	26	-	30
• מבוסס מזומן			
-	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			
תגמול משתנה			
-	-	-	11
• מבוסס מזומן			
25	-	9	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			

1. לא כולל דירקטורים, למעט יו"ר הדירקטוריון.
2. לענין מענק חתימה שניתן במהלך שנת הדיווח, ראה כמפורט בחלק הכמותי לעיל.
3. בחודש אפריל 2015 בוטל הסדר תשלום מענקי וחופשות יובל לנושאי המשרה כנגד תשלום של כמחצית מההפרשה שנרשמה בגין התחייבות זו בספרי הבנק. סך התשלום הסתכם לכ-2 מיליוני ש"ח ואינו כלול בחלק הכמותי לעיל.

טבלה 42 - תגמול עובדים מרכזיים אחרים (נדבך 3) (*):

2015		2016	
נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה
במיליוני ש"ח			
תגמול קבוע			
-	88	-	90
• מבוסס מזומן			
-	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			
תגמול משתנה			
-	-	18	24
• מבוסס מזומן			
47	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			

- (*) בחודש מאי 2015 בוטל הסדר תשלום מענקי וחופשות יובל לעובדים מרכזיים כנגד תשלום של כמחצית מההפרשה שנרשמה בגין התחייבות זו בספרי הבנק. סך התשלום הסתכם לכ-18.0 מיליוני ש"ח ואינו כלול בחלק הכמותי לעיל